

ESZTERGOM ÉS VIDÉKE

TÁRSADALMI ÉS KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

ALAPÍTTATOTT 1879-BEN • ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ: DR. KÖRÖSY LÁSZLÓ
MEGJELENT 1944-ig LXV Évfolyam • 2007-ig XXII Évfolyam
ÚJ SOROZAT • II. Évfolyam I. Szám

2014/I

Tartalomjegyzék

Juhász Gyula: <i>Köszöntés a túlpartról</i>	1
Tátyi Tibor: <i>100 éves a Brill Gyula Menedékház</i>	2
Wernke Bernát: <i>bori mama kalandjai cicákkal, kutyával</i>	4
<i>felsejlik nyúlásokban</i>	5
Ruda Gábor: <i>A természet visszaveszi, ami az övé. Beszélgetés Végh Éva festőművésszel</i>	6
Horváth Ödön: <i>Eltűnt a tél</i>	9
<i>Eső után, boldogan</i>	9
Bárdos István: <i>Képzőművészeti élet Esztergom és Párkány térségében 1899–1918</i>	10
Csiba Zsolt: <i>Egy jövőalkotó..., a jelenben...</i>	16
Baán Tibor: <i>Haikuk</i>	17
Jaksits Ilona: <i>Kalandozás a kultúra szó körül</i>	18
Szabóné Marlok Júlia: <i>Az új szlovák irodalom-tankönyvek tankönyvbírálati szempontrendszere</i> ...	20
Gregor Papuček: <i>Ostrihomské zvony</i>	29
Milan Čarňanský: <i>Felbőszült némberek (Vércse Miklós fordítása)</i>	32
Ujvári Tibor: <i>Esztergomi tábortűz</i>	36
<i>Eszter</i>	36
T. Ágoston László: <i>Két gazda</i>	37
Filemon Béla: <i>A Föld szelleme (L' Esprit de la Terre)</i>	39
Banka Gabriella: <i>Az ismeretlen Isten</i>	41
<i>Jöjj ki</i>	41
<i>János evangéliuma (részletek)</i>	41
<i>Születésnapomra</i>	42
<i>Tudod, hogy van bocsánat</i>	42
Székely András Bertalan: <i>Hintsd az Igét, ne siránkozz!</i>	43
Horváth Gáborné: <i>Krím – krimi nélkül</i>	44
Dezső László: <i>Csendima</i>	46
<i>Tavaszhimnusz</i>	46
Mezey László Miklós: <i>Kalandozások gasztronómiai emlékek a laktanyából</i>	47
Végh Tamás: <i>Évzáró ének</i>	53
<i>Július végi töredékek</i>	53
Tátyi Tibor: <i>Mit üzennek nekünk a hunok és Atilla király?</i>	54
Sólyom Zsuzsanna: <i>Pribojszky Máttyás: Menedék. Elbeszélések</i>	56
Cseh István: <i>Korona</i>	57
<i>Helyes ez így?</i>	57
<i>Menj szobor!</i>	58
<i>Szilánkos Mennycsiga</i>	58
Horváth Gáborné: <i>Konyhakalendárium</i>	59

Végh Éva: Egyedül

Köszöntés a túlpartról

Amikor ő született, már rég gőzhajók szelték a Duna habjait, de még nem indult meg az Esztergom–Párkány–Kovácsptak útvonalon a csavargózós helyi járata. A frissen megjelenő újságot még nem a Mária Valéria hídon vitték Párkányba, hanem az épp szolgálatot teljesítő hajóhídon. Az alapító főszerkesztő, Dr. Kőrösy László szabadelvű sajtót, függetlenséget, „egyenes szót”, a közügy őszinte szolgálatát hirdetve indította útjára a lapot.

Hosszú út vezetett odáig, míg az Esztergom és Vidéke, mint a „Városi s megyei érdekeink közlönye” eljutott a jelenlegi „Társadalmi és Kulturális Folyóirat” megjelölésig. Volt közben „Keresztény politikai és társadalmi lap”, lett belőle „Műsorfüzet – Kulturális tájékoztató”, „Művelődési, helyismereti, idegenforgalmi tudósító”, viselte fejlécében a „Társadalom, Politika, Művelődés, Helyismeret, Idegenforgalom” szavakat, mígnem polgári hetilapként aposztrofálta magát. Négy év kényszerű hallgatás és három év internetes megjelenés után mostantól ismét nyomtatott sajtótermékként veheti őt kézbe a tisztelt olvasó!

Esztergom és Vidéke. Százharmincöt évvel első megjelenésed után is ugyanazzal a címmel, ugyanazzal az elszántsággal, ugyanazokkal a szellemi értékekkel felvértezve léptél utadra. Felvállalva és továbbvéve azt a szellemi örökséget, amely indulásodkor is jellemző volt rád. A jelenlegi főszerkesztőd teljesen egyértelművé tette: „egy olyan szellemi hagyomány örökösei vagyunk, amely kétségteljesen megérdemli a folytatást. Most a mi feladatunk e hagyomány újjáélesztése, hogy aztán később a belőle kiáradó szellemi erőtér bennünket is tápláljon.” Rendkívül szimpatikus számunkra, a Duna bal partján élők számára, hogy a címben szereplő „vidéke” kifejezést is komolyan gondold. Ugyanolyan komolyan, mint azt a százéves példányaidban is tetted – beleértve a témaválasztást, a szerzők és a szerkesztők személyét egyaránt. Erős támaszod lehet ebben az a történelmi múlt, amely határokon felülemelkedvén magasabb szellemi régiókba emeli a gondolkodó embert.

Váljék ez a lap azon erkölcsi, kulturális értékek hordozójává, amelyek képesek összekötni a Duna mindkét oldalán élőket, ily módon egyesítve Esztergom és vidéke régi-új olvasótáborát. Az első komoly lépés ez irányban már megtörtént.

Németh László fényképfelvétele

100 éves a Brilli Gyula Menedékház

2014. április 26-án a Vaskapu-hegyen álló Brill Gyula Menedékháznál tartotta ünnepi megemlékezését a Magyar Turista Egyesület Esztergomi Osztálya abból az alkalomból, hogy száz évvel ezelőtt rakták le az elődök a menedékház alapkövét. Az alábbiakban egy összefoglalót olvashatnak a kedves Olvasók a ház történetéről és a turistáskodás esztergomi apostoláról, Brill Gyuláról.

A Magyar Turista Egyesület Esztergomi Osztálya (MTEEO) 1911-ben alakult meg. A városban és környékén a turistáskodás eszméje hamar népszerűvé vált, amit az is bizonyít, hogy az Egyesület taglétszáma rövid idő alatt az induláskori 70 főről rövidesen 200 főre növekedett. Ebben nem kis szerepe volt Brill Gyulának, aki az Esztergomi Osztály egyik alapítója, majd ügyvezető alelnöke, és mondhatni, annak lelkes motorja volt egészen haláláig. Szintén neki jutott nagy szerep abban, hogy a város fölötti Vaskapu-hegyen 1914-ben megépült a később róla elnevezett menedékház.

Az építés és a kétszeri bővítés körülményei

Az Esztergomi Osztály 1912. május 14-én a városi tanácsnak küldött levelében említi meg első ízben, hogy tervei közt szerepel egy fedett helyiséggel ellátott kilátó megépítése, saját költségen, és ehhez nagyjából 15 négyszögölnyi terület kijelölését kéri a tanácstól. A testület 1913/4748 tan. számú határozatában jóváhagyta a kilátó és menedékház építését, a költségekhez pedig 200 koronával járult hozzá azzal a kikötéssel, hogy az épület az Esztergomi Osztály esetleges felosztásakor a város tulajdonába kerül át. 1913. június 30-ai keltezésű az a levél, amelyben az Osztály kéri a városi tanács hozzájárulását az építkezés megkezdéséhez. Az engedélyt meg is kapták, így a menedékház építésének munkálatai 1914. március 23-án megkezdődtek. Az alapkövetélti ünnepségre április 19-én került sor, amiről a helyi sajtó is beszámolt. A korabeli tudósítások szerint a nagyjából 300 főből álló turista-csapatot – köztük az Esztergomi Turista Dalárda és a Turisták Dalköre tagjaival – *Farkas Elek*, az Esztergomi Osztály elnöke köszöntötte, és méltatta a nap jelentőségét, majd köszönetet mondott a város képviselő-testületének az anyagi hozzájárulásért. Az építéssel kapcsolatos okmányokat – többek közt *Einczinger Ferenc* tervező és *Kósik Ferenc* építő aláírásával – ezt kö-

vetően egy kazettába zárva ünnepélyesen elhelyezték az alapköben.

1914. június 17-én az Egyesület egy újabb hivatalos levélben tájékoztatta a városi tanácsot arról, hogy a menedékház építését befejezték, és kéri a lakhatási engedély megadását. 1914. június 29-én pedig sor került a vaskapui menedékház felavatására, amely a Turisták Lapjában (1925/7–9. szám) közölt leírás szerint szilárd kőből épült, szerény befogadóképességű ház, „*mely állott egy fedett veranda, egy étkezőszoba, 4 ágygal felszerelt hálófülkéből és egy egész kicsi konyhából.*” A korabeli források alapján mintegy 9000 korona költséggel emelt menedékházra a szükséges pénz nagy részét közadakozásból fedezték. A házfelavatásról, illetve az akkori ünnepség hangulatáról képet kaphatunk, ha beleolvasunk az Esztergom című helyi lap 1914/27. számába. „*Péter-Pál napján, verőfényes szép időben, délután avatta fel a Magyar Turista Egyesület Esztergomi Osztálya az esztergomi Vaskapun épült pompás kilátós menedékházat nagyszámu közönség jelenlétében. Két szép énekszám elhangzása után Farkas Elek, az esztergomi turisták elnöke tartalmas beszéd kíséretében nyitotta meg az ünnepélyt, majd utána Bogisich Mihály v. püspök, prel.-kanonok képviselőjében Parcsami Henrik főgimnáziumi bencés tanár, az esztergomi turista egyesület választmányi tagja megszentelte az épületet, a szertartás befejeztével pedig lendületes beszédet intézett a jelenvoltakhoz.*” Pár nappal később, július 7-én Esztergom Városi Tanácsa, miután küldöttség vizsgálta meg a frissen felavatott házat, kiadta a használati engedélyt. A menedékház életében fontos dátum volt 1923, amikor az Esztergomi Osztály szoba-konyhával és további négy ágygal bővítette az épületet, így már összesen nyolc fekvőhely kialakítására volt lehetőség. 1925-ben, közel 80 milliós költséggel emeletet kapott az épület, újabb három szobával gazdagodva: 1 kétágyassal és 2 négy-négy ágyassal. Így összesen, a szükségágyakkal együtt, 30 hálóvendéget tudtak egyszerre elhelyezni a menedékházban.

Brilli Gyula mint a turistaeszmé esztergomi apostola

Brilli Gyula életének első szakaszáról meglehetősen keveset tudunk. 1866-ban született a morvatorzági Zborovice községben. A kromsieri (Kroměříž) hadapródiskola elvégzése után került Magyarországra, a trencsényi 71-esekhez, s előbb az ezred székhelyén, majd Pozsonyban szolgált, mint ezredsegédtiszt. 1897-ben kilépett a hadsereg kötelékéből, és Esztergomba került. Természeteszeretétét valószínűleg otthonról hozhatta,

mert a morva és az Esztergom környéki táj hasonlóságát hamar felfedezve, motorjává, hajtóerejévé vált a városi turistaegyesületnek. Tevékeny részt vállalt annak alapításában, majd pedig a menedékház megépítésében és kétszeri kibővítésében. Munkásságát még életében elismerték, az iránta érzett hála és köszönet egyik szép példája, hogy 1927. május 26-án emléktáblát avattak a tiszteletére a vaskapui menedékház falán, később pedig róla nevezték el a házat. Brillli 1931-ben hunyt el, sírja az esztergomi belvárosi temetőben található. Közkezdveltségét és elismertségét jól bizonyítják azok a búcsúsorok, amelyeket az Esztergomi Osztály fogalmazott meg, és az Esztergom című lap 1931/30. számában jelentetett meg. *„Tanítómesterünk, példaképünk volt a természet iránt való lelkesedésben. Kereste a magasságokat s vonzott minket is magával. S amikor felértünk vele egy-egy gyönyörű panorámát nyújtó oromra, az egész szónoklata csak ennyi volt: Hát nézzék, uraim!... Soha-soha olyan szép szónoklatot mint Gyula bácsi három szava... S amikor az első igazi „idegenek” jöttek hívó szavára Esztergomba: a turisták – vezette, kalauzolta őket Gyula bácsi reggeltől estig. Nem volt akkor sem idegenforgalmi hivatal, sem idegenforgalmi bizottság, mégis ment minden nagyszerűen, mert Gyula bácsi meg tudta szervezni az idegenvezető gárdát nem hatalmi szóval, sem anyagiakkal, hanem tisztán szeretettel. Amire ő kért, nem lehetett megtagadni, de ő sem kímélt munkát és fáradságot, ha bármire megkértük.”*

Feloszlatva, félig-meddig elhagyatva, majd ismét megújulva

A Magyar Turista Egyesület Esztergomi Osztályának életében az első nagy törést az első világháború jelentette, mert a trianoni döntéssel a város hirtelen végvárrá vált észak felé, az Osztály mozgásteret pedig jelentősen leszűkült. Az újabb, még az előzőnél is nagyobb törést a második világhégés hozta, illetve az utána következő fokozatos kommunista hatalomátvétel. Belügyminiszteri rendelettel feloszlatták az országban addig tevékenykedő összes egyesületet, így a Magyar Turista Egyesületet is, annak összes szakosztályával együtt. Ez a tény hatással volt az Esztergomi Osztály tulajdonában lévő ingatlanra is. A vaskapui Brillli Gyula Menedékházat előbb átnevezték Király Albert Menedékházzá, majd a Természetbarátok Turista Egyesület tulajdonába adták át. A szocializmus éveiben a ház fokozatosan pusztult, állaga romlott, bár még hosszú ideig a turisták egyik kedvelt úti célja maradt. A Turista Magazin 1975/11. számában például ezt olvashatjuk: *„A szép környezet révén a Vaskapu-*

hegy ideális hétvégi pihenőhely. A házban 25 vendég részére van éjszakai szálláslehetőség egy-egy 4, 6 és 15 személyes szobában, személyenként 20 forintért. Az italokkal is bőven ellátott hideg-meleg konyhás étterem harmadosztályú, az épületben állandó villanyvilágítás és telefon van.” 1975-ben a vaskapui menedékház feletti kezelői jogot a Turistaházakat Kezelő Vállalattól a Pilisi Állami Parkerdőgazdaság kapta meg. Az 1980-as évek elejére az épület állaga annyira leromlott, hogy elengedhetetlenné vált a felújítás, sőt, a teljes lebontás és újbóli felépítés ötlete is felmerült. Makovecz Imre 1984 májusában készítette el a menedékház átépítésére vonatkozó tervét, amely azonban nem került gyakorlati kivitelezésre. Ehelyett a teljes lebontás, majd a korhű újjáépítés valósult meg az 1990-es évek második felében. Ezt követően azonban az épület mindinkább elvesztette eredeti funkcióját – hétvégi szórakozóhellyé és étteremmé vált, ahol sűrűn váltották egymást az üzemeltető bérlők. A 2000-es évek közepére aztán elérkezett a mélypont – üresen, kitört ablakokkal tátongott az egykor szebb napokat is megért menedékház. A legutóbbi évek fejleményeinek köszönhetően viszont fokozatosan rendeződtek a viszonyok a ház körül, mára a kívül-belül egyaránt megszépült és felújított, a nevét is visszacapott menedékház régi pompájában várja többek közt a természetjárókat is. Eközben a Magyar Turista Egyesület Esztergomi Osztálya is újjáalakult 2007-ben, hogy híven Brillli Gyula örökségéhez, a természetjárás és természetszeretet népszerűsítője legyen a városban és annak környékén. Feladatának tartja továbbá az elődök által 1921-ben állított vaskapu-hegyi Magyarok Nagyasszonya-szobor és környezetének ápolását. Várja soraiba mindazokat, akik elveit, eszmeiségét elfogadják, és szívesen barangolnak a természetben.

Wernke Éva Léna fényképfelvétele

bori mama kalandjai cicákkal, kutyával

cica vagyok, mint láthatjátok
Blanka a nevem, kiscigádám egyszer így
nevezett, s rajtam maradt
örökre... igen, jól hallottátok, van ám
gazdám, kiscsoportos óvódás, s ha beér
az udvarra, dedósok házát elhagyva,
alkonyatra, epedőn lebeg utánam, nem
hanyatlik sosem vágyódása, még,
ha bokor alatt is szunnyadok, áthajol
minden indázaton, s rámhullajtja párnás
puha kezét, akár harangzúgás húzza élet,
ujjait domborítja ápolt szőröm felületén...
erről jut eszembe, most a tetőződő reggel
haladásában, hogy végre mosakodnom is kellene,
hisz már kidereng az első sugár, kicsit korábban
jön már az égi világ, ilyenkor, április tájt...
igen, ma jól kell mutatnom, eltakarva esetleges
lankadatam... no azért magam túlzásba nem
szorítom... hiszen, hiszen mint azt minden
valamirevaló tudja, kedd van, s délután, erre
portyázik, hűséges kandúrkám... egyébként
ő lent lakik az erdő sziklás hajlatán, hol borzongás
járja gyakracskán, erősebbet seregel a szél szár-
nya,
de mindhiába, mert nem is egy cseppet meleg-
szik
nálam... s ilyenkor elvonul szegénykém füléből, a
felé nyúló örökös döngető dübörgés... és e rideg-
ség
után, rásűrűsödik a melegség, s örömeben rám
szaporazza doromboló légzését... derék társam
oly szépen jár, s csak úgy lengedez a feketeség,
ilyenkor kihületlenül, tárulkozó
szőrzetén... na de beleörvénylek, e sok mesélés-
be, pedig nem nagyon tehetném, mert dolgom
van, még hozzá sok... mert rettegés
nem kísérhet, ha az utcán megyek, végig ívelőbe,
mert mutatnom kell valahogy, hiszen gazdám,
barátomat, sodródóba váró cica vagyok...
még hozzá tavaszt serkenő lombok alatt, gyenge
napfénytől is karoltan... na dehát tükröm
a hiányom, nem is sóvárgom... vizet remegtető
patakparton, ilyenkor kecsesen, víz felszínére
pillantok... s ím kiderül, érdemes volt a séta erre,
hiszen gyengébe hasadó hullámokon, előtű
felszín lobbanásától, rám visszamosolyog
ábrázatom... a bajusz délceg legyen, még ha
lányka is a nemem, a kis gazdám fajtájánál, az
embereknél ritkaság, hogy a lánykák, nénik felső
ajkán, állán, szőrzet legyen, s szél teregesse, tu-
lajdonosát, a csodálkozó világ

csatlakozó hahotáján... na de az én fátylas
bundázatamon, nem adódhat semmi gond,
de nem ám bizony, mert az utca közepén, az un-
dok, gonosz Bori mama, ki engem örökké sóvá-
rogva
söprűzni szokott, de számára sosem beteljesü-
lőn, mikor fut utánam elnyúlón, s szitkát
tisztító szerszámát, fejem felé szórja, derekam
hátamat, ütlegelő aljas szándékkal, de menekü-
lök, s a vénségnek
soha semmi sem sikerül, hát még ha ruhám
arcom, légbe heverőn csillog, akkor emésztődik
sötét képe, ürességébe merengő mezejébe...
s kiabálja rondán... „szép a szőröd, te ocsmány, de
összejárod a sok friss, zsenge palántát, tűnjél túl, a
kerítés tövében, keresd a növényt pusztító csigát,
bogarat, s azt zabáld, te ördögfajzat”, de hogy
ezeken kívül mi volt egyszer, kimondom, nem
vagyok rest, és el sem húnyatom, mikor
harsányult
arra borongón kandúrom... a nyugdíjas anyó,
kolbászt kínált, barátsággal, majd felkapta, s far-
kát huzigálta, kezével levegőt lobbantva,
szegény barátomnak nagyon fájdalmasan... de
hamar méreggel telítődött, e derék legény, s ala-
posan összekarmolta gonoszba süppedt bori
bőrét... bizony, bizony, hogy visított az ellenség
és a bátor tettes, büszkén, ellépkedik, na már
tudjuk mindannyian, a macskabecsület nem
szenvedhet csorbát, inkább otthagya, karma
nyomát... nade, nade, valami furcsát hallok, baj-
ról meséltem, s úgy tűnik, új baj adódik, sebté-
ben
közeledik Dezső, a házőrző, ott nincs pardon,
csak közeli fa segít, szerencsére idáig mindig, így
hallgatózom, s amilyen gyorsan lehet csak, el-
osonok...
Dezső: nacsak, nacsak, mit zenél, nem sokkal
napfelkelte után, a fülemben ragadón, ez a hit-
vány
egérvadász... naná, hogy fülel, forgatja hegyes
fogú
pofáját, szép akar lenni, ha hízeleg, kap sajtot,
kolbászt... s ha tovább bizonyítja hűségét, öblö-
sen simogatják... de várj csak, majd ha
kifordulsz az udvarra, jól megzavarlak, egész a
diófaig, hogy ott a lelketed köpöd ki... hol kéregbe
mereszted karmod, s szerencsédre, korona véd,
a még tar ágú karzaton... meglásd, meglásd, hit-
vány
egérvadász, még ha ruhád szebben is fénylik,
mint az enyémen, a sáros koszba áramlás, me-
glásd, meglásd, nem mutogatod magad, egy bátor
házőrző portáján... az udvaron én vagyok az úr,
és még a kerítésen is túl, ha alkalmi tolvaj, erre
bátorkodik, végigkergetem az
utcán, és megkóstolom száratag bokája, tikkadt
húsát... és Bori anyótól hálából csontot kapok,

mert palántáit a kertben, nem bántom... buta macska, mit tudsz te az életről, az egész éji ébrenlétről, mikor nagyokat alszol, a padlás meleg szénáján, mi meg virrasztva őrizzük gazdánk kicsi vagyunkját. na de most már elég... ingerel itt ez a lustaság... ma is egész éjjel, tévedésből, a zizegő kazlat ugatám... hess innen, te hitvány, aludni nem tudsz helyettem, a diófán...

narrátor: és mint derék ebünk előre kitervelte, cicánkat el is kergette, hát igen, nehéz ez a kutya-macska barátság, s most sem oldódik meg a diófán... nos hát cicánk elégedetten pihen egy gallyon elnyúlván, s mosolyog, bőszen ugató házörzönk szidalmán, és ez csak kiabál, kiabál, hátha megbolondul cicánk, s reá hallgatva, földre száll, de tudjuk mindannyian, lent, fatövén reklamál a vesztes, jobb híján... majd kifárad, s előgyeleg, biztatva minket, hogy remény van arra, nem úgy, mint ma, hogy kutya-macska barátság, egy szép napon ránk virrad hátha...

Wernke Éva Léna fényképfelvétele

felsejlik nyúlásokban

Végh Éva úrnőnek

útrakelt
perzselő hatalmak
lombjaiból
kizúgatottan...
visszafoghatatlan
zengésekkel
északra... és
máris derűk sosem
befejeződő hamván
meredekbe ragad, a
kinyílón
ráboruló
áradat, az
arra hajló hangok
lég hajszálaiból
ömlőn
csillogó
hatalmasok, és
szétterülve tágulnak
homlokok domborulatán
míg felsejlik
nyúlásokban
az ózdi
határ...
mikor ráboruló
sokasodással
vetődnek a hegyes
tájba, Dorog küldöttei
a völgyek, fák
arculatába
cirógatott szálak
ezek –,
cserjék áprilisi zsengei
csatlakozón távoli partokat szítálnak
halványból
már kilépőbe
sejtetve –
múlhatatlanból
gályáikat
szárazföldre nyitják
most újra, csaknem
felejtődött tenger illatát
arcokra hullajtva, és
e felsejlő
szálaktól
koszorúzva
érkezik Évánk
városi lengésekbe
máris
átoltódottan

A természet visszaveszi, ami az övé

Beszélgetés Végh Éva festőművésszel

R. G.: Úgy tudom, hogy Vásárhelyi Győző (későbbi nevén **Victor Vasarely**) nagy hatással volt abban, hogy érdeklődésed a művészet felé fordult. Ez az ismeretség / levelezés volt a döntő esemény (sorozat), amely egyértelművé tette, hogy művészettel fogsz foglalkozni, vagy volt valamilyen más hatás, közrejátszottak más tényezők is?

V. É.: Még ezt megelőzően hatodikosként már jártam rajzsakkörre, a Bányászsakkörbe, mert eltökélt szándékom volt a Képző- és Iparművészeti Szakközépiskolába felvételizni divattervező szakra. Meg is tettem, de nem vettek fel, így tovább képeztem magam a gimnáziumi tanulmányaim mellett. Két helyre is jártam, Dorogra, a Bányászsakkörbe és az Esztergomi Képzőművész körbe. Dorogon Furlán Ferenc festőművész, Esztergomban Kollár György festőművész volt a vezető. Igaz, akkor már nem a divattervezés érdekelt, hanem elsősorban a művészet, annak szinte minden ága, de különösen a kortárs művészet, a kortárs művészek, és az a milió, ami őket körülvette, nagyon vonzott. Szerettem a festékek, hígítók illatát, a műtermek rendetlen rendezettségét. Ezek összességében hatottak az egyéniségemre.

(Anna Margit, Bálint Endre, Barcsay Jenő, Gyúró István, Jósza Sándor, Hézsó Ferenc, ké-

sőbb Kokas Ignác, Árvai Ferenc, Bráda Tibor, Seres János stb. művészek műtermében voltam.)

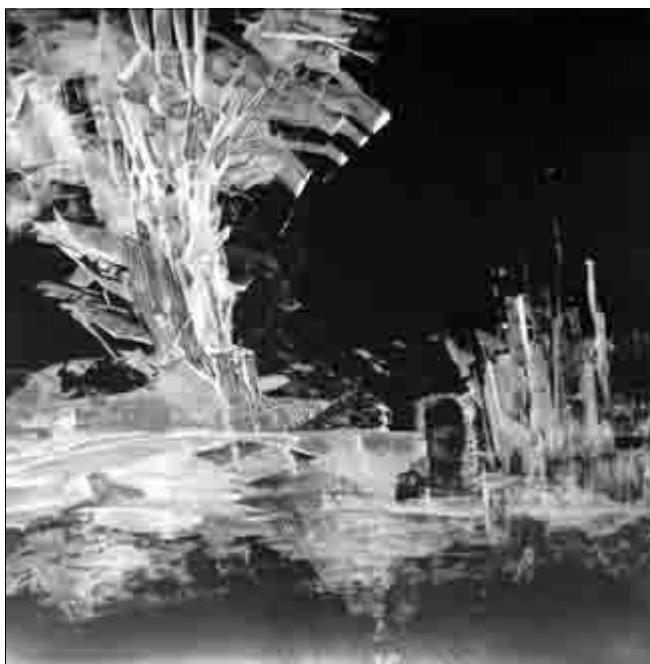
R. G.: Mi volt a konkrét hatása **Victor Vasarely** művészeti stílusának a Te későbbi alkotómunkád-
ra?

V. É.: Gimnáziumi éveim alatt rengeteg elvont, modern alkotásom született a kötelező, szakköri stúdiumokon kívül. A lelkem, mint minden serdülőnek, bonyolult volt, és a hangulatváltozások gyötrelmei engem sem kíméltek. Vasarely stílusát másoltam, mert rajongtam érte. Fantáziám alapján sokat vonalzóval szerkesztettem, de akadt szabadkézzel alkotott munka is bőven. Ma már nincsenek meg azok a vázlatok, sajnos kidobtam vagy elajándékoztam őket, nem tudom, megőrizték-e, akik kapták, de ha igen, egy fotózás erejéig visszakérném őket, érdekes lenne a pályán megtett út értékelése szempontjából csak úgy magamnak. Ha nagyon őszinte vagyok, ma már úgy gondolom, silány, egyszerű akvarellek ezek a korai gondolatok. Így visszatekintve: gyenge kompozíciók, amelyek a tudatlanság bátorságával születtek, mégis nagy jelentőségük van a haladásom, a fejlődésem és az érésem szempontjából.

R. G.: Van, aki a (művészeti) nevelést és a művészet gyakorlását egymással összeegyeztethetetlennek tartja. Ennek a szemléletnek a túlzott hangoztatása azonban nyilvánvalóan téves, hiszen számos kiváló művészt lehetne említeni, akik pedagógusként is megállták /megállják a helyüket. Saját művészetpedagógiai tapasztalataidból kiindulva mi a véleményed erről a kérdésről?

V. É.: Több mint húsz évet töltöttem a pedagógus pályán és nagyon élveztem a tanítást, a gyerekekkel való foglalkozást. Igaz, az adminisztráció nem volt az erősségem. A pedagógiai munka nehéz, áldozatokat kíván és nagy hátránya, hogy csak később derül ki, jól csináltuk-e, mint az is, hogy jó szülők voltunk-e. Nem elég tanítani, nevelni is kell, csak együtt a kettő működik, és a legfontosabb a példa, amit adunk. Maximális őszinteséggel, nyitottan magunkat kell adnunk még akkor is, ha be kell vallani a gyerekeknek, hogy mindent mi sem tudunk.

Meggyőződésem, hogy két fontos dolgot kell szem előtt tartanunk: az első, hogy minden tanulót saját magához képest értékeljünk, s próbáljuk ez alapján kihozni belőle a maximumot tehetségéhez mérten, s elsősorban szeresse a művészetet és élvezze azt, amit éppen készítenie kell. A második, hogy a modern művészetet, a kortárs művészetet kell hozzá közel hozni, megértetni, mert ha azt megszereti, megérti, akkor

Végh Éva: Az uralkodó

kronológia szerint a művészeti stílusokkal, a művészettörténettel már nem lesz gondja. Az a tapasztalatom, ha a tanár maga is alkot és ezt a folyamatot megosztja a diákjaival, akkor könnyebben elfogadják a véleményét, pláne ha beavatja őket a saját konkrét munkafolyamatába. Mint korábban említettem, életemnek ez a szakasza is örömet okozott, de kétségtelen, csak az alkotással foglalkozni, felszabadító érzés. Kevés embernek adatik meg, hogy egész életében azzal foglalkozhat, amit igazán szeret: a munkája egyben a hobbjá is, ezért szerencsésnek érzem magam.

R. G.: Kell-e, szabad-e egy művész társadalmilag, politikailag (most nem pártpolitikára, hanem oktatás-, gazdaság- és kisebbségpolitikára gondolok például) elkötelezze magát? Hol kell meghúzni a határokat? Meddig szabad elmenni? Alkotásaidban vannak-e nyomai ilyen céloknak?

V. É.: Erre a kérdésre nem tudnék egyértelmű választ adni, az biztos, hogy a művészek érzékenyek, de mindenki másképp. Érzékenyek vagyunk a társadalmi, politikai, oktatási, gazdasági és kisebbségi problémákra is, és még sok minden másra. Az antennáink a legkisebb rezdüléseket is érzékelik még a probléma manifesztálódása előtt. Biztos vagyok abban, hogy erre minden művész alkotásokkal válaszol, de hogy hol a határ, és elkötelezi-e magát vagy sem, ez az egyén szabadsága, mint ahogy az is, hogy hogyan fejezi ezt ki, provokatív vagy individualista módon.

Saját magamra vonatkoztatva az empátiakészséget, úgy gondolom, rám fokozottan érvényes, mert nő vagyok. A határaitam én húzom meg magamnak, de kellő szabadságot engedve nem hiszem, hogy bármi mellett elkötelezném magam. Pillanatnyilag a választott témám, aminek a megfestése folyamatban van, egy Dorog és Dorog környékéhez kapcsolódó téma feldolgozása. Az alapgondolata az elmúlás, de a téma kibontásánál szerepet kap a változás, az előregedés, a leépülés és még számos fogalom, amelynek képi megfogalmazása egy-egy forma, pl. a lépcső, több képen is szerepel. A lépcső funkcióját tekintve haladásra szolgál, le és fel haladhatunk rajta, de a megfestés módja elárulja a nézőnek a haladási irányt. Ugyanez az elem összekötő feladatot is ellát, szintek találkozhatnak általa, vagy szakadhatnak el egymástól, ha hiányos vagy megrongálódott állapotban van. Nem gondolom, hogy ezek epikus elbeszélő alkotások lesznek, de bemutatnak egy folyamatot. Egy életforma szűnt meg nem olyan régen, és nemsokára hírmondója sem marad a Dorogi szénmedencében felszámolt bányászoknak. A természet rövidesen visszaveszi, ami az övé. Ez a téma messze összetettebb, mint amit pár mondatban elmondtam róla. Van

egyfajta szimbolikája. A képeken nem kap szerepet az ember, mégis minden apró elem róla szól. Sajátos visszafogott színvilágot szeretnék megjeleníteni és igen, ennek kicsit ellentmond, de elköteleztem magam a téma mellett.

R. G.: Eddigi legnagyobb élményednek a néhány évvel ezelőtti indiai utadat tartod. Elsősorban miért? Emberileg, művészetiileg melyek voltak a legerősebb benyomásaid?

Véghe Éva: Tavaszra várva

V. É.: Van egy mondás, miszerint, aki egyszer eljut Indiába, az más emberré (ha tetszik jobb emberré) válik. India komplex módon hatott rám. Tudjuk, hogy a végletek országa: a mérhetetlen szegénység és az elképzelhetetlen gazdagság együtt, egymás szomszédságában van jelen.

Ez egyszerre elborzasztott és elvarázsolt. 2011-ben voltam Indiában a Manekraj Alapítvány által rendezett nemzetközi alkotótáborban. Kiállításunk Delhiben a magyar kulturális fesztivál eseménysorozatának kiemelt programja volt. Jodhpur város neves bankár családjának vendégként a Khaas Bagh kastélyszállóban kaptunk szállást, ahol alkothattunk is. Szabadon mozoghattunk a városban, több volt ez, mint turistaként ellátogatni oda. A város közelében található Umaid Bhawan maharadzsa aranyárga színű homokkőből épült, 347 szobás palotája. 1943-ra készült el végleg, és ez volt a maharadzsa és családjának rezidenciája. 1977-től egy részét szállodaként üzemelteti az uralkodó, aki a brit királyi családdal ma is jó barátságot ápol. Abban a megtiszteltetésben részesültünk, hogy meghívott minket a palotájába. A palota fenséges, 32 méter magas kupolája reneszánsz stílusú, belső kialakításá-

ban gazdagon aranyozott art deko, a falakat csodálatos, egzotikus freskók díszítik. Megtapasztalni ezt a pompát és kilépve a palotából belesülyedni a nincstelenségbe olyan élmény volt, amit szavakkal nem tudok érzékeltetni. Ami az egészben hihetetlen, hogy nem érzékelhető a boldogtalanság, a szégyenyek mosolyognak, boldogok. A hitük, hogy a lelkük egy másik testben jobb életet élhet, vigaszt nyújt nekik a nyomorban. Az időhöz való viszonyuk egészen különleges. Aztán az is egy érdekesség, hogy az egész ország férfi és női viselete évszázados hagyományokat ápolva mit sem változott. A színek és illatok határozzák meg a várost. Több órát tudnék mesélni a művészetéről is. Bármikor visszamennék akár hosszabb időre is.

R. G.: Legyen akármilyen gazdasági helyzetben is egy művész, valamilyen formájú (jó értelemben vett) alázatról, a közösség szolgálatáról nem szabad (na) megfélekedzen. Mi a véleményed erről?

V. É.: Úgy gondolom a művészet lelke az alkotás maga. Egy festmény mindig egy döntés, gyakran a témától függetlenül jön létre, de mindig azzal összhangban, megörökíti azt a helyzetet, melyben létrejött, amelyben megtapasztaljuk és fogadjuk. Tapogatózva, megérzéseim által vezérelve haladok előre az utamon. Keresem azokat az új hatásokat és emlékeket, amelyek a már megélttel, a magam mögött hagyottal összekötnek. Igyekszem bátran haladni a megismerés, a kutatás keskeny ösvényén. Tudom, hogy az ilyen utazó nem mindig tudja merre is halad pontosan. A jövő és a múlt között a jelen pillanata olykor fájdalmas, és nehezen ölt formát. Az idő számomra a természet és minden abban mozgó természetes közege. Tudom, hogy a megérkezéshez el kell indulni és azt is, hogy a teret a távolság, a fényt az árnyék határozza meg. Tudom, hogy a legnagyobb utat magamban, belül kell megtennem, és azt is tudom, hogy az utazás végén mindig hazaérkezünk, és tudom, hogy nincs művészet alázat nélkül.

Vendégségben Indiában

R. G.: A szűkebb környékünkön maradvá, hová (melyik országba, városba) indulsz a legszívesebben alkotótáborba, kiállításra vagy más művészeti eseményre?

V. É.: Hajóson egy olasz mester, Matteo Masszagrande vezet be az akrilfestés rejtelmeibe, ez igencsak izgalmas terület. A számos technika ötvözése és az együtt dolgozás nagy élmény. Egy kis csapat, egy kialakult közösség vagyunk, s ebben a családi légkörben, számos barátság szövődik. Szlovákiában Naszvadon százhoz közelít a létszám, a Tűzvirág Nemzetközi Alkotótáborban a zománcosok világa fogad, nem kevésbé hangulatos esti beszélgetések lehetőségével. Itt az igazi nagyoktól, a szakma „öregjeitől” lehet tanulni. A zománcban az az izgalmas, hogy nincs vége a lehetőségeknek, nem ér véget a tanulási folyamat. A Kernstok Kör, a Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület (MBKKE) és ez évtől az Esztergomi Céh tagjaként talán természetemnek, nyitottságomnak köszönhetően minden alkalmi közösségben megtalálom a helyem és aktívan részt válllok annak életében. Szerintem két fajta művész van, az egyik titkolja a tudását, a másik megosztja, én az utóbbiak táborához tartozom.

R. G.: Jelenleg milyen témán dolgozol, mik a távolabbi terveid az alkotómunka terén?

V. É.: Valószínűleg nem leszek olyan hosszú életű, hogy minden bennem élő témát képes legyek megfesteni. Több témán dolgozom egyszerre vagy inkább párhuzamosan, így fordul elő, hogy van olyan sorozatom, amelynek 3 része van kész, és van olyan, amelyik már 10 alkotásból áll. Egyszerre még sosem volt annyi időm, hogy egy sorozatot végigvigyek. Alkotótáborok, utazások szakítják meg az alkotást, más-más tevékenységek és a különböző impulzusok, van hogy, előrevisznek a munkában, de van, hogy megtorpananak, de az is előfordult már, hogy hatnak egymásra. Figyelem az emberi arcok rezdüléseit, gyakran készítek alkalmi vázlatokat, emlékezetből, karakterekről. Volt egy női arcok, jellemek (A gyáva, A büszke, A szerény, A vadóc, A boszorka stb. címmel), közel 30 darabos kerámia zománc-sorozatom, mára egy-két darabja van, mert időközben elkelt. A természet gyakran inspirál, a fák, növények közel állnak hozzám. Minden fában egy egyéniség lakik és gyakran emberi sorsokkal azonosítom. A mostani kiállításom anyagát is egy ilyen jellegű témára fűztem fel. Ózdon nem ismernek, így nemcsak egy technikát mutatok be, hanem igyekeztem több színesebb anyagot összeállítani. Akrilgrafikák, színes akrilgrafikák, akrilfestmények és tűzománcok alkotják a repertoáromat. Kevésbé elvont, inkább látványos ábrázolások.

R. G.: Milyen műfajokban vagy kimondottan jártas, leginkább milyen anyagokkal dolgozol?

V. É.: Az olajfestéssel találkoztam a legkorábban, a főiskolán is ezt tanultam. Táblaképeket készítettem, de a gyermekeim megszületésével, nem lévén műtermem, a lakótelepi lakásban nem akartam a szervezetükre káros anyagokkal dolgozni, így áttértem az akkor újnak és érdekesnek számító selyemfestésre. Sokáig párhuzamosan műveltem a két technikát. 1995-ben, már viszonylag régen kerültem kapcsolatba a zománccal. Kerámiára dolgoztam lüszterekkel, később kerültem kapcsolatba a fémekkel. Ez egy nagy szerelem, de közben kiderült, hogy egy akril kép megfestése olyan problémák elé állított, amelyet akkor nem tudtam megoldani. Ez a technika több mint egyszerűen az adott színek felvitele a vászonra. Rengeteg lehetőséget kínál ismerőjének. Jelen időben úgy vélem, ez a két technika érdekel, az akril és a zománc. Mindkét technika elsajátításába komoly energiát fektettem, először csak individuális kísérleteket folytattam, később alkotótelepeken képeztem tovább magam. Ha végigkötvetjük 2011-től az MBKKE által szervezett és más kiállításokat, amelyeken részt vettem, akkor a fejlődést is láthatjuk:

2011 – Csallóközi Múzeum, Dunaszerdahely, MBKKE; Ady Endre Magyar Kultúrkör, Zágráb, csoportos tűzzománc-kiállítás, MBKKE; Tűzvirág III. Nemzetközi Zománcművészeti Sereg-szemle, Naszvad; V. Vajdasági Magyar Kortárs Iparművészek Kiállítása, Szimpóziuma és Bien-nále, Szabadka.

2012 – Szatmár Megyei Múzeum, Szatmárné-meti, csoportos tűzzománc-kiállítás, MBKKE; Tűzvirág IV. Nemzetközi Zománcművészeti Se-regszemle és Szimpózium, Naszvad.

2013 – Tűzvirág V. Nemzetközi Zománcműv-észeti Sereg-szemle és Szimpózium, Naszvad; Rijeka, csoportos tűzzománc-kiállítás, MBKKE; Magyar Média és Információs Központ, Alsóőr, csoportos tűzzománc-kiállítás, MBKKE; VI. Mai Vajdasági Magyar Iparművészek Tárlata, Sza-badka és Topolya; Csallóközi Múzeum, Dunaszerdahely, MBKKE.

2014 – Duna Menti Múzeum, Komárom (Szlovákia), csoportos tűzzománc-kiállítás, MBKKE.

Számos neves, nemzetközileg elismert zo-máncművésszel lehettem együtt, állíthattam ki. Úgy érzem, minél inkább beásom magam egy technikába, egyre nagyobb készletet érzek arra, hogy még bővítssem a tudásomat. Az új megismerése, a kísérletező kedv mindig munkál bennem.

Horváth Ödön

Eltűnt a tél

Az úton végig, ahol megyek, itt-ott tegnapról maradt, napsütötte tócsák, mély patkónyomok: földbe vésett formák, letörött ágak, néhány elhajított

csikk a füvek között. Felnézek. Körben fénylik a táj; távol, a messzeségben sovány kis felhők a kék levegőben. Valahonnan szálló füst szagát érzem.

Kora tavasz van. Virág még nincs egy sem, hogy letéphessem és hazavihessem. Az egész sík mező fakó, kopár.

Kivágott fák, gúlában fahasábok; a fűrészpor a földön arra vár, hogy fújja a szél s belepje az árkot.

Eső után, boldogan

Eső után minden oly illatos.
Feljön a nap és füstölög a föld.
Tüdőm élvezi a dús levegőt;
feltámadt szellőcske hulláma mos

át benne minden szövetet. A szenny kifüstölődik. Tiszta oxigén jut a vérembe mindenegyes mély kerty után. Felfrissülve hirtelen

játékra szottyán kedvem. Boldogan a nedves fűbe vetem le magam, s ott hemperegve, kurjongatva tág

végtelenséggé válik a világ.
Nagy gyermek leszek: víg és szertelen,
mint valaha – szabad és fesztelen.

Végh Éva: Különös érzés

Képzőművészeti élet Esztergom és Párkány társaságában 1899–1918

A művészeti alkotások megrendelői hagyományosan a katolikus egyház főpapjai, a királyi udvarok és az arisztokrácia köréből kerültek ki. A mecénások a templomok, királyi paloták, főúri kastélyok parkjait, termeit ékesítő, ehhez illő tematikájú alkotásokat igényeltek. A polgárság megjelenése a mecénások körében mennyiségi, minőségi és tematikai szempontból is lényeges változást hozott a korábbiakhoz képest. A XIX. század jelentős változást hozott a magyarországi művészképzésben is. A professzionális művészé válás Bécs, München és Párizs művészeti akadémián folytatott tanulmányok nélkül nem volt lehetséges. Magyarországon a Bécs Budapest közötti viszony rendeződésének kezdetén, 1861-ben magalakul az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat. Ezzel megteremtődött a társadalmi és szervezeti háttere annak, hogy kiépülhessen a hazai képzőművészeti élet működését biztosító intézményrendszer. A kiegyezést követően létrejöttek a műalkotásokat gyűjtő és bemutató múzeumok, európai mintát követve létrejött az Országos Magyar Királyi Rajztanoda és Tanárképző, majd Magyar Királyi Országos Mintarajziskola és Rajztanárképző. 1896-ban ebből az intézményből vált ki az Iparművészeti Iskola. 1897-ben elvált egymástól a rajztanárképzés és a művészképzés. A Mintarajziskolában végzett növendékek művésszé válásuk érdekében külföldi akadémiákon, vagy az epreskerti mesteriskolákban szerezhetik meg a szükséges tudást. Az epreskerti épületegyüttes 1908-ban Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskolává alakult.

Témánk szempontjából fontos, hogy az országrész szlovák és cseh művészeit Prága és a prágai akadémia, Selmechánya és a bányavárosok művészeit Budapest, a pozsonyi és Pozsony környéki magyar művészeket Bécs, München, Berlin kulturális szellemisége vonzotta. Ennek szellemében alakult meg 1885-ben a Pozsonyi Képzőművészeti Egyesület, ismertebb nevén Kunstverein.

A korabeli Magyarország gyorsuló polgárosulásával egyidejűleg a főúri szalonokból kilépve, Budapesten egyre gyakoribbá váltak a nagyközönség számára rendezett kiállítások. Ezek egyik otthona az 1877-ben felépült Múcsarnok volt. A Rajztanoda mesterei jórészt külföldi akadémiákon végzetek közül kerültek ki. Ez az oktatási situáció magával hozta a művészársadalom

differenciálódását. Az akadémiai festők, szobrászok mellett megjelentek a Rajztanodát végzetek és a különböző magániskolákban, szabadiskolákban csiszolódott amatőrök. A képzőművészek körének ez a hármastagozódása a későbbiek során is fennmaradt. A művészetközvetítő intézmények működése nyomán növekedett a műgyűjtők, képzőművészet iránt érdeklődők száma. Az ipari, technológiai fejlődés számtalan új technikai eszközzel, új anyagok sorával gazdagította az alkotók eszköztárát. Megjelent a polgári lakásokhoz és a polgári életvitelhez, a nyomtatott sajtóhoz kapcsolódó alkotások iránti, a korábbiaknál mennyiségileg és minőségileg is nagyobb igény. Mindezek magukkal hozták a művészek, a műalkotások és a közönség találkozását biztosító kiállítások számának gyarapodását, a műkereskedelem szerepének növekedését. Jelen tanulmányom azt kívánja feltárni és bemutatni, hogy miként alakult a Duna jobb és bal partjának képzőművészeti élete, alkotói milyen életutakat jártak be művésszé válásuk során. Hogyan szerveződtek és kapcsolódtak a regionális, országos és nemzetközi folyamatokhoz, milyen intézményi, tárgyi, személyi és szervezeti feltételek adtak keretet alkotói munkájukhoz a tárgyalt bő egy évszázad során.

I. Képzőművészek, képzőművészeti élet a Duna jobb partján

Esztergomot és környékét, királyi és egyházi központként évszázados hagyományok kötötték a képzőművészethez és a zenéhez. A polgárság mecénásként csak a XIX. század végétől, a XX. század elejétől lépett színre.

Az Esztergomban és környékén élő polgárok képzőművészet iránti érdeklődését motiválták a főváros 1896-os millenniumi rendezvényeit gazdagító kiállítások. A budapesti példa nyomán az Esztergomban élő és alkotó amatőr képzőművészek, fotográfusok és a párkányi Rainerné Istvánffy Gabriella 1899-ben lépett első ízben közönség elé alkotásaival. Az esztergomi Széchenyi Kaszinó párkányi illetőségű titkára, Istvánffy Elemér kezdeményezésére elhatározták, hogy szeptember közepén ünnepi sétálóhangversenyvel megnyitják a város első amatőr képzőművészeti kiállítását. A nyolcnapi nyitva tartásra tervezett kiállításon a rendezők szándéka szerint: minden amatőr kiállíthatta a maga jó színvonalú festményeit, rajzait, szobrait, faragásait, fényképfelvételeit, színes hímezéseit.¹ Ebben az időben 16 festőt, 5 ügyes rajzoló, 3 szobrászt, 1 majolikafestőt, 1 faragót, 4 fotográfust és 1 hímezőt² tartottak számon név szerint is Esztergomban és környékén. Néhány héttel a felhívást követően, már 21-en jelezték részvételi

szándékukat. Közöttük volt az ekkor még Ipolyságon élő Einczinger Ferenc is.³ A kiállítás felhívása szerint a szervezők az amatőr képzőművészek kiállítására azoknak a műkedvelő rajzolóknak, festőknek, szobrászoknak, faragóknak, porcelánfestőknek, műhímzőknek, fotografálóknak a jelentkezését várják „akik Esztergomban és annak környékén a művészetek gyakorlásával szórakoznak, ...”⁴ A felhívás nyomán a kiállításra 46 alkotótól mintegy 300 db. műtárgy gyűlt össze.⁵

A kiállítást nyomtatott, és két alkalmi plakát hirdette. Az egyiket Schönbeck Mihály a másikat Felsenburg Gyula készítette. A kiállításon szobrok, olajképek, akvarellek, tollrajzok, gipszek, fényképek, preparátumok és kézimunkák szerepeltek. A romantika, a realista és szecesszió stílusjegyeit hordozó alkotások vallásos, mitológiai, táj, portré, városlátkép (Bern, Genf) témákat öleltek fel. A korabeli sajtó külön is kiemelte „Einczinger Ferenc Mednyánszkyt idéző tájképeit, ifjú Kaán János és Gerendás József tollrajzait, idős Kaán János és Hübschl Kálmán festményeinek szépségét.”⁶

A kiállítást Hock János országgyűlési képviselővel az élen fővárosi író és művésztársaság is megtekintette.⁷ Az első amatőr kiállítást hat esztendővel később, Berényi Zoltán Kaszinó titkár kezdeményezésére, 1905-ben követte a második.⁸ A rendezőbizottság meghatározó személyisége az 1899-ben még Ipolyságon lakó, ám eddigre hazaköltözött Einczinger Ferenc volt. Az 1905. szeptember 7-én közreadott felhívás szerint a második amatőr kiállításra rajzolók, festők, szobrászok, fafaragók, porcelán-majolikafestők, műhímzők és fotografálók alkotásait várják.

Röviddel a felhívást követően már több mint negyven jelentkező sejtette az újabb sikert.⁹ A hat év előtti kiállításon bemutatkozók mellett több új alkotó is jelentkezett. Ilyen volt Bajor Ágost, a későbbi esztergomi művészeti közelet jeles képviselője. A korabeli cikkíró jónak, dicséretesnek minősítette a munkákat, s kiemelte, hogy Einczinger Ferenc már festői problémák megoldására törekszik, míg Schönbeck Mihálynak a formaérzéke, Révész Somának pedig a koloritja ragadta meg figyelmét. A bemutatott művek zöme olajkép, akvarell és rajz volt, de találkozhatott a látogató fényképekkel, hímzésekkel, fafaragásokkal, faégetéssel, lomfűrész munkákkal, preparált állatokkal és festett textilekkel is.¹⁰

A kiállítók impozáns névsora jelzi, hogy komoly munka folyt a városban az előző kiállítás óta eltelt hat esztendő alatt. Bajor Ágoston, Einczinger Ferenc, Burián Erzsébet, az akkoriban Párkányban élő Rainerné Istvánffy Gabriella 1903–1905 között folytatott tanulmányokat a Mintarajziskolában. A képzett női festő neve a későbbi évtizedekben egyre patinásabban csen-

Einczinger Ferenc: Három grácia

gett. Nem kirobbanó közönségsikerrel, de annál komolyabb hozadékkal zárult a második, s egyben ilyen néven az utolsó amatőr kiállítás. A felhalmozódott tapasztalatok, s az amatőrök révén gyarapodó értő közönség számára mind gyakrabban rendeztek kiállításokat, melyeket többnyire Einczinger Ferenc mutatott be a sajtóban. Ilyen kiállítása volt Klómann Nándor festőművésznak 1906. április 3–8. között a Katolikus Körben, s a Vizivárosi Nőnevelő tanulóinak 1906 júniusában. A pezsdülő művészeti élet vonzásában újabb festők jelentkeztek. 1907 őszén például az esztergomi hegyek között festett és gyógyította magát, Rómában befejezett képzőművészeti tanulmányai után a fiatalon elhunyt Verbics Ferenc.¹¹ 1908-ban sikeres kiállítással jelentkezett Burchard-Bélavári István a Pozsonyi Képzőművészeti Társulat igazgatója a Fürdő Szálló nagytermében. 1910-ben és 1913-ban kiállítással tért vissza, Rainerné Istvánffy Gabriella, akinek képei ekkor már sikerrel szerepeltek a Múcsarnokban és más jelentős kiállítóterekben. Einczinger Ferenc s a többiek korszerűség iránti fogékonyságát jelzi az ismertetés, melyből Kernstok Károly az Országos Reform Klubban tartott előadásának lényegéről szereshetett tudomást 1912. február 29-én az olvasó.¹² E mozgolódásnak nyilván köze volt ahhoz, hogy 1914. szeptember 1-jén művésztanár kezdte meg Eszter-

gomban a tanítójelöltek rajzoktatását Királyfalvi-Kraft Károly személyében.¹³ Kevéssel később már érzékelhették a városlakók, hogy a budapesti, müncheni, firenzei, londoni tanulmányait követően, a világháború miatt hazatért Királyfalvi-Kraft Károly (Aranyosmarót, 1879. máj. 29. – Balatonakarattya, 1964. okt. 20.) festőművész személyében aktív akadémiai művésszel gazdagodott a város. Királyfalvi 1914. október 1-jén rajziskolát nyitott, melyben 14 éven felüli fiatalok művészképzését kívánta megvalósítani, a Képzőművészeti Akadémia módszereivel. Egyetlen eltérés az aktrajzolás elhagyása volt.¹⁴ A kurzus befejezésével a legtehetségesebb tanítványok, Ékessy Berta, Ékessy Amanda, Eggenhoffer Ibolya és Dezső, s az amatőr kiállításon megismert Burián Erzsébet bemutatták szénrajzaikat, akvarelljeiket, olajképeiket és tanulmányaikat.¹⁵ A kiállítást követő hetekben már a következő, nyári kurzus indításával foglalkozott Királyfalvi. 1916 őszén tehetséges tanítványával, Burián Erzsébettel lépett közönség elé a Kaszinóban. Királyfalvi tehetséges Bencés gimnáziumi növendékei között tartotta számon az 1904-ben a Hont megyei Horvátiban (Chorvaticce) született Simonyi Lajost, aki később az Akadémián 1901-ben végzett Háber János rajztanár, festőművész növendékeként 1925-ben érettségizett az esztergomi Bencés rendi Főgimnáziumban. Az első Csehszlovák Köztársaságban pedagógusként és festőművészként jegyzett Simonyi egyaránt nevet szerzett magának. Esztergomi diákveire emlékezve, a következőket írja kéziratosa önéletrajzában: „másodikos koromban [1917/1918 tanév B. I. mj.], az esztergomi Főreáliskola évzáró ünnepélyén Királyfalvi Kraft Károly festőművész osztályfőnökünk odahívott magához: Gyere ide, te voltál a legjobb rajzoló – mondta -, és a kezembe nyomott egy 20 koronást.”¹⁶ A festőművésznek készülő tehetséges diák számára művészeti ösztöndíj támogatást kért a Vallás és Közoktatásügyi Minisztériumtól a gimnázium tanári testülete. A kérelmet azonban „nem áll módjukban” megjegyzéssel elutasították. „Igaz, infláció volt akkor Magyarországon, különben sem tanulhattam volna ott, mert folyton zaklatták apát, hogy miért taníttat engem Magyarországon, de hát én ott kezdtem tanulni, ragaszkodtam az iskolához, a tanárokhoz, iskolatársaimhoz és a városhoz. Főképpen azonban a rajztanulási lehetőséghez.”¹⁷ Az aktívan dolgozó Királyfalvi 1917 nyarán még meghirdette festőiskoláját, s a következő tanévet is Esztergomban töltötte, de ezt követően elhagyta a várost.

Dömös, ahol ebben az időszakban sűrűn megfordult Fényes Adolf (1867–1945), Keleti Gusztáv (1834–1902) és Kernstok Károly, aki

alkotó éveket töltött itt az 1900–1912 közötti években. Az első itt megtelepedett művész Krutsay Ferenc (1868–1924) volt, aki a budapesti Mintarajziskolában Lotz Károly növendékeként tanult, majd megjárta Hollósy Simon müncheni műhelyét, megfordult Párizsban a Julian Akadémián, ahol Jules Lefébvre és Tony Robert-Fleury voltak mesterei. Hazatérve 1906-ban letelepedett Dömösön. Realista képeinek gyakori témája a település és környéke.¹⁸ Még nyergesújfalui korszaka előtt, de már az 1898-ban elnyert „Kópai ösztöndíj” után, az ottan szerzett tapasztalatok birtokában, megízlelte a plein-air festészet izgalmát. Ez idő tájt szívesen időzött Dömösön, ahol az életképek mellett, a kor divatja szerint a természetben festett portré, az akt műfaja is megjelent eszköztárában, téma-világában. Erre utalnak az itt, 1899–1900-ban készült „Szerelem” és a Kosztolányi Gyulánét ábrázoló képei.¹⁹ Újabb, 1900-ban elnyert ösztöndíja révén szerzett párizsi, római tapasztalatait követően visszatért Dömösre. Ekkor készült a „Szilvásban”, „Incelkedők” és más képei.²⁰ Kernstok kapcsolata 1905 körül életkörülményei és megbízásai okán megszakad Dömössel.

A Dömöst elhagyó festő 1905-től visszatérő vendéggé vált **Nyergesújfalun** a családi örökségként birtokába került családi házban. A tágasabb szőlőkertben később műtermes villát építtetett, melyben 1912-től szívesen látott vendégei voltak – itt és most, csak a képzőművészeket említve – a Nyolcak (Berény Róbert, Czigány Dezső, Czóbel Béla, Márffy Ödön, Orbán Dezső, Poór Bertalan, Tihanyi Lajos), de nem csak ők, hanem Feszty Árpád, Lyka Károly és mások is.

Tatán a barokk város polgári élete és a művészetkedvelő mecénás Eszterházy grófok uradalma jelentették a művészek számára a legnagyobb vonzerőt. A Tata-tóvárosban élő **Bálint Árpád** (Tatatóváros, 1870 – ?, ?) ebben az időben főleg állatképeket, bárányokat, kosokat, de táj- és városképeket is festett. Tanulmányait a Müncheni Akadémián kezdte Nikolaus Gysis (Tinos-sziget, 1842 – München, 1901) kezei alatt, majd Hollósy Simon müncheni magániskolájában folytatta. Első önálló kiállítása 1914-ben nyílt meg a Nemzeti Szalonban. Ezt követően is állandó résztvevője volt a Műcsarnok csoportos kiállításainak.²¹ Munkásságára nagy hatással volt a szintén Müncheni Akadémiát megjárta és néhány évig Tatán, gróf Eszterházy Miklós tatai kastélyában alkotó híres „birkafestő”, **Pállik Béla** (Nagymihályi, 1845 – Budapest, 1908).²² **Blaskovits Ferenc** festő (Bécs, 1859 – Tata, 1931). 1894-ben telepedett le gróf Eszterházy Miklós hívására. Tatán történt letelepedése előtt Bécsben, a Képzőművészeti Akadémián kezdte, majd a Müncheni Akadémián folytatott

művészeti tanulmányokat. Mesterei Ottó Spitz, Wilhelm von Diez (Bayreuth, 1839 – München, 1907) voltak. A pesti Festészeti Mesteriskolán 1883-1894-ben Benczúr Gyula (Nyíregyháza, 1844 – Dolány, 1920) volt a mestere. A Múcsarnokban 1896-ban naturalista életképével szerepelt. **Lotz Mathilde** (? , 1858 – Tata, 1923)²³, aki szintén gróf Esterházy Miklós hívására érkezett 1894-ben Tatára. Ezt megelőzően Párizsban folytatott művészeti tanulmányokat. Az élet- és arcképeket festő **Papp (Pap) Emil** (Szolnok, 1884 – Tata, 1949), aki Münchenben és Budapesten folytatott művészeti tanulmányokat, 1910-ben telepedett le itt. Életképeivel 1905-től visszatérő szereplője volt a fővárosi szalon kiállításainak.²⁴ A korszak egyetlen jelentős nyilvános kiállításaként tarthatjuk számon Stiasny Aladár által (Olod, 1881 – ?, ?) 128 képből és 65 szövőipari munkából álló kiállítását az Esterházy-szálloda termeiben.²⁵

A városban alkotó jeles amatőrként kell említenünk a kiállítások szervezésében is jeleskedő **Stransky János** (Harta, 1892 – Tata, 1972) fogorvost, festőt. Az itt készült, többnyire a várat és más városrészletet ábrázoló grafikáival írta be a nevét a város művészetének történetébe **Benesch László** (Ladislaus), (? , 1845 – ?, 1922) osztrák festő, **Dörre Tivadar** (festőművész, illusztrátor (Nemespécsely, 1858 – Budapest, 1932), **Telepy Károly**, romantikus tájképfestő (Debrecen, 1828 – Budapest, 1906), **Háry Gyula**, illusztrátor, tájképfestő (Zalaegerszeg, 1864 – Budapest, 1946).²⁶

2. Magyar képzőművészek a Duna bal partján

A Duna bal partjának képzőművészeti élete, képzőművészei - mint azt korábban megállapítottuk – Budapest, a Mintarajziskola szellemi vonzásában éltek.

Ógyallához kötődik Feszty Árpád (Ógyalla, 1950 – Lovrana, 1914), aki Komáromban, Pozsonyban majd Budán végezte iskolát. Innen 1874-ben Münchenbe ment, ahol Karl Kubinsky (? , 1837 – München, 1889) cseh vagy lengyel tájképfestő műtermében alkotott. Itt festett képeivel bécsi ösztöndíjat hozó sikert aratott. Bécsben 1880-1881-ben Eduard Peithner von Lichtenfels (Wien, 1833 – Berlin, 1913) festőiskolájában képezte magát. Innen Párizsba, majd Itáliába ment. Hazatérve ógyallai műtermében készült többek között a „Pusztai találkozás télen”²⁷ és a „Kárvallottak”²⁸. Komárom vármegye megrendelésére 1898-ban elkészíti a „Bánhidai csata” című nagyméretű képét. Az ógyallai, martosi emberek iránti szeretete jelének tudhatjuk be, hogy történelmi tablóin gyakran ábrázolja az itt élő embereket.

Komáromban az 1886-ban alakult Komárom Vármegyei és Komárom Városi Történeti és Régészeti Egylet jogutódjaként a Komárom Vármegyei és Városi Múzeum Egyesület igazgatója, Baranyay Géza vetette fel először egy önálló képzőművészeti gyűjtemény létrehozásának gondolatát. Ettől kezdődően gyűjtötték és vásárolták a XVIII–XIX. századi képzőművészeti alkotásokat.

Ennek a gyűjteménynek, ami 1911-ben a múzeum egyesület benne a képzőművészeti gyűjtemény, továbbá a Közmívelődési Egyesület és a Vármegyei Könyvtár egyesítésével létrejött a Jókai Közmívelődési és Múzeum Egyesület. Az egyesület székháza, a Kulturpalota, 1913-ban készült el. A kiállítások befogadására alkalmas épület vezetése az egyesület feladatául adta a kortárs képzőművészeti képtár létrehozását. „A képtár alapját Weiss Fülöp, a Jókai Egyesület társelnökének adománya vetette meg 1913-ban, amikor 11 festményt ajánlott fel a létrehozandó képtár javára köztük Mednyánszky László, Olgyai Ferenc, Boruth Andor, Ferenczy Károly, Ripl-Rónai József alkotásait.”²⁹ 1913 decemberének elején az avatási ünnepségek részeként nyitották meg **Komáromi Kacz Endre** (Komárom, 1880 – Balatonalmádi, 1969) festőművész, amatőr csillagász és felesége, Kiss Sárolda gyűjteményes kiállítását. A művészházaspár a belépődíjából befolyt közel 400 koronát felajánlotta a Jókai szobor alap javára.³⁰ A kiállításon Weisz Fülöp, a Jókai Egyesület társelnöke négy festményt vásárolt a leendő képtárnak, a közoktatási minisztérium pedig a Szépművészeti Múzeum tulajdonában lévő Feszty Árpád: „Jeruzsálem felett” és Komáromi Kacz Endre „Feleségem arcképe” című képét adta oda letétként. Ez utóbbi nagy sikerrel szerepelt már Barcelonában is.³¹ Budapesti műterme mellé 1913–1914-ben jól felszerelt csillagvizsgálót és műtermet építtetett Komáromban, Kapitány utcai házuknál.³² Jó kapcsolatot ápolt a komáromi értelmiségiekkel, így Feszty Árpáddal is. Ennek bizonyossága a Martoshoz tartozó Kingyes tanya szobájának mestergerendáján olvasható versike: „Egykor APOLLÓNÁK fiait –, fogadá s takará be / e tanya és e szobák, s bent a baráti meleg. / Ám de a Muzsa a zajtól, puskadörejttől elillant / s most NIMRÓD fiai isznak e lombok alatt. / 1915 Július 29. / Komáromi – Kacz Endre.”³³ Feszty Árpáddal Komáromi Kacz Endre művészeti tanulmányait Budapesten kezdte, majd Münchenben és Nagybányán folytatta. Mesterei voltak többek között Balló Ede (Liptószentmiklós, 1859 – Budapest, 1936), Münchenben látogatta Hollósy Simon (Máramarossziget, 1857 – Técső, 1918) magániskoláját. 1903–1907 között Benczúr Gyula (1844, Nyíregyháza – 1920, Dolány).

Mesteriskolájának növendéke. Ösztöndíjasként tanulmányutat tett Belgiumban és Hollandiában. Önálló műtermét 1908-ban nyitotta meg Budapesten. A korszak kedvelt portréfestőjeként szívesen fest romantikus enteriőröket és zsánerképeket is. A Duna Menti Múzeum 14 képét őrzi, közöttük az 1900-ban készült Jókai-portrét és a vármegye megrendelésére alkotott II. Rákóczi Ferenc-arc képet. Gyűjteményes kiállítására 1918-ban került sor Budapesten, a Nemzeti Szalonban.³⁴ Felesége, Kiss Sarolta (Budapest, 1884 – Budapest, 1954) festőművész halála után 1954 körül Balatonalmádiba költözött.³⁵ Kiss Sarolta virág és enteriőr akvarelljeivel gyakran szerepelt a Múcsarnokban és a Nemzeti Szalonban. **Lenhardt György** (Észak-Komárom, 1901 – Dunaalmás, 1977) festőművész a bencés gimnáziumban Harmos Károly tanítványa volt. A Budapesti Iparművészeti Főiskolán tanult, majd évekkel később, hazatérve a JESZO egyik alapító tagja lett.

Párkányban a XIX. és XX. század fordulójának évtizedeiben egy ismert képzőművész, **Rainerné Istvánffy Gabriella** (Budapest, 1875 – Budapest, 1964) élt és alkotott. Pályája kezdetén 1899-ben még amatőrként állított ki Esztergomban állatokat ábrázoló képeivel és szobraival. Művészeti tanulmányait 1903–1905 között Budapesten a Mintarajziskolában folytatta, ahol Zemplényi Tivadar, Neogrady Antal és Hegedűs László voltak a mesterei. Ezekben az években keletkeztek a párkányi piacot megörökítő képei, és más, e vidéket ábrázoló alkotásai is.³⁶

Az 1905-ben rendezett második esztergomi amatőr képzőművészeti kiállításon már végzett művészként mutatta be alkotásait. Ez időtől rendszeres résztvevője volt a Nemzeti Szalonban, a Múcsarnokban és a Művészházban rendezett kiállításoknak is. Kedvenc témái az állatok, ezen belül is az angóramacsok voltak. Ezekből egész sorozatot készített.

1910-ben önálló kiállítással jelentkezett az esztergomi Széchenyi Kaszinóban. A kiállításról megemlékező Einczinger Ferenc szavai: „A vonal vezetésbeni technikája magas fokot ért el, a rajztudása pedig biztos határozott kézre s nagy kedvvel folytatott gyakorlatra vall...”³⁷

Helembán alkotott **Bánsághi Vince** (Resica, 1881 – Helemba, 1960). Önéletrajzából tudjuk, hogy elemi és középiskoláit szülőhelyén végezte az 1887–1896 közötti években. Gyermekkorától rajzolt, festett, autodidakta módon képezte magát.³⁸ Művészeti tanulmányait 1904-ben a budapesti Mintarajziskolában, majd a Székely Bertalan és Lotz Károly nyomdokain művésszé érett Vajda Zsigmond műtermében kezdte, és 1905-ben a budapesti Képzőművészeti Aka-

démián folytatta, ahol a nagybányai művésztelep tagjai, Zemplényi Tivadar (Eperjes, 1864 – Budapest, 1917), majd Ferenczy Károly (Bécs, 1862 – Budapest, 1917) voltak mesterei. Első jelentős bemutatkozására 1908-ban a Nemzeti Művészeti Szalon Művészegyesület nemzetközi kiállításán került sor. Itt holdfényes téli tájképével szerepelt.³⁹ 1908-tól rendszeresen megfordul Helembán (Chl'aba). Ebben az időben állandó résztvevője a Múcsarnok és a Nemzeti Szalon kiállításainak. Képeit bemutatták Münchenben is. 1911-1912-ben egy évet töltött a párizsi Julian Akadémián, ahol Henry Royer (1869–1938) és Marcel-André Baschet (1862–1941) voltak a mesterei.⁴⁰ Innen 1913-ban hazatérve a Duna és az Ipoly kínálta szépségekben gazdag Helembán telepedett le.

Az első világháborúban katonafestőként működött a Lugosi 8. Honvédezred kötelékében. A háború végeztével visszatért Helembára.⁴¹

Jegyzetek

¹ Az amatőr-kiállítás. = Esztergom és Vidéke. 1899. 15. sz.

² U. o. Az induló névsor: Festészet: Bognár Anna, von der Becke Imre, Etter Gyula, Felsenburg Gyula, Haag Rudolf, Istvánffy Elemér, Kecskeméthy János, Mattyasovszky Marianne, Neumayer Károly, Rainerné Istvánffy Gabriella, B. Szabó Mihály, Schönbeck Mihály, Sponraft József, Szilva György, Sztankay Gizella. Rajz: Kaán János, Palkovics László, Scheel Arnulf, Schleifer Mátyás, Vimmer Károly. Szobrászat: Istvánffy Elemér, **Rainerné Istvánffy Gabriella**, Szabó Géza. Majolikafestészet: Berán Károly és sok hölgy. Fafaragás: Perényi Béla. Fényképezés: dr. Gedeon Kálmán, ifj. Glatz Odön, Szilágyi Rezső, Tillmann Ferenc. Himzés: Khram Irén stb.

³ Amatőr-kiállítás. = Esztergom és Vidéke. 1899. 19. sz. Részvételre jelentkeztek: a Brenner nővérek, Burián Erzsébet, Bodnár Gyula, Blaha Károly (Pozsony), **Einczinger Ferenc (Ipolyság)**, Hübschl Kálmán, Kis Károlyné, Magos Erzsébet, Mattyasovszky Ilona, Perényi Irma, Sztankay Gizella, Schleifer Mátyás, Fekete Géza, Mácsik István, gróf Stomm Ágota, Szecskay Valéria, báró Jeszenszky Paula, Talliánné Sándor Augustza, Szilágyi Rezső.

⁴ Az amatőr-kiállítás. = Esztergom és Vidéke. 1899. 21. sz.

⁵ Amatőr-kiállítás. = Esztergom és Vidéke. 1899. 70. sz., 74. sz., 76. sz.

⁶ Riporter: Amatőr-kiállítás. = Esztergom és Vidéke. 1899. 73. sz. A cikk, a kiállító *festők, grafikusok* közül Maár Lajost, Schönbeck Mihályt, Bodnár Annát, **Rainerné Istvánffy Gabriellát**, Felsenburg Gyulát, B. Szabó Mihályt, Etter Gyulát, Istvánffy Elemért, Spanroft Gyulát, Haag Rudolfot, Kecskeméthy Jánost, Oltóssy Ferencet, Einczinger Ferencet, ifjú Kaán Jánost, Gerendás Józsefet, idős Kaán Jánost, Hübschl Kálmánt, Szabó Gézát, Etter Gyulát, Csatáry Elek, a *fotográfusok* közül: Dreyschok Sándort, dr.

Gedeon Kálmánt és ifjú Glatz Ödönt, a *kézimunkák* készítői közül: Mezei Ilonkát, a Magos nővéreket, Clementisz Gizellát, Pély Viktóriát, Grósz Margitot, Szecskay Valériát, Waldvogel Etelkát, Burián Erzsikét, valamint a *majolikafestő*: Berán Károlyt említi név szerint. A később megjelent írásokban feltűnik még Steinbach Ferenc, van der Becke Imre, Farkas Oszkár, Kákonyi János, Mezey Ilona, Rédly Gabriella és Mezey Rudolf neve is.

⁷ Az amatőr-kiállítás. = Esztergom és Vidéke 1899. 74. sz.

⁸ Az amatőr-kiállítás terve a Kaszinóban. = Esztergom és Vidéke, 1905. 69. sz.

⁹ Amatőr kiállítás. = Esztergom és Vidéke, 1905. 75. sz. Kiállítók: Bajor Ágoston, Bohó Alfrédné (Bp.), Berán Károlyné, Berényi Zsiga, Bertalan Vince, Bleszl Margit, Bleszl Erzsébet, Beöthy Klári, Brenner Margit, Brutsy Ilonka, Burián Erzsébet, Büttner Róbert, Csernók Béla, **Einczinger Ferenc**, Eisert Pál, Etter Gyula, Farkas Oszkár (Bp.), Háber János, Herczeg Margit (Ipolyság), Hübschl Kálmán (Vác), Istvánffy Elemér, Janits Margit, Kákonyi János (Závod), Kartalay István, Kecskeméthy János, Kecskés Ilona, Kurcz Antónia, báró Kleutgen Antal, Langosser Helén, Magas Mariska, Niedermann Berta, Niedermann Elza, Neményi Károly, Oberth Ágostonné, Paulusz Béla, Pospesch Antal, Rauscher Luluka (Lujza?), Révész Samu, Rohlitz Artúr, Reáliskola növendékei, Szabó Géza, Széky Ilus, Szenttamási Irén, Szenttamási Panni, Schwarz Réka, Szvoboda Román, Szatmári Béla, Schrank Béláné, Schönbeck Mihály, Szilva György, Tanítóképző növendékei, Wallfisch Szidónia, Wayand Ilonka, Vezér Mariska, báró Zech Róbert, Borz Erzsébet, Heszterényi Rózsika, Marosi László, Jahn Ede, Saághy Malvin, Bánffy Károly, Petry Margit, Dreyschok Sándor, Gutvay János, Draxler Mariska, Matus Laura (Piszke), Rédly Irma, Büttner Róbert tulajdonából Gerencsér Jolán, Prettel Antal, Nyáriné Matus Ilonka, Czeglényi Lajos, Jellinek Józsefné, Feketéné Sittner Stefánia.

¹⁰ 13. -?-: Séta az amatőr kiállításon. = Esztergom és Vidéke. 1905. 89. és 90. sz.

¹¹ Egy fiatal festőművész halála. = Esztergom és Vidéke. 1908. 11. sz.

¹² Kernstok Károly művészeti előadása. = Esztergomi Lapok. 1912. 17. sz.

¹³ Festőművész-tanár Esztergomban. = Esztergomi Friss Újság, 1914. 200. sz.

¹⁴ Művészi rajz és festő-iskola. = Esztergomi Friss Újság, 1914. 262. sz.

¹⁵ Királyfalvi művészeti rajz- és festőiskolájának kiállítása. = Esztergomi Friss Újság. 1915. 99. sz., Királyfalvi művésziskola bemutatkozása. = Esztergom és Vidéke. 1915. 36. sz.

¹⁶ Simonyi Lajos gépiratos önéletrajza, Párkány, 1984. szeptember 24. Lábik János festőművész tulajdona. Másolatban dr. Bárdos István adatbázisában.

¹⁷ Uo.

¹⁸ L. Kecskés András: Dömös. Szerk.: Bárdos István [Bp.] é.n. Száz magyar falu könyvesháza. 159–151. pp

¹⁹ Horváth Béla: Kernstok Károly. Tatabánya, 1993. 17–19. pp.

²⁰ Uo. 22–23. pp.

²¹ Régi tatai festők. (Bev. Bíró Endre.) Tata, 1986. Kuny Domokos Múzeum (Katalógus)

²² Lyka Károly: Pállik Béla. In *Művészet*, 1908. 6. sz. 384–389. p. <http://www.mke.hu/lyka/07/384-389-pallik.htm>

²³ Bíró Endre: Régi tatai festők. In. Tata – Veduta szépművészeti antológia. (Vál. és szerk.: Wehner Tibor). Tatabánya, 1994.

²⁴ Eber László: Művészeti Lexikon – Győző Andor Kiadása, Budapest, 1930

Dr. Szabó – Kállai: Magyar festők és grafikusok életrajzi lexikona – Nyíregyháza, 1997 http://www.visuarta.hu/eletrajz_ny.php?azonosito=xx_pap_emil

Régi tatai festők. (Bev. Bíró Endre.) Tata, 1986. Kuny Domokos Múzeum. (Katalógus.)

²⁵ Tata.Veduta 22. p.

²⁶ Tata-Veduta szépművészeti antológiái. (Vál és szerk: Wehner Tibor) Tatabánya, 1994. 18 – 20. pp. Catrum könyvek I.

²⁷ Alapi Gyula: Komárom vármegye jelesei. In. Alapi Gyula Komárom vármegye kultúrtörténelméből. (Vál. és sajtó alá rend.: Hídvégi Violetta). Tatabánya, 2000. K-E Megyei Önkormányzat – Kernstok Károly Művészeti Alapítvány. 201. p. Castrum könyvek. Komáromi Lapok, 1914. 23. sz. június 4. 3. p.

²⁸ Feszti István: A Feszty család története. Sajtó alá rend.: Mácza Mihály. Tatabánya, 1989. 29. p. Komárom megyei honismereti kiskönyvtár 21.

²⁹ Gaál Ida: A Magyar Kultúra és Dunamenti Múzeuma, Komárom. In. A szlovákiai magyarság tárgyi emlékei és ezek múzeumi dokumentációja. Szerk.: Danter Izabella. Kiad. a: Mátyusföldi Muzeológiai Társaság, Boldogfa, 2006. http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/kulhoni_magyarsag/2010/sk/museum_hungaricum_1/pages/017_a_komaromi_magyar_kultura.htm

³⁰ Komáromi Kacz Endréék és a Jókai szobor. = Komáromi újság, 5. sz. 1914. jan. 29. 4. p.

³¹ A kultúrpalota képtára. = Komáromi Újság, 3. sz. 1914. január 25. 3. sz. 6–7. p.

³² Komáromi Kacz Endre műterme. = Komáromi Újság, 1914. 19. sz. 5. p. május 7.

³³ Feszty István: i. m. 38. p.

³⁴ Schildmayer Ferenc: Komáromi Kacz Endre festőművész. = Új Almádi Újság, 2008. 1. sz. 7. p. http://wiki.strandkonyvtar.hu/index.php?title=Kom%C3%A1romi_Kacz_Endre_fest%C5%91m%C5%B1v%C3%A9g%C3%A9s

³⁵ Uo.

³⁶ Juhász Gyula: Rainerné Istvánffy Gabriella a Párkányi Városi Múzeumban. Katalógus bevezető a múzeumban 2005. március 4-én nyílt kiállításához

³⁷ „Szabolcs” [Einczinger Ferenc]: Rainerné Istvánffy Gabriella kiállítása. = Esztergomi Lapok, 1910. okt. 9.

³⁸ [Bánsághi Vince]: Katalógus előszó. 1956. február 6. in Bánsághi Vince festőművész gyűjteményes kiállítása – Ipolyszalka, 1993. május 23–1993. június 5. Szerk.: Nagy Júlia. Kiad. a Falufejlesztési Társaság, Budapest, 1993.

³⁹ Uo.

⁴⁰ Uo.

⁴¹ Uo.

Csiba Zsolt

Egy jövőalkotó..., a jelenben...

„Aki megelégedett, az gazdag.
Aki helyén marad, az állhatatos.
Aki a halálban sem pusztul el, él.”

(Tao Te King, Hamvas Béla fordításában)

Baán Tibort művészete a függőleges hagyományba helyezi, szellemisége - többek között - Pilinszky János, Toldalagi Pál és bizonyos vonatkozásokban Hamvas Béla "fehér humorának" világát idézi. Magyar entellektüel, identitáskereső, balladisztikus életdrámáját befelé élő, merész indulatú, kíváncsi szív ember..., konok munkálkodás, az igazság, az ima, a kegyelem csillámai: Ora et labora. Alkotásai révén megélhetjük, hogy gyökereink keletiek, törzsünk európai és lombkoronánk egyetemes... A szerző érzékeli a misztikus fuvallat fontosságát, tápláló erejét, a minden Egy, a Végtelen, elsőrendű értékeit, felolvasztva magában a jeges "lét-feledett-ész" (Bogár László) dermesztő, kétdimenziós öncélúságait. Látja az én- nem én megkülönböztetésből fakadó "principális dualizmus" (René Guénon) csillápihatatlan szomját, de egyszersmint érzi az azon túli kimódolatlan derű lüktetését is, ahol az igazi valódiság egyfajta színültig telt üresség formájában megnyilvánul..., vállalja a kötelesség küzdelmeit, mint ahogy látja a mindenek fölött álló szelídítő egységet is és tudja, hogy bizonyos értelemben ordibáló porszemek vagyunk csupán a sivatagban..., végül mindezen megszenvedett tapasztalatok gyümölcseként jut el a hagyomány, az individuum, a család, a haza, az emberiség, a Világegyetem Rendje, a Kozmosz magasrendű dilemmáihoz. Sokoldalú alkotó, versek, haikuk, tanulmányok, festmények..., földlabdás "életfakabuki"-szerű kollázs - mely a "Lombhullató idő" című kötetének borítólapján is szerepel - akár kultúránk jelképes megjelenítésének is felfogható..., nézegetve József Attila sora jut eszembe: „Vízcsepp az Ég, viszi a szél.”. Szomorúságra való hajlama, kreatív melankólia..., a lelkiismeret szavára hallgatni, mégha látszólag hátrányos is, feladni valamit, ha fájdalmas is, tisztességesnek maradni, mégha nehéz is..., az alkotó példamutatása által esetleg csökkenhet nyugtalanulásunk a mindennapokban és talán egy olyan élet felé vehetjük az irányt, mely kevésbé van kiszolgáltatva sikernek-kudarcnak, csüggedésnek-szalmaláng lelkesedésnek..., a költő elegánsan, rezignált mosollyal, kicsit talán

csodálkozva ellép, a valamikor bizonyára erényeket csillogtató, de napjainkra egyre inkább tulajdonképpen "akadémizmussá" váló, az igazságkeresést mára már gyakorlatilag nélkülöző - szellem nélküli, tehát szellemtelen „posztmodern” zsákutcája mellett, amely folyamat kristályosító hatását az is erősítheti, hogy világképe mintegy üdítően kívül marad a ma divatos, túlragozott tévképzetek köreiből, például érzékelhetően nem a kezdet-telen kezdetének illetve a vég-telen végének kutatásából alkotja látásmódját... Benyomásunk szerint, Baán Tibor a jövő embere a jelenben, bölcs önzés tehát részünkről, ha rábizzuk magunkat művészetére...

Végh Éva: Az Úr előtt

Baán Tibor

Haikuk

LATINOVITS ZOLTÁN

Hídkarfán vízcsepp
Fölizzik és a mélybe
Hull Megelőztek

SINKA ISTVÁN

szélfodrozta víz
mint furulyában dallam
s lüktet a kéreg

SZILÁNKOK

1.
Pohárban tiszta
víz Ennyi az életem
Tél jön Fagyos csend

2.
Szálló, árva méh
döngicsél néma tájon
Meghaltunk Nyár van

3.
Cserepek Árnyak
Nincs gyűrű összefogni
az asztalt, ágyat

4.
A van mögött is
volt Suhanó madarak
A fészek üres

LÁNCOLAT

Aranyfényű tál
Smaragd gyümölcse holt vágy
Hitszegő napom

*

Valaha éltem
Kerek pajzsomon arcod
Őrzi álmaim

*

Pergő homok e
lét Meséje zűrzavar
Ruhánk a vak szél

Végh Éva: Pihenőben

PÉLDA

Hídkarfán vízcsepp
Felizzik és a mélybe hull
Megelőztek

KONSTELLÁCIÓ

Égi fuvallat –
Te ölelést ölelő
kozmosz óhaj

*

Fénykvantumok
és gejzírforró nyár
Karjaid között

*

Exhumálásra
vár éjjel a nappal is
Jósolok neked

Kalandozás a kultúra szó körül

Mielőtt a karaván nekivág a sivatagnak, a tevéket megitatják. Ennek szellemében a száraz, szabványokat taglaló kurzust Bábel tornyával és Hammuráppal vezettem be. Szünetben az egyik diák megkérdezte:

- A záródolgozatban is lesz Hammurápi?
- Nem – feleltem.
- Akkor jó! – Így a diák.

Majd miután a választától újra levegőhöz jutottam:

– A mai építőmérnököt a háború előtt **kultúr**mérnöknek nevezték. Mond ez valamit?

Ettől viszont már benne szakadt meg a szó, és csak annyit tudott kiénekelni:

- Jaaa !!?

Szerencsémre nem hozott zavarba a fiú, noha fordított esetben én bizony visszakérdeztem volna: miért pont kultúr mérnök, miért nem mondjuk ... bigyómérnök? Meg különben is: mit jelent az, hogy kultúr mérnök; mitől „kultúr”?

Nyilván nem attól, amitől kultúrház a kultúrház. Azt is sejtettem, hogy még csak nem is a csőlátásos szakbarbár ellentettjeként a széles látókörű értelmiségit jelenti. De ha nekem szegezte volna a kérdést, hogy akkor ugyan mit? honnan ered? mi a gyökere? – nem tudtam volna ott helyben megválaszolni. Mint hasonló esetekben máskor is, ropant ostobának éreztem magam, úgyhogy rávettem magam a világgönytárra. Egyáltalán: mit jelent az, hogy kultúra?

Wikipedia (6-8 nyelven): vagy semmi, vagy a *colo* igéből származtatják. – Jó, jó, de ebből hogy lett a kultúr mérnök? Gyerünk tovább!

Kondor Zsuzsanna: A kultúra fogalmának és tartalmának változása Cicerótól Carey-ig (2 részben). Az érdekes tanulmány hozadéka: Cicero¹ és Livius² után másfélezer évig, a XVII. század közepéig nincs nyoma ennek a szónak. – Jó, jó, de hogy lett a kultúr mérnök? És miért pont a *cultura*-t használta Cicero is? Gyerünk tovább!

Jelenits István atya írása: Kultúra és kereszténység – kereszténység és kultúra [Vigilia, 2009 / 2 szám]. Tanulságos, a céloom szempontjából annyi többlettel, hogy megtudtam: a kultúra szónak már 1952-ben több mint kétszáz meghatározását számolta össze két angol szerző. – Vagyis belefutnánk, ha a definíció(k) felől közelítenék. De akkor hogyan tovább? Latin szótár!

A Györkösyben ez áll:

colō 3 *colūi, cultus* 1. (földet) művel; *transl.* lakik; ... 2. gondolkodik vmiről, gondját viseli;

ellát, ápol, díszít, nemesít, kiművel; vmit gyakorol; ... 3. ünnepet megül v megtart; tisztel, nagyra értékel v becsül, imád, szentnek tart; ... *deum rite* ~ vallásos szertartás szerint tiszteli istent

cultūra, ae, f. (colo) 1. (meg)művelés, szántás-vetés, földművelés; 2. *transl.* kiképzés, a szellem kiművelése, nemesítés, művelés; 3. tisztelet, hódolat

Miért, hogy ugyanaz a szó jelent földművelést és tiszteletet? Hogy jön össze, mi köze egymáshoz a kettőnek?

Lássuk, hátha a száz évvel korábbi Finály megválaszolja?

colo, colui, cultum, 3.

1) szántóföldet mivel, megdolgoz ...

2) egy helyen sokat mulat, **A**) lakja ...; gyakran istenekről, kikiről azt hitték, hogy valamely helyen többet mulatva, ennélfogva azt a többek felett szerették és védték ... **B**) (*többsnyire újk.*) k. lakik ...

3) *átv. ért.* **A**) valakire v. valamire gondot visel, gondoskodik, valakinek hasznára, segítségére lenni törekszik, valamire gondot fordít, ügyel ... **B**) valaki irányában figyelemmel és tisztelettel van, tisztel, becsül (ugy istent mint embert, hogy magának megnyerje ...) ... **C**) valamivel sokat és szorgalommal foglalkozik, úz, folytat valamit, valamiért izzad, fárad; ... **D**) (*költ. és újk.*) művel, kiművel ... **E**) ékít, díszít ...

A lakni és (istent) tisztelni kapcsolata világosabbá vált [L. fentebb 2) **A**]). – De a kultúr mérnök ... az hogy lett?

Ássunk egy kicsit régebbre:

Cólo, is, etc. Tisztelóm, Lakom, Birom, Megművelem.

– olvasom 1604-ből Szenczi Molnár Albertnél is. Ugyanakkor ezt is:

Cúlter, g.m. Kés.
Cúltio, g.f. Tífteles, Míveles.
Cúlter, g.m. Lakos, Míves, Tíftelő.
**Cultrarius, g.m. Aldozatta mé-
Barlo.**

No, ez már érdekes! A **Cultrarius**-szal már kezd értelmet kapni a **Cúlter** (kés), ami fölött Györkösynél átsiklottam. Aztán:

**Cúltus, a, um. Ekeffen meg művelt.
ekefiseret.**
**Cúltus, us. g.m. Isteni tíftelet. Bolgá-
lat.**

Cúltus van, de a *cultura*-t – az előzmények ismeretében természetesen – nem hozza.

Nézzük meg, Pápai Páriz Ferencről (1708) mit vett át Bod Péter (1801)!?

Cölo, ui, cultum, ěre : *Tifstelem, Lakom, Megmivelem, Birom. ...*

Mondja még valaki, hogy a latin holt nyelv!

Amúgy semmi új. Lapozzunk tovább!

Culter, tri: m. 2. *Kés. Culter tonforius: Beretva kés. Vĕnatorius: Vaddfz dárda. Culter item. Szántó vas, Hofzszú vas. Aliquid in cultrum vel cultro collocare: Valamit szépen ki-faragni. (Vitruv.)*

Cultra, örüm: pl. n. *Kések. (Prop.)*

Cultrarius, i: m. 2. *Kés-tszindló. Item. Aldozó pap, ki késsel készltette-el az áldozatra való marhát.*

Teljes az összhang Szenczivel.

És így már – a *collocare*-n átlibbenve – az is világos, hogy miért nevezzük faragatlannak a műveletlen embert.

De van itt valami más is. A *Culter*-nél: „*Culter item. [≈] Szántó vas, Hofzszú vas.*” Vagyis eke! Akkor hogy’ is jön össze a földművelés és az istentisztelet? Mi a közös bennük? A **KÉS, a CULTER! Akkor miből is származik a kultúra szó? A kés jelentésű culter-ből.**

Évezredek távolából filológus legyen a talpán, aki képes megdönthetetlenül bizonyítani – leszámítva a János apostolra való hivatkozást³ – mi volt előbb: a *culter* (kés) vagy a *colo* ige. Nem vagyok nyelvész, és ha más oldalról közelíték, csupán a megfigyeléseimre hagyatkozom: amikor a kisgyerekek beszélni kezdenek, előbb mondanak főneveket, mint ígéket. Miért lett volna másképp, amikor az emberiség tanult beszélni? Ebből pedig az látszik logikusan következőnek, hogy valószínűleg a *culter* lehetett előbb.

Ez egyúttal a magyarázatát is adhatja a *colo* ige o-u (vagy inkább u-o?) hangzováltásának.

Nem állhatom meg, hogy ne mutassam meg a **culter** körüli gyönyörűséges szócsokrot: *cultor, cultus, cultura ...*

Cultio, ōnis: f. 3. *Tifsteles, Miveles. Agrı cultione se delectare: A földnek művelésében magát gyönyörködietni.*

Cultor, ōris: m. 3. *Cultor agrorum: Szántóvető. Cultor vinearum: Szőlő-mives. Cultor Minervae: Tanító.*

Cultrix, icis: f. 3. *Miveledő. Cultrix nemorum Diana: Erdőben lakik.*

Cultum, i: n. 2. *Ékesen mivelet, Ékeslttetett, Pingvia culta: Kővér földek.*

Cultura, ae: f. 1. *Miveles, Tifsteles. Cultura vitium: Szőlő-miveles. Cultura potentis amici:*

Cultus, a, um: *Ékesen meg-mivelet, Ékeslttetett. Cultus vestis candida sacerdos: Fejér ruhában öltözött pap. Rus cultissimum: Szép mivelet mező. Cultus animus: Tudós.*

Cultus, us: m. 4. *Isteni tifstelet, szolgálat, Ékesseg. Cultus crinalis: Hujban való ékesseg. Mollissimus cultus: Kényes öltözett. Cultus cum elegantia, & copia: Tszifra drága öltözett. Cultu humili allicquem educare: Alaton módon nevelni valakit. Cultus Deorum: Isteni tifstelet. Cultus pastoralis: Juhász öltözett. Cultus iustı mundior: (Liv.) Igen tszifra öltözett. Cultus animi: Az elmének tudománnyal ékesltése. Afficere cultum effluorem in verbis: A beszédet igen válogatott szókkal tszifrdzni.*

De a kultúrmérnök... mi köze a kultúrmérnöknek a késhez?!? Vagy akárcsak a (föld) műveléshez?

Ezen a ponton briliáns eszmeftuttatásba lehetne kezdeni – a kultúrmérnököt levezetendő – a századforduló körül működött, a földművelésügyi miniszter alá rendelt kultúrmérnökségekről⁴ (L. pl. História 2010/6–7 szám), amik vízmentesítés, talajjavítás által tettek hasznosíthatóvá jelentős földterületeket.

A megoldás – bármily csábító lenne is – mégsem ebben, hanem a mérnök-ség legrégebbi ágában, a földmérésben rejlik. Ez az ókori Egyiptomban egy rendszeres feladatot jelentő foglalkozás volt: a Nílus-menti földeket minden áradás után lehetett újból és újból kimérni. Vagyis mit csinálni? Fölosztani, azaz földarabolni. Eleink ugyan zsinórral mérték ki a földeket, de darabolni mivel is lehet? Úgy van: vágóeszközzel. Például késsel.

És hogy ezzel a gondolatmenettel nem állok egyedül, tanúmnak idézem Pápai Páriz Ferencet:

Cultello, are: *A mezőt finórral egyaránt elosztom, mérem.*

Cultellus, i: m. 3. *Dim. Késeska. (Varro.)*

Culter, tri: m. 2. *Kés. Culter tonforius: Beretva kés. Vĕnatorius: Vaddfz dárda. Culter item. Szántó vas, Hofzszú vas. Aliquid in cultrum vel cultro collocare: Valamit szépen ki-faragni. (Vitruv.)*

És ez az! **Ettől volt kultúrmérnök a kultúrmérnök** – még ha eredendően csak a földmérés⁵ jelenthette volna is.

Áttekintve a *culter* körül sarjadt szavak jelentését, tartalmát – n-plusz-egyedik definícióval, legalábbis saját használatra – a kultúrát úgy értelmez-ném, mint: a teremtett világtól eltérően, emberi tevékenység lelki, szellemi, anyagi eredménye.

Már csak egy kérdésem maradt: hogyan lett a *colo* ige?

Jegyzetek

¹ Cicero (Kr. e. I. sz.): „cultura animi philosophia est”, azaz: a lélek művelése a bölcselkedés [Tusculanae Disputationes című művében]

² Liviusnál (Kr. e. 59 – Kr. u. 17) megjelenik a „colere” metaforikus jelentése” – K. Zs. szerint: a coloból képzett ’cultus’ szó alakjában

³ „Kezdetben vala az Ige.” (Jn 1,1)

⁴ Kvassay Jenő szervezte és vezette. Működése első másfél évtizede alatt 600 000 kataszteri holdat, vagyis kb. 345 ezer hektárt, azaz 3450 négyzetkilométert vontak művelésbe.

⁵ Miért geodéta a földmérő? Miért nem geometrés (vagy latinosan: géométer)? ... No, ez már egy másik „mise” tárgya lenne.

Az új szlovák irodalom- tankönyvek tankönyvbí- rálati szempontrendszer

A XXI. századi digitális korszakban, napjaink technikai fejlődéséhez és az információs társadalom elvárásaihoz igazodva a tankönyvpiacra egyre nagyobb számban jelennek meg a digitális tankönyvek.

Az X, Y, Z generáció, azaz a hírnök-, ill. átmeneti nemzedék, amely kamasz- és ifjúkorában találkozott az internettel, majd az őket követő, már gyermekkorában az internettel ismerkedő Y nemzedék s az internet nélküli társadalmat nem is ismerő Z generáció szocializációs időszakában az internet pedagógiában való alkalmazása egyre gyakoribb. Mindinkább tért hódít a konnektivizmus, amely a hálózatelméletek és a web 2.0 szemléletének pedagógiában való alkalmazásáról szól.¹ George Siemens szerint ez a tudásszervezés új paradigmája, amely alapján kompetenciáinkat a kapcsolatok felépítésével szerezzük.²

Annak ellenére, hogy a változás a tankönyvvel, a tankönyv szerepével kapcsolatban folyamatos, a tankönyv a tanítás-tanulás folyamatában elsősorban didaktikai szempontból a legfontosabb taneszköz, amely mind a tanítást, mind a tanulást befolyásolhatja.³

A magyarországi szlovák nemzetiségi oktatás tekintetében megállapítható, hogy a változások a tankönyvpiacra, még napjainkban is, jelentős időbeni eltolódással jelennek meg. Míg a magyar nyelven oktató pedagógusok számos tankönyv közül válogathatnak, egyes nemzetiségi oktatási intézményekben oktató kollégáik – korszerű tankönyvek és digitális taneszközök hiányában – csak jelentős többletmunkával tudják a tanulóknál ugyanazt a tudásszintet elérni, mint a nem nemzetiségi oktatási intézményben tanítók, s a tankönyvellátás terén gyakran komoly nehézségekkel szembesülnek.

A magyarországi szlovák nemzetiségű állampolgárok számára országos szinten napjainkban két többcélú intézmény áll rendelkezésre. Az Országos Szlovák Önkormányzat fenntartásában működő Békéscsabai Szlovák Gimnázium, Általános Iskola, Óvoda és Kollégium, amely két tanítási nyelvű intézményként definiálja önmagát, így a reál tantárgyak tanítási nyelve a magyar nyelv. A Budapesti Szlovák Tanítási Nyelvű Óvoda, Általános Iskola és Diákotthon Magyarország egyetlen szlovák tanítási nyelvű intézménye, ahol a reál, ill. humán tantárgyakra való tekintet

nélkül a tanítás nyelve – a lehetőségekhez mérten – szlovák, így a tankönyv-ellátási problémák az intézményben folyó munkát fokozottabban befolyásolják.

A nemzetiségi oktatás formái

A tankönyvellátással kapcsolatos problémák felvázolása érdekében nagy vonalakban ismerkedjünk meg a nemzetiségi oktatás formáival, amelynek jellemzői az 1920-as évekre vezethetők vissza.

Ebben az időszakban alakult ki a nemzetiségi iskolák három típusa:⁴

- kisebbségi tannyelvű,
- kétnyelvű,
- nyelvoktató.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter 1925. évi rendelete léptette életbe az „A”, „B” és „C” típusú kisebbségi tanítási nyelvű iskolák tanterveit:⁵

„A” típus: Kisebbségi tanítási nyelvű iskola, amelyben minden tantárgyat a kisebbség anyanyelvén tanítottak.

„B” típus: Vegyes, kisebbségi és magyar tanítási nyelvű iskola, amelyben a kisebbségi nyelven kívül a természeti és gazdasági ismereteket, a rajzot és kézimunkát anyanyelven, a magyar nyelvet, földrajzot, történelmet és a testgyakorlást magyarul, a számtant és az éneket anyanyelven és magyarul kellett tanítani.

„C” típus: Magyar tanítási nyelvű iskola, amelyben a kisebbségi nyelv rendes és kötelező tantárgy, az összes tárgy tanítási nyelve a magyar.

A nemzetiségi oktatásról szóló 1945. évi rendeletek a lényegében háromfokozatú rendszert a középső típus kiiktatásával kétlépcsősé alakították, ezáltal a korábbiaknál nagyobb súllyal került előtérbe a nemzetiségi tannyelvű iskolatípus.⁶

A magyarországi közoktatás rendszeréről szóló 1961. évi III. törvény 2. § értelmében:

- „(1) Az oktatás nyelve a magyar nyelv.
- (2) A nemzetiségekhez tartozó tanköteles gyermekek számára továbbra is lehetővé kell tenni, hogy anyanyelvükön részesüljenek oktatásban.”⁷

A minisztériumi rendelkezés értelmében a nemzetiségi tannyelvű általános és középiskolákat úgynevezett kétnyelvű, „B” típusú iskolákká alakították át. Így tulajdonképpen továbbra is „kétlépcsős” maradt a nemzetiségi oktatási rendszer, csak most már nem a nemzetiségi tannyelvű és nyelvoktató iskolákkal, hanem a kétnyelvű és nyelvoktató iskolákkal. Ettől kezdve a nemzetiségi tannyelvű terminológia a kétnyelvű iskola megnevezésére szolgált.⁸

A nemzetiségi tannyelvű oktatás fokozatos visszaállítására az oktatásról szóló 1985. évi I. törvény adott lehetőséget:

„7. § (1) Az óvodai nevelés és az iskolai nevelés-oktatás nyelve a magyar, valamint a Magyar Népköztársaságban beszélt minden nemzetiségi nyelv.”⁹

1989 őszén több mint 58 ezren részesültek nemzetiségi oktatásban-nevelésben Magyarországon. Ekkor a nemzetiségi tannyelvű, kétnyelvű és nyelvvoktató („A”, „B” és „C” típusú) nemzetiségi általános iskolákban tanulók létszáma 43 300 fő volt.¹⁰

Az 1990. évi LXV. számú önkormányzati törvény¹¹ a településeken élő nemzeti és etnikai kisebbségek jogainak biztosítását az önkormányzatok alapfeladatákként határozta meg. A jogi szabályozás ellenére a nemzetiségi oktatás résztvevőinek hátrányos helyzetén nem sikerült javítani. Ezt tükrözte Jakab Róbertné – szlovák nemzetiségű országgyűlési képviselő – parlamenti felszólalása is 1991. december 18-án a Parlament plenáris ülésén:

„Tisztelt Ház! Aki még nem hallott volna róla, azt ezennel tájékoztatom, hogy hazánkban nincs kiépített nemzetiségi iskolarendszer, fejlesztésre nincsen koncepció, ilyen munkálatok elvégzésére nincsen intézmény. Nincs koncepció a pedagógusok képzésére, továbbképzésére sem. Mi az, ami van? Tankönyvhány, taneszközhány. Az oktatási tárca bokros teendőit és súlyos gondjait ismerve nem várható el tőle, hogy gondoljon erre is. Ha azonban a költségvetés legalább minimális módon megteremtene az anyagi bázist, a hazai nemzetiségek értelmisége szuverén módon talán maga is képes lenne az elmondottakon dolgozni, a hiátusokat kitölteni. A feltételeket azonban biztosítani kell!”¹²

Az 1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról szintén biztosította az anyanyelven folyó oktatás lehetőségét. E törvény 3. számú melléklete a nemzetiségi oktatási intézmények tekintetében a csoportlétszámok kialakításánál pozitív diszkrimináció alkalmazását tette lehetővé, nevezetesen a nemzetiségi óvoda és iskola esetén az óvodai csoport, iskolai osztály átlagléttségét 50%-kal csökkenteni lehetett.¹³

A nemzeti és etnikai kisebbségekről alkotott 1993. évi LXXVII. törvény is igyekezett rendezni a nemzetiségi és kisebbségi oktatás kérdéseit. Ennek rendelkezései szerint nemzetiségi osztály vagy tanulói csoport indítása 8 szülő erre vonatkozó kérése esetén is lehetséges volt. Az állam magára vállalta a nemzetiségi oktatás többletköltségeit, a pedagógusok képzését, vendégtanárok meghívását, nemzetiségi iskolák és

csoportok felállítását és fenntartását s a szükséges eszközök, tankönyvek biztosítását.¹⁴

Az 1995-ben megjelent Nemzeti alaptanterv másfél oldalon tér ki a nemzeti és etnikai kisebbségek oktatásának sajátos elveire,¹⁵ s két év múlva a nemzeti, etnikai kisebbség óvodai nevelésének irányelve és a nemzeti, etnikai kisebbség iskolai oktatásának irányelve kiadásáról szóló 32/1997. (XI.5.) MKM rendelet is napvilágot látott.

Az utóbbi évek közoktatási folyamatait átfogóan az OECD ajánlására az először 1996-ban megjelentetett Jelentés a magyar közoktatásról 1995 című, azóta rendszeresen megjelenő értékelő, elemző könyv tartalmazza.

Az Európai Unióhoz való csatlakozás után a felzárkózás érdekében az oktatási rendszeren belül is válaszokat kellett keresni, illetve adni az egyre újabb kihívásokra, s mindenképpen bővíteni kellett a 21. századi igények kielégítésére alkalmas oktatási lehetőségeket is.

E folyamaton belül elkerülhetetlenné vált a szlovák nemzetiségi oktatás oktatási reformokhoz történő igazítása, hiszen Radó Péter vizsgálatai a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek oktatásáról az 1997-es Jelentéshez írt háttér tanulmányában arra az állapotra engedtek következtetni, hogy:

„A közoktatási rendszerben a nyolcvanas–kilencvenes években zajló modernizációs kezdeményezések és kísérletek a kisebbségi oktatást lényegében elkerülték.”¹⁶

A Jelentés a magyar közoktatásról 2006 című kiadvány bevezetőjében Halász Gábor szerkesztő a következőképpen foglalja össze az utóbbi évek változásait:

„Az oktatás felértékelődése a közösségi politikában a 2000. év után gyorsult fel a ma is tartó ún. Lisszaboni Folyamatnak köszönhetően. Megerősödött az az új oktatáspolitikai és oktatásfejlesztési paradigma, amelyet az »egész életen át tartó tanulás« fogalmával jelölünk, és amely átalakította közoktatásban zajló tanulásról való gondolkodásunkat is.

Az emberi munkának és tanulásnak a globális tudásgazdaság világában történő átalakulása az Európai Unió országait arra készíteti, hogy átértelmezzék a tanulás céljait. A közös oktatáspolitikai középpontjába került a nyitott helyzetek kezelésére képes emberi cselekvőképesség. Ennek fejlesztése lett az egyik legfontosabb oktatáspolitikai célkitűzés, ami tantervi, értékelési és szabályozási változások sorozatát indította el.”¹⁷

Az eredményesség növelése érdekében az ezredfordulót követően tehát felgyorsult az oktatási rendszer egészét érintő reformfolyamat. Napjainkban a közoktatást érintő jogszabályváltozások nem érintik hátrányosan a

magyarországi nemzetiségeket. A nemzeti köznevelési törvény,¹⁸ valamint a nemzetiségi törvény¹⁹ értelmében nem csorbul a nemzetiségek anyanyelvi joga. Magyarország Alaptörvénye preambulumban rögzíti, hogy Magyarország becsüli az itt élő nemzetiségeket, a magyar politikai közösség részének és államalkotó tényezőnek ismeri el őket.²⁰

A jogi szabályozás tehát lehetőséget ad a Magyarországon honos 13 nemzetiség számára, hogy közösségi jogaikat gyakorolva nemzetiségi iskolákat, osztályokat, tanulócsoportokat szervezhessenek, hogy anyanyelvű vagy anyanyelvi képzésben részesüljenek.

A kérdés azonban az, hogy vajon a szlovák nemzetiség a jelenlegi intézményrendszer mellett rendelkezik-e az oktatáshoz elengedhetetlenül szükséges személyi és tárgyi feltételekkel, mindenekelőtt azonban fennmaradását biztosító megfelelő tanulólétszámmal.

A magas színvonalú tannyelvű oktatás hatékonyságának legfontosabb pillére olyan pedagógusok képzése, akik képesek a szaktárgyakat is szlovák nyelven oktatni, s olyan, szlovák nyelven is hozzáférhető taneszközök biztosítása, amelyek hatékonyan segítik e pedagógusok oktató-nevelő munkáját.

A tankönyvek

Nos, e tekintetben a Budapesti Szlovák Tanítási Nyelvű Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Diákotthon bizonyos fokig hátrányos helyzetben van, miután évek óta nem megoldott egyes természettudományos tantárgyak (pl. számítástechnika, fizika) szlovák nyelven történő oktatása. Ennek akadálya egyrészt a szlovákul tudó szaktanárok, másrészt a szlovák nyelvű tankönyvek hiánya. A szükséges tankönyvek ugyanis szlovák nyelven nem hozzáférhetőek. Új tankönyvek megjelenése esetén a szlovák tankönyvek megjelenésére olykor évekig is várni kell. Ennek természetesen objektív okai is vannak, hiszen a fordítás, a lektorálás, a tankönyvbírálat, a hatósági eljárás lefolytatása igen időigényes tevékenység, s pénzügyi vonzatát tekintve a tankönyvek kiadása üzleti szempontból egyáltalán nem nyereséges vállalkozás, miután a kereslet országos szinten csupán egy intézményre korlátozódik.

A szlovák nyelvű tankönyvek egyébiránt a magyar nyelvű tankönyvekkel mindenben egyező tananyaggal és tartalommal bírnak, azok szó szerinti fordításai.

A szlovák irodalom és nyelvtankönyvek tekintetében ez természetszerűen nem értelmezhető. Ezek a tankönyvek ugyanolyan elbírálás alá esnek, mint a magyar tankönyvek, tehát a tan-

könyvvé nyilvánítási eljárás mind tartalmilag, mind formailag meg kell felelniük a jogszabályi előírásoknak.

A tankönyvvé nyilvánítási eljárást meghatározó főbb jogszabályok:

- A tankönyvpiac rendjéről szóló 2001. évi XXXVII. törvény
- A közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény
- Az Oktatási Hivatalról szóló 307/2006. (XII. 23.) kormányrendelet
- 23/2004. (VIII. 27.) OM rendelet a tankönyvvé nyilvánítás, a tankönyvtámogatás, valamint az iskolai tankönyvellátás rendjéről
- 7/2010. (II. 11.) OKM rendelet A tankönyvvé nyilvánítás, a tankönyvtámogatás, valamint az iskolai tankönyvellátás rendjéről szóló 23/2004. (VIII. 27.) OM rendelet módosításáról

Amennyiben a tankönyvszerző kiadványa a hatósági eljárásnál megfelel, felkerül a hivatalos tankönyvjegyzékre, s az iskola megrendelheti azt.

Miután jelen cikk feladata a tankönyvbírálati szempontrendszer bemutatása, a tankönyvjegyzékre történő felvétellel kapcsolatos hatósági feladatokat nem kívánom részletezni.

A tankönyvbírálatot az Oktatási Hivatal által megbízott szakemberek végzik megadott szempontrendszer alapján. A szakértők tételes hibajegyzékkel ellátott, részletes szöveges értékelést készítenek az adott könyvről, s nyilatkoznak arról, hogy annak tankönyvvé nyilvánítását támogatják, avagy nem támogatják.

A tudományos-szakmai szakértő, a tantárgypedagógiai szakértő, a technológiai (könyvészet) szakértő véleményének bekérése után az Országos Kisebbségi Bizottság bevonásával dől el, hogy a könyv felkerülhet-e a tankönyvjegyzékre. Lehetőség van a könyv tankönyvvé nyilvánítására abban az esetben is, ha a szakértők azt feltétellel támogatják. Ebben az esetben azonban a megadott feltételek teljesülésekor a kiadó a könyvet ismételt bírálatra terjeszti fel.

2010 novemberében került sor dr. Kiss Szemán Róbert habilitált egyetemi docens, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Szláv és Balti Filológiai Intézet Szláv Filológiai Tanszékének tanszékvezetője által megírt, a nemzetiségi gimnáziumok 12. évfolyamai számára a Nemzeti Tankönyvkiadó által elkészített szlovák irodalom könyv²¹ és a hozzá tartozó szöveggyűjtemény²² tantárgypedagógiai szempontú vizsgálatára, amelyet magam végeztem. A könyv bírálatát a Tantárgypedagógiai szakértői értékelőlap alapján, az általános etikai követelmények, valamint a szakmai kritériumok figyelembevételével történt.

A szakmai szempontú vizsgálat a hatályos jogszabályoknak való megfeleltetés mellett főként az ismeretek megértésére, tanulására és az ismeretek alkalmazását biztosító műveletek tanulására fókuszált.

A tankönyvbírálati szempontrendszer

A következőkben a Tantárgy-pedagógiai szakértői értékelőlapon megadott kritériumokat, az azokhoz kapcsolódó alpontok feltüntetésével mutatom be. Az egyes alpontok kifejtésekor, azok könnyebb értelmezése érdekében a teljesség igénye nélkül zárójelben utalok egyes oda tartozó konkrétumokra is.

Általános etikai követelmények

A tankönyv (összhangban van az általános emberi normákkal, értékekkel, a humanizmus általános követelményeivel, mentes a politikai állásfoglalástól, a gyűlölet keltésére alkalmas, a nemzeti, etnikai kisebbségre, vallási közösségekre nézve sértő tartalmaktól...)

1. Jogszabályi, tartalmi kritériumok

- 1.1. A tananyag kiválasztása megfelel a jogszabályokban (kiemelten: NAT, a kiadó által megadott kerettanterv / kerettantervek, érettségi vizsgakövetelmények) előírtaknak (követelményrendszer, időkeret...)
- 1.2. A könyv tartalmazza az új szakszavak szószedetét, alapfokú oktatás esetén azok rövid értelmezését

2. Szakmai kritériumok

2. 1. Az ismeretek megértése, tanulása
 - 2.1.1. Az ismeretanyag tartalma (felkelti a tanuló érdeklődését a tanulás iránt, a tananyagválogatás, rendszerezés szempontjai, a feldolgozás módszerei, tudományos fogalmak, elméletek, összefüggések bonyolultsága...)
 - 2.1.2. Az ismeretanyag mennyisége (az ismeretelemek összhangja – idő, teljesítőképesség, követelmények...)
 - 2.1.3. A tartalom strukturáltsága (tartalomjegyzék, fejezetek, leckék, alapszövegek, magyarázó szövegek terjedelme, összefoglalás...)
 - 2.1.4. Az alkotóelemek strukturáltsága (címrendszer, tipográfia...)
 - 2.1.5. Az ismeretanyag kifejtettsége (új ismeretek, kulcsfogalmak, szakszavak, alapösszefüggések magyarázata, értelmezése...)
 - 2.1.6. A fogalmak bemutatása, fejlesztése (fogalomtár (kislexikon) pontos, szakszerű...)
 - 2.1.7. A szövegezés általános minősége (fogalmazás, tagoltság)

2.1.8. A szöveg alkalmazkodása az adott korosztály tipikus fejlettségi szintjéhez (szövegtípusok [elbeszélő, leíró, elemző, értekező], mennyisége és aránya)

2.1.9. A megértést szolgáló didaktikai eszközök (idézetek, hivatkozások pontosak, idegen szavak és nevek kiejtése, kérdések, feladatok – lényeglátás...)

2.1.10. A megértést segítő ábra- és képanyag

2.1.11. A tanulók előzetes tudásához való alkalmazkodást segítő eszközök (előzetes ismeretek aktivizálása, differenciálás...)

2. 2. Az ismeretek alkalmazását biztosító műveletek tanulása

2.2.1. A készségek, képességek fejlesztésére szolgáló eszközök: tevékenykedtetés – feladatok, utasítások, képességfejlesztés

2.2.2. Az ismeretek és a képességek integrált fejlesztését biztosító eszközök: ismeretszerzési képességek fejlesztése

2.2.3. A fogalmak alkalmazásának feltételei (halmazba sorolást és a definíciók alkalmazását igénylő feladatok)

2.2.4. Az ismeretelemek ismeretté, az ismeretek ismeretrendszerre fejlesztésének feltételei (lehetőség, segítség az új ismeretek rendszeres átismétlésére, összefoglalására...)

2.2.5. A tanultak mindennapi életben történő alkalmazásához segítséget adó eszközök (a tanult ismeretek és képességek életszerű helyzetekben történő alkalmazása, életpasztorátok mozgósítása...)

2.3. Problémák, problémahelyzetek elemzése és a problémamegoldás tanulása (a problémamegoldás tanulását segítő eszközök: vitás kérdések, valós problémahelyzetek – érvelés, bizonyítás, cáfolás, következtetés...)

2. 4. A tanulás módszereinek tanulása

2.4.1. Az adott korosztály tipikus fejlettségi szintjének figyelembe vétele a tanulás megtervezésében (a tanuló élettani (fiziológiai) és fejlődés-lélektani fejlettségi szintjének megfelelő tanulási módszerek...)

2.4.2. A tanulás megtervezését és értékelését segítő eszközök: önálló tanulás, értékelés (lehetőség többféle tanulási módszer elsajátítására, összefoglaló kérdések, a tanultak legfontosabb elemeinek utólagos áttekintése...)

2.4.3. A tanulási motívumok fejlesztését szolgáló megoldások: ösztönzés

2.4.4. A tanulási képességek fejlesztését szolgáló eszközök (tájékoztató apparátus – név- és tárgymutató, fogalomtár, kislexikon, irodalomjegyzék...)

2.4.5. A személyes reflektálásra ösztönző eszkö-

zők (önálló kérdések megfogalmazására, az új ismeretekre való reflektálásra ösztönzés...)

2. 5. Gondolkodási eljárások tanulása

2.5.1. A gondolkodási képességek fejlesztését segítő eszközök (rendszerező és a kombinatív képességek fejlesztése, kritikai gondolkodás fejlesztése...)

2.5.2. Gondolkodási eljárások tanulását segítő eszközök (az ismeretanyag megértését segítő alapelvek, modellek, összefüggések és szabályszerűségek megismerése...)

2. 6. Szociális viszonyulások, magatartásformák tanulása

2.6.1. Értékek közvetítése

2.6.2. Szociális képességek fejlesztését segítő eszközök

2.6.3. Énkép fejlesztését segítő eszközök

2. 7. Nemzeti, etnikai, vallási közösség szerepe

2.7.1. Előítéletmentesség (nem közvetít hamis előítéleteket és sztereotípiákat...)

2. 8. Nyelvhelyesség és helyesírás

2.8.1. Nyelvhelyesség (helyesírási normák betartása, változatos szókincs...)

2.8.2. Helyesírás

2. 9. A tankönyv nagyobb rendszer (sorozat, tankönyvcsalád) részét képezi-e (kapcsolódó tankönyvek és tananyagok)

A könyv fenti kritériumrendszer alapján került értékelésre, az egyes szempontoknál megadott maximálisan elérhető pontszámokhoz viszonyítva, a szakértő szöveges értékelésével kiegészítve. Az összesítő táblázat tartalmazta a megadott szempontokat, a maximálisan elérhető és az elért pontszámokat, valamint az eredmény százalékos kimutatását is, ami a tankönyv vé nyilvánítási eljárás során és a könyv tankönyvlistára történő felvétele kapcsán megkönynyíthette az Országos Kisebbségi Bizottság döntését is.

A szlovák irodalomtankönyv

Kiss Szemán Róbert irodalomtankönyvét az a tankönyvbírálat idején hatályos jogszabályok, előírások és követelmények tükrében, a szakmai szempontok alapján mutatom be.

A nemzetiségi gimnáziumok 12. évfolyamai számára elkészített tankönyv (az ahhoz kapcsolódó szöveggyűjteménnyel együtt) három fejezetre osztva tárgyalja az előírt tananyagot:

I. A szlovák irodalom 1918–1945 között,

II. A szlovák irodalom 1945–1989 között,

III. A magyarországi szlovák irodalom.

A tananyag kiválasztása az előírt jogszabályokhoz igazodik, A 28/2000 (IX. 21.) OM rendelet a kerettantervek kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról, valamint a 40/2002. (V. 24.) OM rendelet az érettségi vizsga részletes követelményeiről előírja egyes konkrét művek ismeretét, amit a szerző a tananyag összeállításánál teljes mértékben figyelembe vett. A tananyag mennyisége és tartalma tantárgy-pedagógiai szempontból korrekt, a szakmai kritériumoknak megfelel. Elsajátítása a megadott időkeretben elvégezhető.

A tankönyvben szereplő szakszavak, szakkifejezések mennyisége és nehézségi szintje megfelel a tanulási céloknak. A kiadvány külön szószerkesztésben (171–180. o.) tartalmazza az idegen szavak abc-rendbe szedett felsorolását, és azok rövid értelmezését. A szükséges helyeken az idegen szavak, kifejezések, ill. nevek után zárójelben a szerző a helyes kiejtésre is utal.

A tananyag feldolgozásánál megfelelően váltakozik a tankönyvi közlés, magyarázat, bemutatás, munkáltatás és önellenőrzés módszere.

A tankönyvben található tudományos fogalmak, elméletek, összefüggések bonyolultsága összhangban van a tanulók előzetes ismereteivel, gondolkodási és tanulási képességeivel, valamint a tantervi követelményekkel.

A tankönyv tartalma segít felkelteni a diákok érdeklődését a tanulás iránt, a tanulók életvilágából vett vagy életvilágával kapcsolatba hozható példákkal segíti a tanulást.

A szerző bemutatja a tananyag-válogatás, rendszerezés szempontjait és a feldolgozás módszereit is.

A tankönyvben található tudományos fogalmak, elméletek, összefüggések bonyolultsága összhangban van a tantervi követelményekkel és a tanulók előzetes ismereteivel, gondolkodási és tanulási képességeivel.

Az ismeretelemek mennyisége összhangban van a rendelkezésre álló idővel, a korosztály teljesítőképeségével, tipikus fejlettségi szintjével és az érettségi vizsgakövetelményekkel. A nevek, fogalmak, adatok mennyisége az adott korosztály szellemi kapacitásához igazodik, aránya megfelelő, elősegíti az érettségi vizsgára való felkészülést.

A tankönyv nyelvezete megfelel a tanulók fejlettségi szintjének, a szókincs változatos, a magyarázatok, leírások, utasítások az érthetőség szempontjából szintén megfelelnek az elvárásoknak. A szakszavak mennyisége összhangban van a tanulók tanulási képességeivel, egyes feladatok kifejezetten a szövegértési kompetenciák fejlesztésére irányulnak.

A kiadvány gerincét adott életművek bemutatása alkotja az életút jelentős tényeinek kiemelésével, kultúrtörténeti összefüggések tükrében,

adott művek korba, korszakba helyezésével, világirodalmi, ill. szlovák–magyar kontextusba helyezéssel, interdiszciplináris megközelítésben. Figyelemre méltó a hagyományos irodalomtörténeti áttekintéssel párhuzamosan megjelenő új szemléletmód, főképp az irodalomelmélet tanítása a magyarországi szlovák irodalom vagy akár az ún. „kényes kérdések” bemutatása során.

Az egyes leckék ismeretanyaga koncentrikusan bővül, a fejezetek és a leckék hossza egymással arányos.

A tankönyv tartalmának rendező elvei, a tartalomjegyzék címrendszere, a tankönyvben használt piktogramok magyarázata a tanulók számára könnyen megérthető, annak ellenére is, hogy a tankönyv nem tartalmaz a tanulónak szóló bevezetőt. A tartalomjegyzék színelmésekkel és a betűméretek váltakozásával segíti a pontos eligazodást a tankönyvben.

Miután a tankönyvhöz szöveggyűjtemény is kapcsolódik, egyes leckéknél utalás történik a szöveggyűjteményben található szemelvényekre.

A tartalomjegyzék címei, tagolása és formai kialakítása megkönnyíti a tanulók számára a tankönyv használatát. Az egyes fejezetek, alfejezetek tartalmát és oldalszámát sorszámozás, ill. barna színelmések is elősegíti. A szerzők nyomtatott nagybetűvel vannak kiemelve.

A tipográfiai megoldások szintén segítséget nyújtanak a különböző tankönyvi részek és feladattípusok közötti eligazodásban. Említésre érdemes a színek követhető használata: feladatok – sárga, dokumentumok – zöld, megjegyzendők – rózsaszín háttérszínekkel való kiemelése. A piktogramok használata szintén követhető és pontos. A képaláírások egy kivétellel mindenhol szerepelnek.

A tankönyvben az ismeretanyag kifejtettsége alapos és pontos. A szerző az új ismeretek átadásánál épít a tanulók előzetes ismereteire, megfelelő történelmi háttérbe ágyazva interdiszciplináris megközelítéssel közvetíti az elsajátítandó tananyagot. A szerzők kiválasztása és az egyes művek ismertetése a kerettantervvel és az érettségi vizsga követelményeivel is összhangban van.

A tankönyv kiemeli azokat a kulcsfogalmakat, amelyek elsajátítása és megértése különösen fontos. A kiadó a dőlt és a vastag betűs kiemelés alkalmazását tartotta megfelelőnek.

A tankönyv a szakszavakat, az idegen szavakat, archaikus szavakat a tanulók számára is érthető módon értelmezi és magyarázza.

A tudományos kifejezések, fogalmak a 12. évfolyamos tanulók számára megfelelő módon kerülnek bevezetésre, értelmezésre, azok elsajátítását és megértését a tankönyv többféle módon is elősegíti.

A tankönyvszövegek, illusztrációk és a feladatok is segítik a tanulói kulcskompetenciák fej-

lesztését, szélesítik a tanulók látókörét, ismereteiket tágabb kontextusba helyezik, egyes problémaköröket többféle megközelítésből tárgyalnak.

A fogalomtár szakszerű, a definíciók pontosak.

A tankönyv didaktikai apparátusa megfelel a követelményeknek, kellően szemlélteti és magyarázza a tananyagot, szakmódszertani kultúrája változatos. Az új ismeretek lényegének megértését, rendszerezését és rögzítését érdekes feladatok segítik.

A megértést segítő ábra- és képanyag tartalmi és műfaji szempontból is változatos. A szerzők portréi mellett számos pluszinformációval bíró karikatúra, korabeli plakát, akvarell, életkép, fénykép stb. színesíti a tankönyvet, elősegítve az információk feldolgozását, a problémamegértést és a tananyag könnyebb elsajátítását.

A tankönyv feladatai alkalmasak a tevékenykedtetésre, a tanulókat önálló ismeretszerzésre ösztönzik. A feladatok leírása világos, az utasítások egyértelműek és pontosak. A feladatok nehézségi foka összhangban van a tantervi és az érettségi követelményekkel. A feladatanyag megfeleltetése a tantervi követelményeknek a diákok számára a tankönyvből közvetlenül, analóg módon nyújt tájékoztatást.

A fejlesztő eszköztár igen gazdag, elősegíti a tanulói kulcskompetenciák fejlesztését, egyben alkalmas a tanulók differenciált oktatására is. A tantárgyspecifikus készségek és képességek fejlesztésénél kellő hangsúly helyeződik az anyanyelvi, ill. idegen nyelvi önkifejezést elősegítő kommunikációra, a különféle beszédműfajok kommunikációs technikáinak alkalmazására, s a szlovák nyelvű írásbeliség normáihoz alkalmazkodó szövegalkotás elsajátítására. A tanulási képesség fejlesztése felkészíti a tanulókat az irodalmi műveltséghez tartozó ismeretek elsajátítására, az olvasott művek történeti-kulturális horizontjának felfogására s ennek révén az összefüggésekben való gondolkodás fejlesztésére. Mindezek elősegítik a hatékony, önálló tanulást, mindemellett növelik kezdeményezőképességüket, erősítik kifejezőképességüket, valamint megalapozzák esztétikai és művészeti tudatosságukat is.

Az ismeretek és képességek integrált fejlesztését biztosító eszköztár igen gazdag és változatos. A különböző feladattípusok között – a teljesség igénye nélkül – szerepel:

1. szépirodalmi szöveg értelmezése, elemzése, értékelése,
2. szövegértésen alapuló forráselemzés,
3. egyes irodalmi művek összevetése adott szempontrendszer alapján – különös tekintettel a szlovák–magyar párhuzamokra,

4. nem irodalmi szöveg értelmezése,
5. lényeglátás, rendszerező-képesség fejlesztése,
6. információfeldolgozás,
7. személyes állásfoglalás kialakítása,
8. érvelő típusú szövegek létrehozása,
9. elektronikus információforrások ismerete (internethasználatra való ösztönzés),
10. könyvtárhasználatra, kutatómunkára serkentő feladatok,
11. műalkotások keltette hangulat, élmény kifejezése,
12. önálló problémakezelést elősegítő feladatok,
13. interdiszciplináris vonatkozások (történelem, művészettörténet, filmművészet, festészet, zene...) stb.

A felsorolt példák alapján is megállapítható, hogy a feladatok az új ismeretek rögzítésén és elmélyítésén túl az elsajátított kompetenciák gyakorlatban történő alkalmazására is alkalmasak. Egy-egy témakör több szempontból történő megközelítése elősegíti a különböző forrásokból megszerzett tudáselemek rendszerezésének képességgé válását.

A hatékony és tartós ismeretszerzésnek elengedhetetlen része az anyag minél alaposabb feldolgozása, ezért napjainkban hangsúlyossá vált a tanulás módszereinek tanulása. A szerző figyelembe veszi a 12. osztályos tanulók élettani és pszichológiai fejlettségi szintjét a tanulás megtervezésében. Tekintettel van a diákok teljesítő-képességére és terhelhetőségi szintjére, amit a tankönyvi feladatok nehézségi foka is jelez.

A tankönyv belső tartalmi tagolása, a benne található információk feldolgozásának módja hatékony tanulási stratégiákat és módszereket közvetít használói számára. A reprodukív tanulás helyett az értő tanulásra helyezi a hangsúlyt, a tananyag eredeti információi mellett új ismeretek, összefüggések előteremtésére törekszik. A tananyag rendszerezését és az önellenőrzést segíthetné az egyes fejezetek végén az összefoglalás, a főbb fejezeteket lezáró ismétlő és összefoglaló kérdések, a tanultak utólagos akár vázlatserű áttekintése. A tankönyv ilyen irányú kibővítése nagy segítséget jelentene használói számára a rendszerezés, önellenőrzés, önértékelés tekintetében.

Dicséretesek a tanulási motívumok fejlesztését szolgáló megoldások, mivel a tankönyv a leckék feldolgozása során élményszerű tanulásra nyújt lehetőséget. A tananyaghoz kapcsolódó feladatok, érdekességek, dokumentumok, újságcikkek, térképek, korrajzok stb. felkeltik a tanulókat érdeklődésüket egyes témák iránt, ismereteik gyarapítására ösztönöznék.

Carl Rogers a *Tanulás szabadsága* című művében írja, hogy „A világ minden tanári szobájá-

nak falára nagy betűkkel kiírnám: Ne tanítsd, serkentsd a tanulást!”²³ Úgy gondolom, a szerző könyve ebben a szellemben íródott, a tanulási képességek fejlesztését szolgáló eszköztára igen gazdag. A tanulók ismereteik gyarapítása során aktív szerepet játszanak, változatos tevékenységformák segítségével serkentik teljesítményük javulását.

A tankönyv használata során az információkezelés minden fázisa: információgyűjtés, információfeldolgozás, információalkalmazás, ill. felhasználás alapképességgé válik.

A tananyag-elsajátítást a magyarázatokon kívül segítő ábrák, térképek, illusztrációk stb. segítik, s a hozzájuk kapcsolódó feladatok megoldása során megtanulhatják a tanulók, hogyan lehet több oldalnyi információt egyetlen jól áttekinthető vázlatba tömöríteni, illetve, hogyan lehet a grafikus ábrákba, térképekbe, plakátokba stb. tömörített információt „megfejtetni”: értelmes, összefüggő kerek mondatokba, logikusan felépített szövegbe rendezni. Az esszéírásra és az önálló referátumok megírására utaló feladatok megoldása során megtanulhatják, hogyan lehet ismereteiket írásban is, megnyerő módon, logikus rendszerbe szedve kommunikálni.

A tankönyv önálló gondolkodásra ösztönöz.

A gondolkodás elválaszthatatlan a tanulástól, hiszen a tanulás során a diák az ismeretek elsajátításán túl az ismeretek elsajátításához és az azok alkalmazásához szükséges értelmi műveleteket is megtanulja. A tankönyv főképp az analízis, szintézis, absztrahálás, általánosítás és összehasonlítás gondolati műveleteit fejleszti.

A gondolkodásra tanításnál kiemelt jelentőséget kell tulajdonítani a feladatok megválasztásának, hiszen némelyek megoldása csak motorikus tevékenységet igényel, míg mások inkább mentális vagy gondolati tevékenységet. Utóbbiakra, mint pl. az analógiák vagy az osztályozás, találhatók példák a tankönyvben.

A szerző a mélyreható tanulási stratégiát preferálja, amelyre jellemző, hogy a dolgok megértésére, az összefüggések megragadására törekszik, miközben az új ismeretek régiekhez való kapcsolása, széles áttekintés, következtetések levonása, rendszerszemlélet játszik domináns szerepet.

A tankönyv megfelelő mennyiségű példát tartalmaz az ismeretek elsajátításához.

Kiss Szemán Róbert tankönyvének segítségével fejleszthetők a tanulók szociális képességei. Segítséget kaphatnak a társadalomban és az emberi kapcsolatokban való eligazodásban, egyes szépirodalmi alkotásokon keresztül követendő példák vagy téves választások következményeinek bemutatására, a feladatok kapcsán problémás helyzetek

közös megbeszélésére, elemzésére, jellemrajzok készítésére stb. is lehetőség nyílik.

A csoportosan megoldható feladatok lehetőséget nyújtanak a vitakultúra fejlesztésére, az érvelési technikák gyakoroltatására vagy egyszerűen a közösségépítésre.

A kiadvány egy tankönyvsorozat és tankönyvcsalád utolsó tagja, amely a megelőző kötetekhez szorosan illeszkedik, a szerző korábbi, a nemzetiségi gimnáziumok 9., 10., és 11. osztálya számára kidolgozott tankönyveinek méltó folytatása.

Amint azt már a korábbiakban említettem, a tankönyvhöz szöveggyűjtemény is kapcsolódik, amely a tankönyvvel mind vertikálisan, mind horizontálisan egységes szemléletű és szerkezetű. A szöveggyűjteményben szereplő szemelvények kiválasztása szintén a szerző igényességét tükrözi.

A tankönyvbírálati kritériumok változása

Kiss Szemán Róbert és a Nemzeti Tankönyvkiadó a tankönyvek megjelentetésével régóta tántorgó úrt töltött be a tankönyvpiacon, jelentősen megkönnyítve ezzel a szlovák nemzetiségi iskolák pedagógusainak és tanulóinak munkáját.

Semmiképpen sem szabad azonban figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy a szerző korábban napvilágot látott tankönyvei más tankönyvbírálati szempontrendszer alapján kerültek kiadásra.

Ezeket az összehasonlítás megkönnyítése érdekében az alábbi táblázatba foglalva mutatom be. (Forrás: OM. 2006)

A szempontrendszer változása a tankönyvek értékét nem csökkenti, mivel a rendszerváltozást követően a gimnáziumokban folyó munkát még hosszú ideig a szlovák irodalomtankönyvek hiánya jellemezte.

Kiss Szemán Róbert tankönyvei jelentős időeltolódással jelentek meg. A gimnáziumok 9. osztályosai számára készült tankönyv 2000-ben, a 10. osztályosok számára készült 2006-ban jelent meg, a 11. osztályosoknak szóló tankönyv pedig 2007-ben került használatba. A tankönyvsorozat utolsó tagjának 2011-es megjelenésével a szlovák irodalom tanításához az alapvetően szükséges taneszközök már biztosítottak lettek.

Érdeemes elgondolkodni azon, hogy ez milyen időintervallumban valósult meg, s ez a szlovák irodalmat tanító középiskolai tanárok számára – a közoktatást érintő egyéb változások nyomán követése mellett – a jelzett időszakban mekkora többletmunkát jelentett.

Fentiek részben rávilágítanak arra a szomorú tényre, hogy a magyar oktatási rendszer szerves részét képező szlovák nemzetiségi középiskolai intézmények tárgyi feltételeinek javítása elengedhetetlenül szükséges ahhoz, hogy hátrányos helyzetüket

leküzdve ezek az intézmények is megfelelhessenek a XXI. századi digitális társadalom elvárásainak, s a jövőt tekintve más oktatási intézményekhez hasonló feltételekkel vehessenek részt az oktatási intézmények közötti versenyben.

Az ilyen irányú változások bizonyára motiváló erőként hatnának a Z generáció szlovák nemzetiséghez tartozó ifjúsága számára, még abban az esetben is, ha az e nemzedékhez tartozók többsége felmenői nyelvét már nem tekinti anyanyelvének.

Felhasznált irodalom:

Drahos Ágoston – Kovács Péter 1991. A magyarországi nemzetiségek oktatásügye 1945–1990. *Regio* 1991, 2.

Fehér István 1993. *Az utolsó percben. Magyarország nemzetiségei 1945–1990.* Budapest: Kossuth Könyvkiadó.

Föglein Gizella 2004. Nemzetiségi oktatás Magyarországon a koalíciós években (1945–1948). *Új Pedagógiai Szemle* 2004. április–május <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00081/2004-04-mk-Foglein-Nemzetisegi.html>

Halász Gábor 2006. A magyar közoktatás 2002 és 2006 között. In: *Jelentés a magyar közoktatásról 2006* / <http://www.oki.hu/>

Kulcsár Zsolt 2008. *XYZ generáció és a 4 tanuláselmélet.* <http://bit.ly/HflzWZ>

M. Nádasdy Mária 2011. A tankönyvek szerepe a tanítás-tanulás folyamatában. *Oktatás – Informatika* 2011/3–4, 26–32.

Radó Péter 1998. A nemzeti és etnikai kisebbségek oktatása. In: Halász Gábor, Lannert Judit szerk. *Jelentés a magyar közoktatásról 1997.* Jelentés a magyar közoktatásról 1997 háttér-tanulmányai. www.oki.hu

Rogers, Carl 2000. *A tanulás szabadsága.* Budapest: Edge Kiadó.

Siemens, George 2005. *Connectivism: A Learning Theory for the Digital Age. Instructional Technology and Distance Learning,* January 2005.

Jegyzetek

¹ Kulcsár Zsolt (2008): *XYZ generáció és a 4 tanuláselmélet.* <http://bit.ly/HflzWZ>

² George Siemens (2005): *Connectivism: A Learning Theory for the Digital Age. Instructional Technology and Distance Learning,* January 2005.

³ M. Nádasdy Mária (2011): *A tankönyvek szerepe a tanítás-tanulás folyamatában. Oktatás-Informatika* 3–4. 26–32.

⁴ Drahos Ágoston (1993): *Nemzetiségi oktatásunk optimális iskolatípusai. Új Pedagógiai Szemle.* 4. 69–75.

⁵ A vallás és közoktatásügyi miniszter 628000/1925. VIII/a. rendelete.

1. Táblázat

Régi tankönyvbírálati szempontrendszer	Új tankönyvbírálati szempontrendszer
1. A tankönyv nagyobb rendszer (sorozat, tankönyvcsalád) részét képezi-e, kapcsolódó tankönyvek és tananyagok.	A tankönyv nagyobb rendszer (sorozat, tankönyvcsalád) részét képezi-e, kapcsolódó tankönyvek és tananyagok.
2. Nyelvhelyessége és helyesírása.	Nyelvhelyesség és helyesírás.
3. A tanulók fejlettségi szintjének, életkori sajátosságainak megfelelés.	Az ismeretek megértése, tanulása.
4. A szakmai tartalom didaktikai felépítése.	Az ismeretek alkalmazását biztosító műveletek tanulása.
5. A tankönyv fejlesztő eszköztára.	Problémák, probléma helyzetek elemzése és megoldásuk alkalmazása.
6. A módszertani (tanulásmetodikai) megoldásai.	A tanulás módszereinek tanulása.
7. Szókincse, magyarázatainak gazdagsága, érthetősége.	Gondolkodási eljárások tanulása.
8. Stílusa, szövegtípusai.	Szociális viszonyulások, magatartásformák tanulása.
9. Az ábrák jellege, informatív szerepe szöveg és kép összhangja.	Nemzeti, etnikai, vallási kisebbség szerepe.
10. Esztétikuma.	

⁶ Bővebben Föglein Gizella (2004): Nemzetiségi oktatás Magyarországon a koalíciós években (1945–1948). Új Pedagógiai Szemle 2004. április–május <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00081/2004-04-mk-Foglein-Nemzetisegi.html>

⁷ 1961. évi III. törvény a Magyar Népköztársaság oktatási rendszeréről.

⁸ Fehér István (1993): Az utolsó percben. Magyarország nemzetiségei 1945–1990. Kossuth Könyvkiadó, Budapest. 186. o.

⁹ 1985. évi I. törvény az oktatásról. Művelődési Közlöny, 1985. 20.

¹⁰ Drahos Ágoston–Kovács Péter (1991): A magyarországi nemzetiségek oktatásügye 1945–1990. Regio, 1991. 2. 178. o.

¹¹ 1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról. Magyar Közlöny 1990. VIII. 14.

¹² Jakab Róbertné: Szavak értünk és rólunk. Budapest, 1995.

¹³ 1993. évi LXXIX törvény a közoktatásról. Magyar Közlöny 1993. augusztus 03.

¹⁴ 1993. évi LXXVII. törvény a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól. Magyar Közlöny 1993. július 22.

¹⁵ 130/1995. (X. 26.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról.

¹⁶ Radó Péter (1998): A nemzeti és etnikai kisebbségek oktatása. In: Halász Gábor, Lannert Judit szerk. (1998): Jelentés a magyar közoktatásról. 1997. Jelentés a magyar közoktatásról 1997 háttér tanulmányai. www.oki.hu

¹⁷ Halász Gábor (2006): A magyar közoktatás 2002 és 2006 között. Budapest, / In: Jelentés a magyar közoktatásról 2006./ <http://www.oki.hu/>

¹⁸ 2011. évi CXCV. törvény A nemzeti köznevelésről. Magyar Közlöny 2011. évi 162. szám

¹⁹ 2011. évi CLXXIX. törvény a nemzetiségek jogairól. 2011. évi 154. szám

²⁰ Magyarország Alaptörvénye. Magyar Közlöny 2011. április 25.

²¹ Kiss Szemán Róbert 2011. Slovenská literatúra pre 12. ročník Nemzeti Tankönyvkiadó.

²² Kiss Szemán Róbert 2011. Antológia slovenskej literatúry pre 12. ročník gymnázia. Nemzeti Tankönyvkiadó.

²³ Carl R. Rogers 2000. A tanulás szabadsága. Budapest: Edge Kiadó.

Megjelent: Ruda Gábor – Szabó Mihály Gizella szerk. 2013. *Nemzetkép és identitás a nemzetiségi iskolák tankönyveiben. Közép-európai példák: Magyarország és Szlovákia / Obráz národa a identita v učebniciach pre národnostné školy. Príklady zo strednej Európy: Maďarsko a Slovensko.* Pilisvörösvár – Dunaszerdahely – Komárom – Nyitra – Esztergom: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület – GRAMMA Egyesület – Nyitrai Konstantín Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara – Pázmány Péter Katolikus Egyetem Vitéz János Kar – Selye János Egyetem. 132–145.

Gregor Papuček

Ostrihomské zvony

V ostrihomskom chráme
divné zvony máme!

„*Kan ma vyryl, panna ma našla...*“

Ten najväčší, maľovaný
zakopali pred Turkami.

„*Kan ma vyryl, panna ma našla...*“

Tristo rokov ležal nemý
zabudnutý v čiernej zemi.

„*Kan ma vyryl, panna ma našla...*“

Za pomoci divej moci
raz ho kanec vyryl v noci!

„*Kan ma vyryl, panna ma našla...*“

Už zornička za vrch zašla,
keď ho jedna panna našla.

„*Kan ma vyryl, panna ma našla...*“

Prišli ľudia veľkej sily,
do veže ho zavesili.

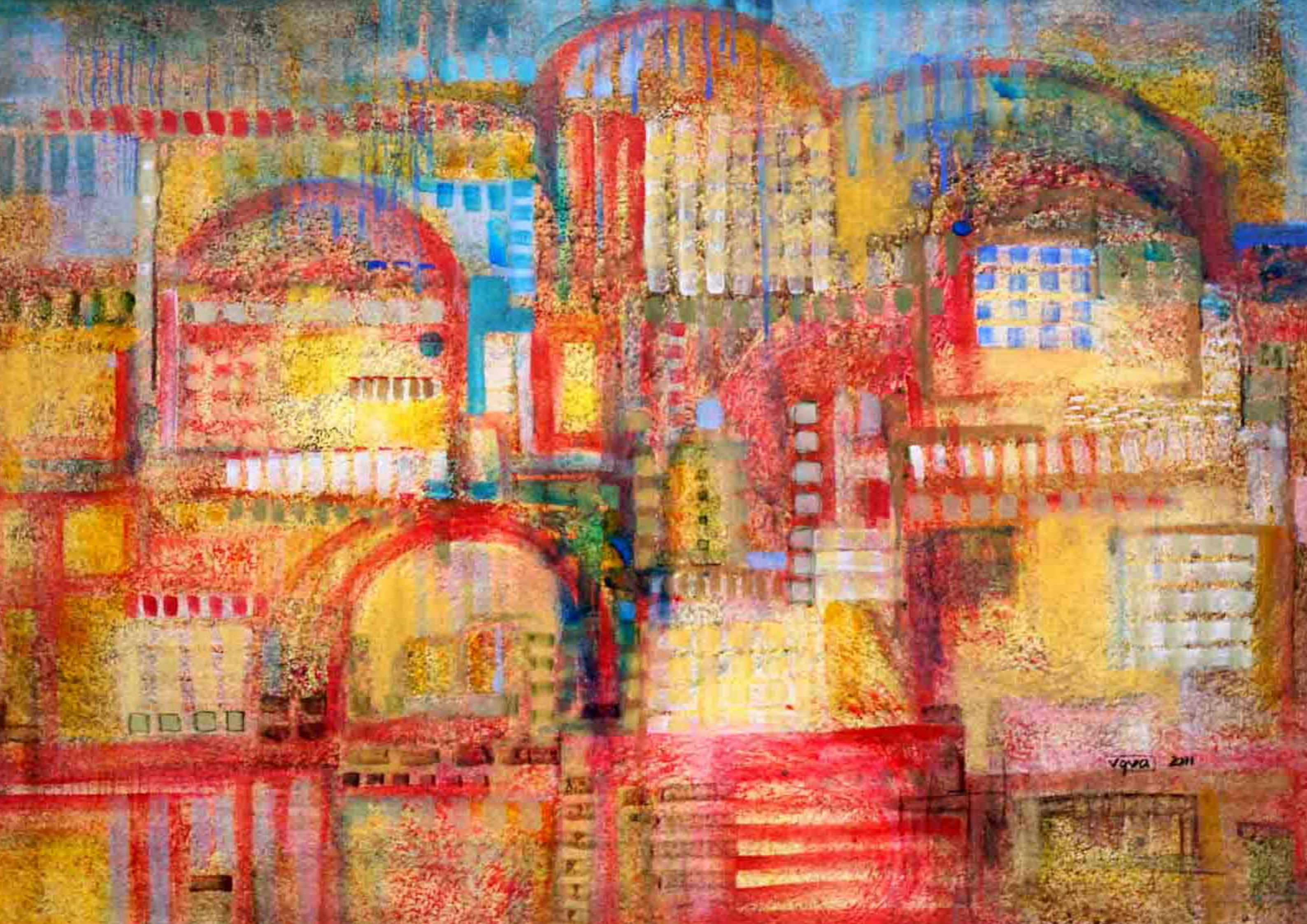
„*Kan ma vyryl, panna ma našla...*“

A z tej veže od tej doby
ozýva sa zvonohra zašlá:

„*Kan ma vyryl, panna ma našla,
kan ma vyryl, panna ma našla,
kan ma vyryl,...*“

Németh László fényképfelvétele

Vanya 2011

Felbőszült némberek

Nehezen nyílt az ajtó. Ahogy engedett, belülről dohszag csapott meg. Mély lélegzetet vettem, beléptem, és megpróbáltam kitárni az ablakokat. Úgy működtek, mint az ajtó.

Visszatértem az udvarra. Átfutott az agyamon, mi mindent kell hamarjában tennem, s ez oly soknak tűnt, hogy szinte belezsibbadt a lábam, s úgy éreztem a kezem is, mintha valakitől kölcsönkaptam volna. Leültem a padra, és rágyújtottam egy cigire. A szomszédos udvarokban felugattak a kutyák, kotkodácsolni kezdtek a tyúkok, a távolból körfűrészt süvítése hallatszott, engem meg a gutaütés kerülgetett. Szar az egész.

Nyikordult a kiskapu. A keskeny járdán Bohdan közeledett. A szomszéd. Előkészítettem a cigarettás dobozt. Itt, Szepesszentlőrincen sajátos szokás volt. Ha valakivel találkozott az ember, kezét fogott, és az már le is nyúlt egy cigarettát. Az emberek társas viszonyban éltek. A nemdohányzókon kívül.

– Szevasz, láttam az autót.

Kezét adott, és már nyúlt is a cigiért. Gyújtója már volt. Rágyújtott és odaült hozzám.

– No, hogy s mint?

– Megvagyok. Éppen most érkeztem.

– Az jó. S elhozta?

– Állom a szavam.

Nagyon elégedettnek látszott. Nem zavarta ebben a rossz idő sem. Én dideregtem. Felcihelődtünk és lementünk a járdához. Az autó csomagtartójából kivettem két dobozt. Bohdan három házzal odébb lakott.

Felesége a baromfit etette. Csak a fejével biccentett köszönésképpen. Bohdan az első szobába tuskolt. Az asztalról már előre le volt takarítva minden. Még az abrosz is. Kicsomagoltam a monitort és a számítógépet is. Bohdan le sem ült. Állandóan körülöttem téblábolt és figyelte, mit csinállok.

– S ez most itt lesz az asztalon?

– Hát persze, az új tévé is előbb itt volt.

– Nem lesz útban?

– Az első szobába nem jön senki, csupán vasárnap ebédünk itt.

– Hm, a számítógép körül?

– Elférünk.

Odaadta a hosszabbító kábelt. A faltól a padlón vezetett az egész szobán át. Mindent csatlakoztattam, majd bekapcsoltam a számítógépet. Bohdan úgy bámulta a képernyőt, mint valami szentképet. Sejtelmem sem volt, minek ez neki ezen az eldugott helyen.

– A Windows XP van benne, meg néhány program.

Cinkostársként csupán bólintott, de a szemét le nem vette a képernyőről. Közben eszembe jutott, hogy itt gubbaszthatok reggelig, amíg megtanítom kezelni a gépet. A ház meg nyitva, az autót sem zártam be, ezernyi a teendőm, s ehelyett itt ülök, Bohdant figyelem, ő meg a képernyőn csüng. Meglöktem.

– Dolgoztál már valaha ilyesmivel?

Le sem vette a tekintetét a gépről, csak a fejét csóválta.

– Akkor megtanítlak a kezelésére.

– Nem szükséges – mondta, ujjával a billentyűzetre mutatva.

– Ezzel kapcsolod be. S ezzel is kapcsolod ki. Nem vagyok debil.

– Kissé másképp van az. Szoftverrel kell.

Vége rámnézett.

– Hát az meg mi?

– Nézd! – mutattam neki, mit kell csinálnia. – Így!

– Aha.

– Csakhogy ez nem minden. Meg kell mutatnom azt is, mi mindent lehet csinálni a géppel.

Lefogta a kezem.

– Nem kell – mondta állat simogatva. – Állandóan reklámozzák, te meg árulod, hát miért ne venném meg. Lehet, hogy idővel rájövök, mire tudnám használni. Hát akkor mennyi?

Felálltam. Bohdan is. Az összeg a nyelvem hegyén volt. Aztán lenyeltem az egész bankócsomagot és legyintettem:

– Ajándékba adom.

– Ne hülyéskedj, hiszen ebből élsz.

– De megélni nem tudok belőle. A te pénzed meg úgysem húz ki a csávából. Hagyd!

Indultam haza. Bohdan az udvaron beért:

– Ne hülyéskedj!

– Nem hülyéskedem.

– Este gyere a kocsmába.

– Sok a dolgom.

Kezét nem fogtuk. A cigimet sem fogadta el. Maradt a számítógépnél. A házam valahogy nem tetszett. Füstölt a kéménye. Rohantam haza. A konyhában Otká ült az asztalnál. Nagy kő esett le a szívemről. Leültem én is.

– Alaposan rám ijesztettél.

– Te is rám. Hibbant vagy? Tárva-nyitva a ház.

– Nincs itt semmi. Még nem rakodtam ki. Le-kicsinylően biggyesztette le az ajkát.

– A régi nóta. Kezdek én. Mint mindig. Dávid, miért tűntél el?

Felsóhajtottam.

– Bocsáss meg, nem volt más megoldás.

– Nem értem. Megyek haza, s a kulcs nem megy a zárba.

– Akadt vevő. Nem tétovázhattam.

– Te eladtad a lakásunkat?

Semmi kedvem nem volt hozzá, hogy megmagyarázzam neki, az a lakás az enyém volt, ő csak lakott nálam.

– El. Tudom, szólnom kellett volna neked. Csak hát te truccoltál. Elmentél, azt sem mondtad, hová.

– Te is. Csakhogy én megtaláltalak.

Csak most kaptam észbe.

– Hogy a fenébe tudtad, hogy itt vagyok? Elnevette magát.

– Elég hülye ötletnek látszott, de úgy látszik, mégsem volt egészen az. Elmentem a feleségedhez.

Soha eszembe sem jutott volna, hogy ezt megteszi. Hát igen, csak a feleségem tudhatta, hogy ide húzódtam. Nem bíztam benne, de volt kulcsa a házhoz. Együtt vettük, de sosem tartózkodtunk itt együtt. Csupán én jártam ide.

Ahogy kezdtem sikeres lenni a vállalkozásban, a családra valahogy nem maradt időm. Megharagudott. Nem fájt. Volt elég pénzem. Az asszonynak vettem rajta válópert, magamnak szabadságot. Nem is került olyan sokba. A ház nem kellett neki, az osztozkodáskor az enyém maradt.

Otília felállt. A táskájából sonkát, zöldséget, friss péksüteményt szedett elő. Ügyesen készített hideg vacsorát. Gyengéden megfogtam a kezét. Elrántotta.

– Éhes vagyok. Előbb eszünk, aztán magyarázkodhatsz.

Evés közben nemcsak az állkapcsom, hanem az agyam is dolgozott. Kis idő múlva az állkapcsom fájni kezdett, az agyammal meg nem sokra mentem. Így hát kitálaltam az egészet.

– Otká, fuccs az egésznek!

– Miről beszélsz? Úgy tudom, kettőnkéről van szó, ha nem tévedek.

Felemeltem a kezem, hogy ne folytassa. A magyarázat rám tartozott.

– Ne szólj bele, kérlek... – Majd nagy lélegzetvétel után folytattam. – A piac kifürkészhetetlen. Más irányt vett, mint én szerettem volna.

– Mire célsz?

– Látod, beleszólsz. Laco Fábiántól fülest kaptam. A végrehajtók kezére jutottam. A lakást el kellett adnom. Az utolsó pillanatban sikerült. Most már érted? A bankszámlám zárolva, ráteszik a kezüket minden koronámra, s ez volt az utolsó összeg, amihez még hozzájutottam.

Gyorsan beszéltem. Lehet, hogy nem is sikerült felfognia, hogy néhány pillanat alatt odalett mindenem, csupán ez a vityilló maradt meg. Csöndben hallgatott, s egyre növekedett. Egyszeriben hatalmasnak tűnt. Nem akartam, hogy felülkerekedjék rajtam. Nem tetszett, hogy az utóbbi napokban mindenki fölém kerekedett. Szerencsére, ahogy beszélni kezdett, egyre kisebbnek látszott.

– Dávid, te szerencsétlen idióta! Lennél szíves nekem megmagyarázni, hogy sikerült idejutnod? Manapság a számítógépeké a világ. Te meg beuccsolsz. Dávid, az a választék, amit kínáltál, azért tülekedtek! Minden hülye számítógépet akar. Te találsz ki, és tönkremész. Hát ez óriási! S hogy kilábalj belőle, nem vagy képes egyébre, mint feldobni a farod és elillanni.

Már normális méretűre csökkent, így aztán nekibátorodtam:

– Otília, hallgass! Olyasmibe ártod magad, ami téged nem érint.

Olyan lett, mint az az autó, amely nem akar beindulni, hát tologatással kényszerítik, mire az meg-megrándul, felberreg, bedöglik, aztán ismét beindul, és egyszeriben teljes fordulattal felbög a motor.

– Hogyhogy nem? Rád alapoztam, Dávid. Nem vagy éppen világszépe, de volt pénzed. Mindenkinek van valami elsődleges célja, nekem egy pénzes pasi volt. Olyan voltál...

– Olyan leszek.

– Térj észhez! Szar vagy. S ebben a lyukban az is maradsz. Meg tudnád magyarázni, mi a fenének jöttem ide utánad? Én marha, miért vágytam éppen terád? Voltak..., mit voltak, vannak, más férfiak is! Mit gondolsz, hol voltam? Gondolhatod rólam, hogy kurva vagyok. De nem vagyok az. Csupán nő vagyok, aki keresi önmagát...

A szája úgy nyílt és zárult, mint a fényképezőgép blendéje. Egyszer sem akadt meg. Csinálta a felvételeket, válogatás nélkül minden helyzetben. Nem voltam kíváncsi a képeire. Egy kézlen-dítéssel befedtem az objektívét.

Ettől a falhoz csapódott. Kidülledt szemekkel meredt rám. Egy pillanatig légüres térben lebegtünk. Én tértem magamhoz előbb, és kiszaladtam. Nem volt éppen a legbátrabb megoldás, de az utóbbi napokban jártasságot szereztem a futásban, s most hasznosítottam.

Kint hideg volt. A kocsmá feljebb van, mint egy kétszáz méternyire. Még lihegtem, ahogy beléptem.

– Mi az, tűz van? – fogadott Bohdan.

A férfiak nevettek. Leültem hozzájuk. Bohdan odatolt elém egy féldeci boroviczkát. Nem szerettem, mint ahogy a kocsmában való üldögélés sem. De ha már leültem, hát felhajtottam. Bohdan sört rendelt, meg további boroviczkát.

– Úgy dédelgeted, mintha a feleséged lenne.

– Barátok vagyunk. A barátainknak néha fizetek.

A férfiak üldögéltek, olyannak látszottak, mintha egy öreg óra nehezkén függenének. A rohanó városi életmód mellett ez a mozdulatlan-ság valótlannak tűnt nekem. Az élet múlásának egyetlen jele az arcukra volt vésve, de ezek is lassan gyarapodtak, s ha már sok összegyűlt, akkor mélyebbek lettek.

Érkezésem megzavarta őket, de ez csak rövid ideig tartott, amíg megszokták jelenlétemet. Aztán újra beindult a társalgás.

– Dávid hozott nekem számítógépet.

– Mi a szar, Bohdan, neked számítógéped van?

– Micsoda flanc... újdonság!

– Ha már kitalálták, miért ne lehetne nekem is? Lehet, hogy jó lesz valamire. Az ember soha sem tudhatja.

Ittunk.

– Aztán mire?

– Bármire.

– Olyan mint egy tévé.

– Filmet is nézhet rajta – csatlakoztam a társalgáshoz.

– Filmre a videó jó.

– Nem, inkább már a dévédé.

– Igaz. Pastuchának volt. Voltam ott, láttam.

Ittunk. A férfiak újabb cigire gyújtottak. A kocsmáros a hűtőt javította. Meleg volt a helyiségben.

– S mi lett a feleségével?

– Elment. Elkergette. Előbb azonban ripityára törte a dévédét. Az udvaron elégetett minden kacatot, amit a nő nem tudott elvinni. Büdös volt tőle az egész faluban.

– A szamár! Kár volt a dévédéért. Muszáj volt neki?

– Muszáj. A szeretőjétől kapta a felesége.

A férfiak mintegy vezényszóra felröhögtek. Persze, hogy nyomban ittunk is rá. Gyorsan ment az egész, már kóválygott a fejem. Otília már akkor megszűnt számomra létezni.

– Mostanában nem látni Pastuchát.

– Érthető. Bezárta a házat, a kulcsot elvitte a szüleihez, és elment utána.

– A szeretőjéhez?

– Nem tudom. Alighanem vissza akarja hozni. Ha már kurva lett, a Barlochon a helye.

A férfiak felröhögtek. Letöröltük könnyeinket, és újra ittunk.

*

Az egész környéket sűrű köd borította. Lábammal szinte csak csúszkáltam a nyirkos fűben. Nehézzen szedtem a levegőt. Magam sem tudom, miért nem fordultam vissza. Áthaladtam a Lusy nevű részen, valahol a Jalinka alatt kellett lennem. Bizonytalan voltam. Inkább leültem egy kidőlt fatönkre. Sejtelmem sem volt, hogy ezen a tájon el is lehet tévedni.

Egyéb okos ötlet híján rágyújtottam egy cigire. A gyomrom émelygett, de kibírtam. Hát ez jó ötlet volt. Bedobni egy felest. Ha az nincs, ki sem lépek a házból.

A kocsmába menekülésem csúfos véget ért. Sejtelmem sincs, hogy a saját lábamon tértem-e haza, vagy hoztak. Reggel másnaposan ébredtem. Otíliaval jobb lett volna. Kerestem, de nem maradt még csak egy cetli sem utána. Ki lehetett borulva. A nők csak akkor tudnak ennyire kiborulni, ha rossz lóra tesznek.

Annál is inkább bosszantott a dolog, mert reggel jól jött volna a segítsége. Mennyivel kellemesebb lett volna úgy fölébredni, hogy Otká hozza a forró teát és a hideg borogatást a fejemre. Újra elaludnék, húsleves várna, s lassacskán rendbe jönne minden. Így meg maradt a háborgó gyomor, a fejfájás és az élni nem akarás. A kredencben találtam egy palackot. Hajdan az iparosok számára hoztam, akik végül nem jöttek meg. Ez megmentett. A szorongás, a feszültség nyomban elszállt belőlem. A fejem ugyan még mindig kóválygott, de az élet már elviselhetőbb lett.

Megpróbáltam felidézni a tegnapi estét. A társalgás Pastucha körül forgott, akivel még biztosan nem találkoztam. Lényegében semmi közöm nem volt hozzá. A felesége szeretőre talált és elhagyta. Már jócskán be lehettem csiccsentve, mert meg akartam keresni. Beigazolódott, hogy ha iszom, hülye ötleteim támadnak. A férfiak azt tanácsolták, próbálkozzam a Barlochhal. A többire nem emlékszem. Valószínűleg azt is bizonygatták, miért éppen ott, holott sejtelmem sincs, hogy Pastucha miért nem oda ment érte.

Meggyőztem magam, hogy azon ügysem múlik semmi. Fölhajtottam még egy pohárral. Tudomásul vettem, hogy ismét részeg vagyok, és tudtam, hogy részegen a legveszedelmesebb magamra nézve vagyok. Beigazolódott, amikor abban a ronda ködös időben nekivágtam a Barloch-dombnak. Meglehet, hogy közrejátszott ebben a kíváncsiság is. Lehet, hogy a férfiak hülyét csináltak belőlem, és soha nem is vennének be maguk közé. Ráadásul még Bohdan sem, pedig ingyen jutott a számítógéphez. Az is lehet, hogy azért mentem a Barlochra, hogy meggyőzzem őket, valamit mégiscsak tudok. Nem volt veszítenivalóm. Ha azon a dombon nincs semmiféle ház, senkinek sem említtem egy szóval sem, hogy jártam ott.

Sikerült felkapaszkodnom a gerincre. De hogy melyikre, ez még mindig talány volt számomra. A látótávolság nem volt több tíz méternél. Tán a legfőbb ideje volt, hogy visszatérjek. Hazafelé menet kijózanodom, főzök vacsorát, és eltűnődhetek, hogyan tovább, mihez kezdjek.

A lábam szinte a földre gyökerezett. Egy falhoz értem. Megérintettem. A nyirkos kezemet a nadrágomba töröltem. Megborzongtam. Mély lélegzetvétel után elindultam a hosszabb fal mentén. Ajtóhoz értem. Bezörgettem. Az ajtó kitérült. Egy asszony állt az ajtóban. Csupán hálóing volt rajta.

– Jöjjön be, fázom.

Követtem. Bent félhomály volt, és az áporodott levegő azt jelezte, hogy itt aligha szellőztettek. Az asszony érdeklődéssel vett szemügyre. Mosolygott.

– Bocsánat, a faluból vagyok.

– Természetesen. Én is. Már rég nem mutatkozott itt senki. De hát foglaljon helyet.

Egy széket választottam. Az asszony elém állt, a mögötte lévő ablak fénye felfedte alakját, kivethetők voltak a lábai, karcsúak voltak és széttártak.

– Lehet, hogy tud segíteni. Pastuchánét keresem. Ismeri? A faluból való. Elhagyta a férjét.

A nő szórakozottan mosolygott.

– Még nem ért ide. Várjuk. Előbb-utóbb megjelenik.

Köhintettem.

– Itt él a családjával?

Nevetésbe tört ki, és végre leült. Mellém. A szemei égtek.

– Méghogy a családommal. Mármint a gyerekekkel és a férjemmel?

Bólintottam. Próbaképpen végigsimított az arcomon.

– Nem. A férjem már rég nem láttam. A gyerekekkel sincs kapcsolatom.

Nem tudtam, mire célzott ezzel. Nem tetszett a dolog. Alighanem hibbant lehet, és a férfiak éppen ezért ajánlgatták.

– Bocsánat, hogy zavartam. Megyek.

Visszatartott. A kezét nem vonta vissza. Közélebb húzódott a székével is.

– Hová szaladsz? – suttogta az arcomba. – Kint kutya idő van. Itt meg kellemes. Tetszel nekem. Már rég voltam férfival.

Mosolygott és megpróbált megharapni. Nem tréfált.

– Viola! – mennydörgött egy női hang. Majdnem becsináltam. Viola morgott és elhúzódott tőlem.

– Mit akarsz? Én akadtam rá, az enyém.

A másik nő elindult az ajtóból, és odalépett hozzánk. A biztonság okáért Violát eltolta. Végigmért.

– Bocsánat, megyek.

– Nem úgy van az, galambocskám. Ha már itt vagy...

Újból nyikordult az ajtó. Nem volt bátorságom odafordítani a fejem. Hiába. Nők tolongtak előttem. Meg sem számoltam. A józan eszem faképnél hagyott. A nők előbb kíváncsian nézettek. Majd a tekintetük olvadozni kezdett, s egyre veszedelmesebben mosolyogtak. Körbefogtak.

Viola felsikoltott:

– Hagyjátok! Ő az enyém!

– Szart, ez az én házam. Én vagyok a jogosult.

– Lehet, hogy engem akar, én vagyok a legfiatalabb.

Megszűntek rám figyelni. Egymásnak estek. Viola a tulajdonosnő hajába markolt, és teljes erőből rángatta. Borzalommal néztem az ujjai köré csavart jó maroknyi hajra. A másik nő üvöltözött és ütött. Viola halkán feljajdult, és a földre esett. A többi nő nekirontott. Egy rakásnyi testté váltak, s abból a rakásból előbb egy kéz repült ki, majd láb, másik kéz, amelynek ujjai még mindig a haját markolták, aztán a nők lábai közül egy fej gurult elő.

Elrohantam.

*

Életemben még nem futottam úgy, mint akkor a Barloch-dombról. Nem törődtem sem iránnyal, sem köddel, csak rohantam le a dombról. Koszosan, lucskosan értem haza, reszketve és kijózanodva. A lábam remegett. Szörnyű látvány lehettem.

Csak most, otthon értettem meg, miről beszéltek a férfiak. Minden stimmel. A Barlochon lévő házat még a múlt században építtette a helybéli molnár a feleségének, aki rossz útra tért. Az emberek attól kezdve megszűntek arra a dombra járni, s minden nőről, aki kurváskodni kezdett, azt mondták, hogy egyszer majd a Barlochon végzi.

Azon az éjszakán féltem a pálinkához nyúlni. Féltem lefeküdni is. Majd széthasadt a fejem. A konyhaasztalnál ültem, és győzöttem magam, hogy igenis voltam ott, az a ház létezik. Hogy meg ne bolonduljak, kényszerítettem az agyam, hogy emlékezzen, vetítsen le mindent, amit láttam. A ház tulajdonosát, Violát, Viola testrészeit, a többi nőt, akik nem is látszottak öregeknek, akik férfi után vágyakoztak, s valahol hátul a szomorú, vérző arcú Otkát.

Reszkettem. A fogaim vacogtak. Lassan lecsúsztam a földre. Vagy halott voltam, vagy bolond. Vagy kiszúrtak velem, vagy a világ működik másként, mint hinnénk.

Nyomni kezdett a zsebemben lévő mobil. Elég, ha hívom Otíliát. A tenyerem izzadt. Valóban józan elszántság kell, ha az ember meg akarja tudni az igazat.

(Vércse Miklós fordítása)

Ujváry Tibor

Esztergomi tábortűz

Meztelen, árva neszek,
Fénylő bogarak ébrednek a felhevült porban.
Puha az éj, akár a kutyák nyelve
vagy a denevérek szárnya
Kezeitet nyaldossa, arcodat súrolja
Őseid földjén
öblös csontpipák könyökölnek
üresen tátongva
Régen elengedték már a békét,
Bódító zamatát..
Most a barnára érett dohánylevelek helyett
felperzselt emlékek rejtőznek a múlt padlásain,
ifjak hamvai
a krematóriumok polcain..
Csüngenek, akár elaggott gyermekek
a türelmetlen, tétován sürgető idő emlőin.
Meztelen, árva neszek ébrednek
a felhevült porban
Szűköl a tűz
Néha túl drága a föld
a lángoló erdők,
a temetetlen sírok halmai között

Szomjas, zöld gyíkok
Horpadt pléh-kannákba fűlnak
Ismerik jól a cinegék
A napraforgótányérokat
Kifosztott arcukat
Pincék hűvösében a gazdák arcát
A őszi aszály kertjébe színeket olt
Mint fellobbanó méces
A megöntözött, későn éledő virág

Mozdulatlanul lángolnak
a zászlók a szélben
Színes szálaikat elhosszítják
A költöző madarak
Árvalányhajás mezők
kócos fürtjei közül
hazatérnek
Hogy fészket rakjanak
Kövirózsás ablakodba

Sápatag, zsenge virágként felnőni
Zsíros ajtódeszkák közé
Halványan, mozdulatlan ücsörögni
Szőlőtőkék árnyékában
Imádott, régi meggyfaodvas udvarokban
Meszelt színű csontokkal a karban

Lehet, nem maradt más hátra
Látod, mégis mosolygok
Lomokkal teli mosolyom rád ragyog

Zavaromban fűtűrészek néha
Néhány ócska, elnyűtt kis dalt dúdolok
A káprázatos fényben
Hiszen tavasz van ismét
Rigók csőrébe ragadt
férgék éhével a hajnal
a hajbókoló, öreg hajnal
még meglátogat
zúzmarás, gyűrött cipőben
kopogtat be hozzád
kitárod a zsalugáterekeket
hát ismét vendéged érkezett
kedvesen üdvözöl
szavait, mosolyát ajkaidra lopja
füst marta ajkaidra

Eszter

Csontos, fehér héjú házat
növesztenek köréd a fák
édes húsuktól ázott a föld
fénylő szemeket, féltő karokat
nevel hangod
gitárodnak virágfejektől szűk
fészkében
Riadt szárnyaid az álmatlanság
Gyenge falain égtájakat tévesztenek
Mégis, ismerős irányból kel fel a Nap
Elengedted korán madárrajaidat
Szűk marokkal mérted az időt

Lárvaillatú hajnali szél jár
Kedveseddel alszol újra ágyamon
A tűz hangjára ébrednek fel
Sárgarigó félénk dalát hallgatom

Holt pernye hull virágos fák közt
Savanyú, fekete füvek bokádon
Reszketve jársz óvatos idegen
A harmatos, hűs, szél verte pázsiton

Végh Éva: Emlék

Két gazda

Tabal, a kereskedő gyakran sétálgatott a kikötőben. Szívesen nézegette a dokkba érkező hajókat, vagy éppen a szélről dagadó vitorlákkal a nyílt tenger irányába indulókat. Tetszett neki ez a színes kavalkád, a sokféle, soknyelvű hajósok, meg a tarka vitorlák. De legfőképpen az áru érdekelte, amit a barnára sült, félmeztelen rakodómunkások hordtak a soha meg nem telő raktárakba. Mert ezeknek a tíruszi raktáraknak két hatalmas ajtajuk volt. Az egyik a tengerre nyílt, a másik a partmenti út felé. Olykor megpihenni se volt ideje a hajókról érkező rakománynak, már pakolták is a hatalmas társzekerekre a túloldalon, és indították az ökröket Fönícia, vagy Galilea felé.

Neki is volt itt egy raktára, meg három hajója a tengeren. Azért is figyelte a többi kereskedő embereit, hogy naprakészen tudja, mikor, hol, mi a kelendő, hová küldje a hajóit. A minap az egyik görög hajó legénysége mellé telepedett le a kocsmában, akik valahonnét Szicília környékéről érkeztek, és azt beszélték, hogy ott valami katasztrófa folytán elpusztultak a szőlőültetvények, és nem lehet bort kapni. Vagy ha mégis, akkor nagyon drágán. Megpróbált érdeklődni tőlük, hogy pontosan hol is van ez, meg mi történt, és hogyan lehet odajutni, de ezeket csak a bor, meg a nők érdekelték. Olyan kapatosak voltak, hogy időnként a nyelvük is összeakadt, nem lehetett velük szót érteni. Persze az is lehet, hogy nem is görögök voltak, csak azon a nyelven próbáltak beszélni. No, meg az ő görögtudása se kifogástalan. Az azonban biztos, hogy valahol a szigeteken borhiány van, tehát jó pénzért lehetne eladni az itókat. Igen ám, de ez csak akkor jó üzlet, ha az ember a saját borát árulja. Elindult hát a part mentén, s addig ment, míg nem talált egy eladó, hatalmas szőlőskertet. Rögvest megalkudott rá, s megvette. Nem is volt drága. A vincellér viszont azzal állt elé, hogy nincs elég embere, a szőlőskertet fölveri a gaz. Tabal másnap reggel kiment a piacra, ahol a munkára váró napszámosok gyülekeztek, és fölvert néhány kapást.

– Menjete a szőlőmbe, és dolgozzatok napestig – mondta nekik. – Egy dénárt adok érte.

A napszámosok vették a szerszámot, és kimentek a szőlőbe. Már magasan járt a Nap az égen, amikor ő is kiment, hogy ellenőrizze a munkájukat. Rendben is talált mindent, de a vincellér azt mondta, még mindig kevés az ember, így nem végeznek időre. Tabal visszament a piacra és újra felfogadott néhány kapást.

– Mit fizetsz? – kérdezték tőle.

– Egy dénárt, ha estig dolgoztok.

Délután újra elkezdett panaszkodni a vincellér, hogy még mindig kevés az embere. A kereskedőt bosszantotta ugyan az alkalmazottja bizonytalankodása, de úgy gondolta, mégiscsak ő a szakember, tudja, mit csinál. Visszament a piacra és felfogadott mindenkit, akit ott talált. Ezeknek is egy dénárt ígért a munkájukért. Este aztán odaszólt a vincellérnek, hogy fizesse ki őket a megállapodás szerint.

– Mennyit fizessek nekik? – kérdezett vissza.

– Egy dénárt, ahogy megállapodtam velük.

– Nem jó ez így, gazdám! – perlekedett a vincellér. – Az egyik reggeltől dolgozott, a másik déltől, a harmadik meg alig volt itt. Nem is beszélve rólam, aki állandóan a szőlőben vagyok. Hadd osszam el én igazságosan a pénzedet!

– Ne tedd! – emelte föl a hangját Tabal. – Én állapodtam meg velük, és veled is. Amit egyszer kimondtam, állom a szavamat.

Így is történt, de a vincellér úgy megsértődött gazdája döntésén, hogy el kellett bocsátania, s másikat fogadott fel a következő évre. Annak meg az volt a kérése, hogy ne pénzben fizessen, hanem adja neki a termés felét, és majd ő rendezi belőle a munkások bérét. Elérkezett a szüret ideje, s elküldte hozzájuk egyik emberét, hogy hozza el a termés felét.

– Ki vagy te, és mit akarsz a mi szőlőnkkel? – fogadták nem éppen barátságos hangon a szőlőművesek. – Mi dolgoztunk rajta tavasztól ősziig, ez a miénk. – Ezzel jól összeverték, és kidobták a szőlőskertből.

A kereskedő másik embert küldött, aki erősebb volt, és fegyvere is volt neki. Ő is elment, és kérte a gazda jussát. Azok meg csapdát állítottak neki, és agyonverték.

– Nincs más hátra – szólt a fiához Tabal – én öreg vagyok és gyenge, neked kell elmenned hozzájuk a termés feléért az én nevemben. Téged biztosan becsülni fognak, és megfogadják a szavadat.

– Ez az ifjú az örökös – mondta a vincellér a szőlőmunkásoknak. – Ha megöljük, miénk lesz az örökség.

– Úgy van! Okos ember ez a vincellér – ujjongtak a kapások, és megölték a kereskedő fiát.

Amint meghozták Tabalnak a fia halálhírét, megszagatta a ruháit, elment a király tábornokához, és elmondta neki a történeteket. A tábornok meg összetrombitáltatta a katonáit, és nyomban megindult a szőlőskert ellen. Bújtak, szaladtak a szőlőmunkások, ki merre látott, de már nem volt hová. A kör bezárult körülöttük, s mind egy szálra lekaszabolták őket a katonák.

*

Öreg Kondás Pál a falu főutcáján lakott egy szép, hosszú gangos házban, amit még hajdan a nagy-

apja építtetett. A portájához egy nagy szérűskert is tartozott, ahová egykor a gabonaasztagokat rakták. Aratás után ide várták a cséplőgépet az emeletnyi magasra felrakott gabonakévék közé, hogy kicsépelje a kalászból a búzát, rozsot, árpát. Volt olyan év, hogy még borsót, meg babot is csépeltek ezen a szérűn. Őszre mindig megtelt a magtár kenyérnekvalóval, és a szérűskert végén ott sárgállott a szalmakazal, meg a jó illatos széna.

Erről ábrándozott, erre emlékezett Kondás Pál a hosszú téli estéken, amikor azokról a régi szép időkről beszélgetett Juliskával, a feleségével. Miről is folyhatott volna a szó, amikor beleuntak a tévénézésbe, meg a világ bajainak hallgatásába. Másról se szólt a rádió. Ezek az ifjúkori emlékek meg mindig izgalomba hozták őket...

– Emlékszel, mama – kérdezte ellágyult hangon – azokra a régi kukoricamorzsolós estékre? A háború után, amikor még nem volt televízió, és rádió is csak a Nagyéknál szólt. A többit összeszedte a katonaság. Megetettük az állatokat, aztán beültünk a konyhába a tűz mellé kukoricát morzsolni, meg beszélgetni.

– Bizony, meg piros kukoricát keresni. Aki piros szemű kukoricát talált, annak járt a csók.

– Én mindig előre megkerestem, aztán eldugtam a kosár alá, hogy én kaphassam tőled azt a csókot.

– Mintha napközben nem kaptál volna...

– Ej, fiatalság, bolondság, de szép idők is voltak...

– Igen, mert fiatalok voltunk, mindent kibírtunk. Akkor még a derekam se fájt. Hajnalban keltünk, együtt a nappal. Ott volt a sok állat, etetni, itatni kellett, aztán a határban dolgoztunk estig, mégse fáradtunk el soha.

– Most meg – ingatta a fejét a gazda – már egy ványadt kopasznyakú csirke se kapirgál a kertben.

– Nem hát – csattant föl az asszony hangja – mert az utolsót is ellopták az ólból. Nincs itt már becsülete semminek! Mióta megszűntek a szövetkezetek, én nem is tudom, miből él az itteni nép. Az a néhány, akinek van munkája, még csak hagyján, de a többi?

– Ott állnak minden hónapban a segélyre várva a községháza előtt. A mi időnkben még szegény volt az ilyen. Most meg ez a divat. Közben már a fél erdőt elhordták a fatolvajok. A Béla, az erdész mondta a minap, hogy inkább elkerüli őket, ha meglátja, mert megüzenték neki, hogy agyonütik, ha az útjukba áll. A nyáron a halórt is bedobták a tóba, mert följelentette a rabszolgát.

– Hát azért ezzel a régi szérűskerttel csak kezdeni kellene valamit – mondta az asszony. – Évek óta itt áll parlagon, semmi haszon fejében. Ha mást nem, legalább lucernát lehetne vetni bele. Biztosan megvennék a nyúltenyésztők.

Az ötletet tett követte, s öreg Kondás Pál element érdeklődni, minek lenne keletje a piacon. Az egyik ismerős a babot ajánlotta, mert járt nála az egyik üzletlanc embere, és égre-földre kereste a babot. A kocsmáros meg azt hallotta, hogy a sóskát keresik a konzervgyáriak.

– Az igazi jó üzlet az uborka – húzta meg a sörös korsót Nagy Péter, az új gazda, akinek húsz hektár földje volt a falu alatt, és hozzá kerültek az egykori téesz legjobb gépei. – Arra még uniós támogatást is lehet szerezni. Persze a szabványt be kell tartani. A görbét nem szeretik. Én is azt fogok vetni az idén. Ha beszáll az üzletbe, fölszántom a maga kertjét is, Pali bátyám! Be is vetem, ha akarja. A szomszédban meg ott van a Bogár Pista a négy gyerekével. Évek óta nincs munkája egyiknek sem. Fölfogadja őket kapásnak, aztán már csak szüretelni kell.

– Nem addig a', Peti fiam – vágott a szavába az öreg. – Tavaly is ellopták az összes tyúkot. Még a kutya se ugatta meg őket.

– Már az apám is azt mondta, hogy legbiztosabb a tolvaj szomszédságában lakni, mert az soha nem rabol a fészke közelében.

Addig-addig győzködték egymást – meg közben a sör is jócskán fogyott –, hogy az öreg belecsapott Nagy Péter tenyerébe, s megszületett az alku. Alig telt el egy hét, Kondásék kertje föl volt szántva, és a ládákban előkészítve duggatásra várt az előnevelt uborka palánta. A két öreg csak nézte, és már előre sajnált a derekuk a hajlongástól. Mondta is a gazda, hogy úgy bánja ezt az alkut, mint a kutya, amelyik kilencet kölykedzett.

– Nem addig a', kedves bátyám! – mondta az ifjú gazda. – Rögtön hívom a Bogárékat, azok majd elduggatják. Maguk ketten csak irányítsák a munkát! Nehogy már a gazda dereka törjön el a hajlongásban...

Jöttek is a napszámosok, elduggatták a palántákat. Egy kicsit zúgolódtak, hogy mélyre kell hajolni, de aztán elszalajtották a kisebbik fiút a kocsmába néhány korsó sörért, és szürkületig eldalolgattak. A kapálásnál hasonlóképp telt el a nap, de reggel jót tett az az utólag kialakult fél-deci törkölypálinka.

Szépen fejlődött az uborka, lassacskán érni is kezdett. Az ifjú gazda gyakran megfordult a portán, hogy ellenőrizze, egyenes-e az uborka, ahogy a szabvány megkívánja. A szomszédék is átlátogattak néha, hogy megpróbálják kiegyenesíteni a görbéket. Amit nem sikerült jobb belátásra bírni, hazavitték, hogy ne legyen útban. A piacon nem zavarta a vevőket az uborka görbessége, csak azt kérdezték, hol termett ezeknek ennyi, amikor se földjük, se udvaruk nincs? De mivel minden csoda három napig tart, a negyediken már nem kérdeztek semmit. Az öregek csak néztek, és hümmögtek magukban.

Eljött a szüret napja. Pontosabban a két gazda megegyezett, hogy elkezdik begyűjteni a termést. Nagy ládába szedték az uborkát, azokat meg egymásra rakták a kerítés mellé. Ott várták a hajnalra érkező szállítókat.

Elmúlt már éjfél, a falu mély álomba merült, amikor a kutya veszett csaholásba kezdett, és szokatlan zaj hallatszott a szérűskert felől. Az álmából ébredt gazda suta mozdulatokkal kereszte a lámpát, hogy szétnézzen odakint. Erős fényű lámpa volt, messzire szórt a fénye. Kondás Pál szinte megszédült attól, amit látott, és tüstént odament, hogy rendet tegyen. A szomszéd kapások ugyanis épp akkor emelték át a kerítésen az egyik ládát.

– Hé, mit műveltek?! – kiáltott rájuk. – Kotródjatok innét, tolvajok, rablók, csirkefogók!

Több szó már nem jött ki a száján, mert beléfojtotta egy szőlőkaró. Aztán ütötték, rúgták, ameddig mozdult, s ott feküdt vérben, míg az asszony rá nem talált. Amikor a hordágyon betették a mentőautóba, elhaló hangon odasúgta a feleségének:

– Látod, Juliskám, ennyit változott a világ, meg az emberiség kétezer év alatt. A szőlőskertből szérűskert lett. Néhány betű csak a különbség, de az ember, meg a gonosz ugyanaz maradt.

Czirok Ferenc rajza

Filemon Béla

A Föld szelleme (L'Esprit de la Terre)

Gondolatok Pierre Teilhard de Chardin nyomán

Vajon miféle szelleme lehet a Földnek? Egyáltalán, milyen Földről van szó? A nagybetűs írásmód arra enged következtetni, hogy a Föld nevű bolygóról, arról a planétáról, amely, eddigi ismereteink szerint, egyedül lakott a tágabb környezetünkben. Ebben az esetben a szerző minden bizonnyal az élet valamiféle misztériumára gondol. Nem véletlen azonban, hogy a magyarban és még számos más nyelvben ugyanazt az szót használják mind a bolygóra mind pedig a termőföldre. Nem szabad ugyanis elfelejtenünk, miféle óriási hiedelemvilág kapcsolódik hozzá, de hazánkban is mind a mai napig léteznek, bár egyre kevésbé, a vetéshez fűződő rituális szokások. Korábban a föld jelentette az életet, rossz természetén komoly veszélyként fenyegetett az éhínség és a hozzá kapcsolódó betegségek. Egyes vidékeken a kenyér szó szinonimájaként használták az élet szót. Az első civilizált társadalmak sem véletlenül a bő termést nyújtó folyóvölgyek mentén alakultak ki. Gondoljunk bele: a nemzetközivé lett kultúra szavunk is latin eredetű, a „colere”-t kezdetben a földművelés megjelölésére használták, majd jelentésköre tovább gazdagodva jutott el a mai értelméig.

De vajon a szerző is hasonló megközelítésből nyúl a témához? Így ír erről Gaudefroy kanonoknak: „Olyan könyv megírásán töprengek, amelynek ez lenne a címe: 'A Föld könyve'. Nem franciaként vagy bármelyik osztály elemeként és tagjaként beszélnék, hanem mint Ember, vagy egyszerűen, mint 'földlakó'. El szeretném mondani, hogy miként bizakodik, mire törekszik, mivel telítődik, - de milyen csalódásokon is megy át, nyugtalanodik, sőt szédülni is kezd az ember, ha tudatosan kezdi látni az egész Föld (az Emberiség) sorsát és rendeltetését”. Ebből a rövid kis vallomásból az derül ki, hogy Teilhard de Chardin számára nem is annyira maga a Föld a lényeges, hanem inkább a rajta élő ember, aki már kilépett elnyűtt attribútumaiból és tisztán áll a Mindenség színe előtt, jól tudván, hogy a nagy bepillantás nem csupán élményként fog hatni, hanem lehetnek és lesznek is fájdalmas hatásai. Sorsról és rendeltetésről beszél, a Föld jövőjéről, ami megegyezik az emberiség jövőjével, amit explicit azzal is jelez, hogy felcserélhető fogalmakként használja azokat. Természetes és folyvást felmerülő vágya az embernek, hogy betekinthessen végre a dolgok mélyére, tisztán lát-

hassa a valóságot, megismerhesse végre sorsának összefüggéseit, rájöjjön létezése céljára. Ott van ugyanakkor az örök kétely is, sikerülhet-e ez a vállalkozás, valóban az igazságot pillantottuk meg, vagy csupán ismét érzéseink játszanak velünk, miként életünk során olyan gyakran? Óhatatlanul kísérget bennünket az ókori szofisták figyelmeztetése, mondván, hogy a valóság nem megismerhető, de ha megismerhető is lenne, az nem volna közölhető, ám amennyiben mégiscsak megismerhető és közölhető volna, annak közlése nem lennének megfelelő kifejezőeszközök.

Teilhard de Chardin a bevezetőben a következőképpen határozza meg művének célját: „A következő lapok nem szándékoznak közvetlenül védelmére kelni sem tudományos, sem vallásos ortodoxiának. Csak igen egyszerűen és nagyon őszintén szeretnék bemutatni egy sajátos világ-felfogást.” Figyelemre méltó, milyen óvatosan mégis határozottan utasítja el mind a tudományos mind a vallási nézeteket. Azzal, hogy az ortodoxia szót alkalmazza, már önmagában minősíti a különböző beidegződéseket, hiszen a kifejezésnek eleve valamiféle negatív kicsengése van, olyan dolgokra utal, melyek idejétmúltak, porosak, csak terhére vannak az embernek, akadályozzák a szabad mozgásban elzárják előle a friss oxigént. Azzal, hogy világfelfogásának bemutatását egyszerűen és nagyon őszintén szeretné végrehajtani, szintén azt akarja hangsúlyozni, hogy abban gyakorta előzetes beidegződéseink, pre-konceptióink akadályoznak bennünket.

A bevezetés következő bekezdésében konkrét példákat említ a gátló tényezőkkel kapcsolatban: „Napjainkban sok hívő csak elcsépelet megoldások homályát árasztja az Élet titkaira, mert szorongató problémáira nem a valósággal érintkezve keres válaszokat.” Itt jelenik meg a vallásos bigottság problémája, amikor a szertartások pusztán külső formalitásokká válnak, a rítusokból kilúgozódik az isteni szikra, a transzcendencia. A vallások folytonos megújítására való törekvések mögött is kezdetben mindig az a szándék áll, hogy ismét életet leheljenek bele. Egy keresztény példából kiindulva: egyes papok előszeretettel figyelmeztetik a hívőket a nagy ünnepek idején az átélés fontosságára. Karácsony ünnepén például nem azt kell előtérbe állítanunk, hogy kétezer évvel ezelőtt született a megváltó, mert az idő távlatának hangsúlyozásával maguk a hívők is eltávolodnak tőle. Az időtényező egyáltalán nem fontos, hangsúlyozzák, a döntő mozzanat a világrajövetelen van, az eljövotelen, az ünnepek pedig azért lényegesek, hogy alkalmat adjanak a hívőknek esztendőről esztendőre újra átélni a születés misztériumát, bennünk magunkban kell minden évben megszületnie annak érdekében, hogy kapcsolatban maradhassunk az

Égiekkel. Az Élet titkai - ahogy a szerző megfogalmazza - e nélkül a mozzanat nélkül rejtve maradnak előlünk.

A tudománnyal kapcsolatban a következőket állítja: „A tudósok pedig belevesznek kutatómunkájuk részleteibe, vagy hamis materializmusba tévednek, s ezért mintha nem is látnák, hogy éppen az ő felfedezéseik hatására miként vetődik fel aktivitásunk területén a Jövő döntő problémája.” Látványosan kettős érzelmekkel viseltetik iránta. Egyrészt a tudósok képtelenek kilépni mindennapi tevékenységük ketrecéből, másrészt viszont éppen az ő munkájuk révén készül a helyes irányba vezető út. Érdemes ezen a ponton a nálunk is ismert német pszichológus-filozófus, Thorwald Dethlefsen nevét megemlíteni, aki az Oidipusz mítosza című munkájában a következő nézetének ad hangot. Miközben a teológusok elefántcsont tornyaikba bezárkózva mindinkább elveszítik kapcsolatukat a valódi léttel, istennel, addig a tudósok, kutatók mind jobban közelítenek a transzcendens világ leírásához és megragadásához. Példaként hozza fel a csillagászok körében egyre inkább igazolódni látszó felfogást a világ keletkezésével kapcsolatban. Eszerint az univerzum egy szinte végtelen sűrűségű és igen parányi (ami egy gombostű fejének elenyésző hányada lenne) test „kirobbanásából” keletkezett, vagy mondhatnánk úgy is, korábban ebben a formában létezett. Egyes vizsgálatok azt valószínűsítik, hogy idővel a most még táguló világmindenség ellentétes belső mozgásba kezd, és valamikor újra eredeti formájába kerül. Hogy ez a folyamat periodikus vagy csupán egyszeri, kivételes eset lenne, még vitatott.

„Az Emberek saját szavaikba fulladnak, s az a veszély fenyegeti őket, hogy nem is veszik észre az igazi Problémát.” - írja a következőkben a francia tudós. Ezen a ponton először is fel kell figyelni arra, milyen előszeretettel alkalmazza egyes fogalmak megadása esetén a nagy kezdőbetűs írásmódot: Föld, Élet, Ember, Probléma ez idáig, majd később Tudomány, Vallás, Világ stb. Ezzel minden bizonnyal az a szándéka, hogy az olvasó ezeket a kifejezéseket ne a hétköznapi értelemben vegye, ne hétköznapi elkoptatott, talán nem is létező asszociációkat kapcsoljon hozzájuk. Arra indít, hogy az ember próbálja azokat maga elé képzelni, a maga számára megfogalmazni; emellett valamiféle emelkedett létformába helyezi őket, kicsit mintha misztikus burokba csomagolná azokat. Visszakanyarodva az idézett mondat értelméhez, mintha az imént leírtakra reflektálna: igenis elvesztek szavaink régi, archaikus jelentései, és ha nem frissítjük fel azokat, nem lehelünk új életet beléjük, bizony igencsak pórul járhatunk. Hamvas Béla azt állítja egyik írásában, hogy a világ valós leírására a modern nyelvek alkalmatlanok, nem így az archaikus nyelvek, mint a latin, az ógörög és a héber.

Az ismeretlen Isten

Az Ismeretlen Istenről szólok,
miként Pál apostol Rómában.
Nem olyan szépen és okosan,
csak dadogva, keresve a szót,
útkövekként rakva le lelkedig.
Nézd barátom, nézd az életed,
nem hiányzik-e belőle igazi remény?
Nem csak ideig való kényelem,
mely elillan, mint olaj a mécsből,
csak röviden világítva meg napjaidat.
Az elvehetetlen reménységről szólok,
mely nem szégyenít meg, mely
sziklára épül, s nem omlik össze.
Többről, az Atyáról szólok,
akinél örök vagy, örökre.
Ha hozzá térsz, és nem kalandozol,
rablók nem verik fel sátradat,
hisz lélekből fonták annak anyagát,
és sátorfái meg nem romlanak.
Ott élhetsz nyugton, mert Isten
már a házad, az ő lelke véd, és ha
benne állsz, ajándék neked a
mindenre bocsánat, s ha keresel,
mindig találsz.
S ha elesel, mert elesel sokszor mégis,
az ismeretlen Isten felemel.
Nem hagy el és nem veszít el téged,
hűségével magának felel.
Mert több e hűség a fogadalomnál.
Több mint erős elhatározás,
több e hűség betartott szavaknál,
szeretet ez, és semmi más.
Szeretet, mit mindig is kerestél,
s magad is adtál, amennyi tellett,
és siklottál rajta, mint könnyű
vitorlás, de a zátonyokon,
mindig megfeneklett.
Az ismeretlen Isten szeretete, győztes.
Ő nem veszít és nem süllyeszt hajót.
Ő teljesíti rajtad, mit kimondott,
minden ígését, mint a legfőbb jót.

Jöjj ki

Jöjj ki magányos hazátlanságodból,
és ne hazudd tovább, hogy jól vagy
így is, és mindenre elég önmagadnak,
nem így, – nem ilyenek – alkottalak.
Jöjj ki sírhelyed barlangjából,
Kelj fel sírodból, Lázárom!
Velem a halál csak lázálom.

János evangéliuma

(részletek)

Az örökké való Ige testé lett,
az igazi világosság eljött már a világba,
amely megvilágosít minden embert,
hogy aki befogadja őt, arra úgy
nézhessen Isten, mint a fiára.

(...)

Aki elküldött engem, maga
az Atya is bizonyoságot tett rólam.
Sem hangját nem hallottátok soha,
sem ábrázatát nem láttátok.
Az Ő Igéje sincs maradandóan
bennetek: mert akit Ő elküldött,
ti annak nem hisztek.
És nem akartok hozzám jönni,
hogy életetek legyen!
Mi módon hihettek ti, akik
egymástól nyertek dicsőséget,
és azt a dicsőséget,
amely az egy Istentől van,
nem keresitek?

(...)

Meg van írva, Jézus nevére
minden térd meghajol,
mint hogy nem maradhat
állva semmi fű, gazdagon
hulló égi harmaton.
Mert szélsodrásban
elhajol a búza, s ki az,
ki fájva egyenes marad?
Melyik szög erősebb a
kalapácsnál, ha hozzáértőn,
pontosan lecsap?
Milyen érv vagy melyik
bizonyosság, mi embertől van,
nem rendül soha?

Az életnek rettentő nagy fáján,
bizony mindez, csak múltó moha.

A valósággal szemben, mint tócsán a fény,
olyan mi minden okosságunk.
Mint gyenge fűszál a felkelő napban,
valahogy így van, ha Isten előtt állunk.

Születésnapomra

Születésnapos letterem én
Nem lep meg ez a költemény,
rég
nagyon:

köszönet, mellyel meglelem
testvérem, barátom – Istenem,
ki nem
hagyom.

Több évtized immár elszelelt
s testvérem vissza nem ölelt.
Az ám,
Hazám!

Lehettem volna mindig az,
kinek egyetlen napja nem igaz,
szegény,
szegény.

De nem lettem, mert eleven
szólt a világegyetem
Igaz
Ura.

Intelme gyorsan, féltve ért
elvesztett reményemért,
szívem
kivont
szabályával óvta ellenem.
Ideidézi szellemem
hevét
s nevét.

„Te, kiért életem adtam én,
nem veszthetsz el e földtekén,
Én Vagyok!”
S ragyog.

Bátorít, megtart és vigyáz,
példabeszéddel magyaráz,
szeret
nagyon.

Mindezt népemnek fogom, nem
csak vallásos hófokon
taní-
tani!

Tudod, hogy van bocsánat

Tudod, hogy van bocsánat,
nem ölhet meg a bánat.
Légy, ami lennél: ember.
Az Isten eljött utánad.

A bűn az nem lesz könnyebb,
méltó hogy megköszönjed,
hogy van, ki magára vette,
és örökre eltörölte.

Ne vádolj, ne fogadkozz,
ne légy komisz Uradhoz,
ne hódolj, és ne hódíts,
légy hű igaz Utadhoz.

Maradj meg megvetettnek,
kanyarban egyenesnek.
Az Isten szent Igéjét,
vakon ne vesd meg.

Emlékezz, hogy hörögtél,
s hiába könyörögtél.
Csak teremtőd segített
minden igaz pörödnél.

Atyát hívtál elesetten,
s láthattad, él az Isten.
Szeret, romlott kölökként
pszichoanalízisedben.

Hittél a könnyű szóknak,
a hamis tanítóknak,
s lásd, soha, soha senki,
nem mondta, megváltott vagy.

Meghaltak, úgy szerettek,
így mindent kifizettek,
most hát a töltött fegyvert
ereszd le a kereszthez.

Kövesd az igaz elvet,
fogadd a hű szerelmet,
önmagát adta érted,
és élni szeretne benned.

Hintsd az Igét, ne siránkozz!

Az evangélium a keresztyén gyülekezetek számára erőt adó örömhír. A Szentírás újszövetségi részében a Máté, Márk, majd Lukács írása szerint való evangéliumot követően Jánosé, a tizenkettedik apostolé is olvasható. E huszonegy részes könyv volt az e kötetben elének kerülő alkotások talán legfőbb ciklusának az ihletője.

János az egyházi hagyomány szerint nagy valószínűséggel Zebedeus egyik fia, aki Krisztus után az I. században élt, és a kisázsiai Patmosz szigetén vetette papírra nemcsak az evangéliumát, hanem a Bibliába bekerült három levelét és a mennyei jelenésekről való könyvet is. Alexandriai Kelemen János evangéliumát a „szellemi” jelzővel látta el, ahol a leírt események magasabb jelentést hordozó jelképek is egyúttal. A Magyar Katolikus Lexikon erről szóló címszavának a megfogalmazásában János *„Jézus egész életét, tanítását, csodáit szemléli, s hangsúlyozza, hogy benne az Atya terve időben, következetesen valósult meg. Ezért beszél Jézus ’órájáról’. Jézus életében kinyilvánul Isten dicsősége, különösen Jézus szenvedésében és föltámadásában. A világ azonban nem ismerte fel őt. Akik viszont hisznek benne, azok újjászületnek az örök életre. A világ és Jézus szembenállása vezetett a szenvedés napjaihoz, s ez a szembenállás és ketősség kísérni fogja a tanítványok életét is.”*

Banka Gabriella a két kiadást megért első kötete (Délvidéki imádságok, Pilisvörösvár–Csúza, 2010 és Tóthfalu, 2011) után újabb markáns, hitvalló versekkel jelentkezett a kiadójánál. Jó ráhangolódni az írásaira, a mondanivalót erősítő rajzaira, öröm szerkeszteni őket. A szerző – Isten ujjától megérintve – belső indítást érez, hogy továbbadja, saját szavaival magyarázza az Igét. A missziós parancsnak engedelmessé, mindig, minden élethelyzetben evangelizál, vállalva akár a didaktikusnak tűnő meggyőző akarást is.

Sokszor oly érzékletesen idézi fel a Bibliát, hogy ott érezzük magunkat a szentföldi helyszíneken. Hite rendíthetetlen és meggyőző erejű:

A hét tematikus egységbe rendezett költeményekből kiviláglik, hogy Banka Gabriella szinte férfiasan elszánt, makacs és konok az evangelizációban, példa erre a „Ne hívj, ne várj, ne csillapíts!” műve. Ugyanakkor a „lángpallos” tud elcsendesedni, ahogy az egész „Hű csendességben” ciklusában megmutatkozik. Verselése nem egyszer népdal-szerű, ami a tartalommal egységet alkot. A költőóriást vállaltan parafrá-

záló „Születésnapomra”, „Tedd a jót” és „Tudod, hogy van bocsánat” mellett, József Attila hatása másutt is felismerhető.

Az örömhír célja a közösségi és személyes megterés. A magyar néphit János evangéliumát különös erővel és oltalommal ruházta fel. Az eredeti kezdő szakaszát, a Logosz-himnuszt a nyári pusztító viharok ellen imádkozták. A jámbor öregek ezzel azt akarták elérni, hogy az „élet”, vagyis a búzatermes ne menjen tönkre, az emberi munka ne legyen hiábavaló. Aki Banka Gabriella bizonyágtevő versei nyomán, a szándékával azonosulva, a maga hitét megleli, vagy abban megerősödik, a Szentháromság Isten népének tagjává válhat.

Banka Gabriella a ma Szerbiához tartozó Törökkanizsán született 1961-ben, és a Bánság egyik legmagyarabb nagyközségében, Csókán nevelkedett. Már tizenhét évesen felvették az újvidéki Művészeti Akadémia színművészeti szakára. Hallgató kora óta részt vett a tartományi székváros magyar színházának a munkájában, szerepelt a rádió és a televízió anyanyelvű kulturális műsoraiban. Tanárai közül meghatározó hatással volt rá Bánki Zsuzsa, a „Valahol Európában” című film női főszereplője, akitől beszédművészetet tanult. Egy évtizeden át, jelentős epizód- és főszerepeket játszott, tehetségét díjakkal ismerték el. Ha kellett, pályatársával ekhós szekereken járta a falvakat, tanyákat, hogy oda is elvigye az anyanyelvű szép szót, ahová az másképp nem jutott volna el.

Nem sokkal a kislány születése után – a 90-es évek elején – a család áttelepült Magyarországra. Mindennapjait teljesen kitöltötte a munka és a családjáról való gondoskodás. Az őt foglalkoztató kérdésekre a végső választ egy váratlanul fellépő betegség következtében kapta meg, amikor kezébe akadt egy könyv, amely Jézus csodálatos gyógyításairól szólt.

Válságok sorozata következett ezután – a gyógyulás folyamatában már Isten fogta a kezét. Újra kellett építenie önmagát, ami párhuzamosan történhetett csak a hitbéli megerősödésével. Számptalan munkát elvállalt, hogy immár egyedülállóként folytassa életét és nevelhesse a gyermekét. A budapesti evangélikus kollégiumban – ahogy fogalmazott – „Jézussal takarított”, közben bentlakó diákokat készítette fel szavalóversenyre. Babits Mihály Jónás könyvét és Jónás Imáját közel száz alkalommal adta elő művelődési házakban, klubokban, iskolákban, nyári táborokban, templomokban és börtönben egyaránt. Fokozatosan visszatért a gyermekkorától kezdve gyakorolt versíráshoz, festészethez, grafikához, szobrászathoz. Pécsre költözött, a megyei kórház sürgősségi sebészetének a műtőjében vállalt sterilizáló-takarítói állást. A szolgálat jegyében azután elvégezte a szociális gondozó és ápoló iskolát, és most mint segítő dolgozik az értelmi fogyatékkal élő fiatal felnőttek lakóotthonában.

Krím – krimi nélkül

Útirajzok

Mostanában gyakorta látjuk – halljuk a Krím félsziget emlegetését. Eltérően a mai valóságtól, e sorok írójának személyes élményeiből más jut az eszébe: kéken ragyogó, csendes tenger, a lát-határon táncoló delfinek, kétoldalt hegyek. A szudái öböl keleti oldalán szőlőskertek sorjáz-nak. Nyugat felől, a hegytetőn hatalmas fellegvár uralja a tájat a harmadik századelő óta. A szikla-csúcsok lejtői közt esernyő alakú cédrusok nő-nek, a sziget jellegzetes növénye díszlik. Istenál-dott, pihenésre való környék, ahogy ezt a félszi-get mindenkor gazdája és népe felismerte. A gyakori cserélődés okán azért botlunk itt lépten-nyomon a történelemben és a csodapalotákba.

Egyetemi éveim, éveink nyelvtanulási részképzésrendszere régebben Kelet felé irá-nyult. (Ma Anglia, Amerika és Németország a célpont.) Ennek köszönhettem, hogy két ízben is lehettem a Krímben. 1959 nyarán mint ELTE-s egyetemi hallgató, másodszer mint kísérő tanár 1978 tavaszán. Jócskán különbözött is egymástól a két utazás. A második Odessza–Jalta útvonalú hajókirándulás volt inkább. Első utazásunk így történt. A szentpétervári (akkori leningrádi) ál-lami egyetem magyar részképzősei örömmel vál-lalták a szudái diák-sporttáborban a megmér-etést: különféle szekciókban a tengerparti edzést; homokban futást, a hegyi sziklaösvény-túrákat, a konyhai szolgálatot és a helybélieket segítő programokat. Ilyen volt pl. a szőlőskertek-ben való munkálkodás, amelynek jóval később, harminc év múlva leltem fel Magyarországból származó történelmi gyökereit. Réges-régen Taurisz volt a félsziget neve. Lakták a szarmaták, a mai oszétek ősei, görögök, olaszok, szlávok, tatárok, törökök. 1783-ban II. Katalin cárnő uralkodása alatt a törököktől hódították el és csatolták vissza a Nagyorosz Birodalomhoz.

Hazánkkal az oda-vissza szőrme- és borkeres-kedelem már Mátyás király óta fennállt. Majd a XVIII-ik századelőn Nagy Péter cár és II. Rákó-czi Ferenc politikai kapcsolatfelvétele révén új-ból fellendült. A borkaravánok magas költségeit Őfelsége, a cár egyszer csak elunta és olyan vin-cellérekért kért Magyarországról, akik gondozni tudják a szőlőket és bort is tudnak készíteni, to-kaji szőlővesszőket hozni. Az 1710-es feljegyzé-sekből tudjuk, hogy név szerint Madonk Sámuel és Mező Ferenc teljesítette a kérést. A kiutazás 1784-től megint felújult. Utazók dokumentumai igazolták, hogy a krími szőlőhegyen magyar fel-iratú táblát találtak egy karón: *Nagy szemü*

szőlő. Azt is megtudták, hogy egy-egy helység környékén hány ezer szőlővesszőt ültettek, ezek: Fundukli, Sztárij Krím, Katsa és Szudák. (Ez utóbbi városnév magyar jelentése: süllő-fogas.)

Így nyugodtan állíthatjuk, hogy az igazi orosz pezsgő, a krimszkoje sampanszkoje bölcsoje – magyar. Ez a ritka és drága ital hazánkban nem kapható. Ami kapható orosz felirattal, az az izsáki sárfehér szőlőből nyert habzóbor, orosz technológiájú buborékokkal.

No de térjünk vissza Szudákba, a sporttábori élményekhez, mert érdemes! Izgulnivalónk is akadt: mi magyarok, rendőrségi jóváhagyás nél-kül utaztunk a határterületre. Ezt csak a megér-kezés utáni napokban vallottuk be, szerencsénk-re, az igen jó humorú táborvezető tanárnőnek. Mert egyszer csak rendőr tűnt fel az emelkedőn. Visszakísérte a lámpásos bűvárhallgatókat, akik éjnek idején vizsgálták a tenger mélyét. Tilalom volt és a zavart mosolyok oka: senki ne mozdul-jon a bokrosban, amikor este tájt reflektoroznak a csúcsokról. Minden maradjon merev és moz-dulatlan. Csakis így nem vélik őket határsértők-nek.

Egyik kedves, szép esti program volt az ún. koncert, amelyben mindenkinek és minden nemzetiségnek illett fellépni. Kárpátaljai ma-gyar, harmonikás diáktársunk jött segítségünk-re. Ki ráncos tarkaszoknyában, fehér blúzban, baboskendővel táncolt, ki pedig énekelt.

Jómagam a régi, kedvenc önképzőkori népdalaimat: Lement a nap a maga járásán és a na-gyon is aktuális felszólítás: Csillagok, csillagok, szépen ragyogjatok! Még egy meglepetés út várt ránk, magyar lányokra, a sziget közepén lévő városba. Hazatérő utunkra Szimferopol–Kijev–Budapest vonalú vonat- és hálókocsijegyvet kel-lett időben rendelnünk. Bahcsisarajon keresztül buszoztunk, de le nem szállhattunk. Csak emlé-keztünk. Itt van a közelünkben a valamikori ta-tár kán márványpalota-múzeuma a Könnyek Kútjával, ami Puskinra és a későbbi szépséges balettre emlékeztetett.

Aznap, Szimferopolból Szudákba, vissza a táborba nem volt férőhely a buszon. Telefonál-tunk: maradunk, szállodában alszunk, holnap érkezünk. Aztán megint és mégis történt valami a régi közmondás szerint: ha Rómában vagy, élj úgy, mint a rómaiak. Látva kétségbeesésünket, mellénk sündörgött egy taxis. Ha még egy-két ismeretlen utast befogadunk, olcsóbban és ha-marabb érünk Szudákba, mintha busszal men-nénk. És az út gyönyörű, keresztül a hegyeken! Az is volt! Patakok csordogáltak át az úton, le-lehűtve a kanyarokban áthevült gumikerekeket.

A második nagy élményt az 1978. évi utazás nyújtotta a hazai tanítóképzős hallgatók odesszai részképzésének idején. Kísérő tanár lettem és

még itthon, térképekkel felszerelve készültem a lehetséges kirándulásokra. A kijevi átszállás azonban csapdát rejtett: nem fértünk el egy teljes létszámú hálókocsiban. Egy jegy a szomszéd vagonba érvényes! A hallgatók nagy fogadkozássai árán dőlt el: személyem legyen az ott alvós. Végül is: mindenki nagykorú volt a társaságban, de senki sem utazott közülük hasonló helyzetben – egyedül.

A szomszédban, szerencsémre, igen kedélyes társaságba kerültem: kisgyermekes család tért vissza Odesszába, egy baltikumi úriasszony-nénike pedig a rokonaihoz utazott. Az elrendezés után elővettem az ételes dobozomat. Éppen Húsvétvasárnap estéjén indultunk Budapestről, s a főtt sonka-tojás-kolbász élénk érdeklődést keltett.

– Ez a mi húsvéti nemzeti eledelünk – közöltem.

– S mi az a nemzetiség?

Mondom:

– A honi magyarok.

– Cserélhetnék? – szölt az Apuka.

– Igen, de mire? – tört ki belőlem a praktikus üzleti szellem.

– Rántott borjúszületre!

– Ó, igen! Elfogadom.

Bár már 1978-at írtunk, de nem tudtam volna megmondani, hogy a háború után – egyáltalán – láttunk-e borjúhúst. Telefonszámot is kaptam, és ahogy szokás, meghívást vendégségbe! Túl mókásnak tűnt nekem ez a helyzet, ám a hat hét alatt beigazolódott: Odessza, az ókori Odesszosz gesztenyevirág- és akácillatú, napsugaras, barátságos és vidám, időnként pajzán város. Megér itt és most néhány mondatot. A híres talkúcska (lökdösődő) piacot már megszüntették, ahol atombombán kívül mindent lehetett kapni. A buszpályaudvaron sörautomata rejtőzködött az ásványvizek között. A hallás utáni megértést a húszkopejkás díjazású gyermekmoziban tartották hallgatóinknak a „Na, megállj csak!” című tananyagot. Amikor május elsejére pezsgőfélélt kerestünk, a helybeli kollégák ezt tanácsolták.

Az Odessza–Jalta–Odessza hajójárat személyi kártyája (1978)

– Villamossal menjetek ki Luzsanovkába, a sós iszaptavakon túlra. A strandon áll egy bodega. De ha kés röpül, húzzátok le a fejeteket! Ott van piros habzóbor, sipúcska, ami igazán nem is pezsgő.

Megszerveztük és igazi matrózkocsmát is láttunk.

Az operából kijöve tíz-húsz ismeretlen ember azon nyomban összetereledik, megvitatja az előadást s gyorsan szétszéled. A rendőr és egy füstölő öregúr a sarkon kedélyesen beszélgetve vitatja meg az élet mindennapi dolgait. Ifjú lovag széttárt karokkal toppan elő s így szól – magyarul!

– De szép lányok vagytok!

A lányok körbevették s rákérdeztek:

– Te meg honnan tudsz Odesszában magyarul? – A háborúból itt maradt az apukám! – szölt a váratlan válasz.

Április elsején tartják a városban a maskarás bolondozók napját. Neptun isten hatalmas szigony-vasvillával vezényli népét az utcákon, ligetekben, tengerparton. Ma is gyakran azt álmodom: Az allé végén ott a tenger! A városi díszpolgár választás is szokás. Csak az lehet tiszteletbeli odesszai hölgy vagy úr, aki felelni tud a kérdésre: Áprilisi tréfából lehet-e újévi meglepetés? – Mi tagadás, igen! Éppen kilenc hónap!

No, de fordítsuk komolyra a szót! Akár tudományos kutatómunkát is végezhettem volna Odesszában, ha akkor és nem tíz év múlva tudom meg: Nagylaki Jaksics Gergely (1778–1824) esztergomi nemesifjú elindult őshazát keresni Ázsiában és a Kaukázusban. Élete utolsó évét éppen Odesszában töltötte az ugyancsak éppen oda száműzött Puskin közelében. Nevét úgy őrizte meg az irodalomtörténet, hogy ő volt az orosz költő első magyar fordítója 1824-ben. Ott halt meg a városban. Bizonytalan források szerint ám az is lehetséges, hogy a görög szabadságharcban. Holmija Szentpétervárra és Bécsbe került, majd ismeretlen úton a Pannónhalmi Apátságba. A Kaukázusi fogoly fordításának kéziratát Benda Kálmán történész fedezte fel 1966-ban. Kutatni való azonban még mindig akad!

Térjünk vissza Odesszába, a második krími utazáshoz. Elérhető, azaz egy farmer árán két napos hajóutat tervezhattünk az Odessza–Jalta útvonalon. A nyári, főként a Kanári-szigetekre járó üdülőhajó tavasszal és ősszel a honi vizeken szolgált. Amikor a nagyobb kikötőkben pihent, átadta áramfölségét a városnak. A kilencszintes Karélia várt bennünket éttermeivel, uszodáival, igazi luxuskiszolgálással harmadnap reggelig. Estefelé indultunk és vacsora után a csinos kapitány a szalonban fogadta a vendégeket. Ismertette a hajó történetét. Majd táncest következett, ahogy azt az álomhajó-filmeken látni. A

vendégfogadó város, Jalta igazán gyönyörű! Palotái teljesen egyediek. Nehéz elhinni ennyi építészeti szépség láttán, hogy bennük nem egyszer igen súlyos és káros történelmi döntések és ítélezések születtek. Az uralkodóházi nyaralók mellett mégis csak a tenger fölé hajló sziklaszirtre épített Fecske-fészkek, a Krím félsziget egyik jelképe az érdekes! Azért is, mert éppúgy az égő szerelem bizonyítéka, mint Indiában a Tadzsz Mahal.

Igazi jaltai tanáros-diákos úti célunk azonban a Mesék Völgye volt fenn a hegyekben, a város felett. Tanítványaimnak, akik diplomázás után negyedik osztálytól tanították a „kisoroszt”, gyermekirodalmat is tanítottam, s amely bölcsészdoktori vizsgatárgyam is volt 1985-ben. A mesevölgyben tágasan-téresen, színes szobrokban testesültek meg az orosz népi mesehősök: a hajdanvolt hősi népének daliái, a Bába-Jagá boszorka a tyúklábon álló házikójában, a Novgorod-városállami kereskedő és hajós Szadkó, a vízisellők, a szépséges leányka, a bölcs szürke farkas, az aranytarajú kiskakas; a tenyeres-talpas mackó, aki ráült a gazdagon benépesült palotácskára és össze is törte azt. Az idősebb generáció pedig talán még ma is emlékszik a répamesére! Nálunk is elkelne, hasznos lenne pl. a budai hegyekben egy szépségesen tágas magyar népmesevilág! A felismerés és az örömök szintere lenne gyermekeknek és felnőtteknek, módszertani segítség az óvodáknak és az iskoláknak.

Az idő múlásával emlékeink elhalványulnak. Élményeinket is gyakran elfeledjük. Az ébresztő valóság pár éve jelentkezett újból. A hazánkban is nemrég járt kortárs orosz író, Ulickaja Ludmila idézte fel Szudák környékét „Médea és gyermekei” című regény-eposzában. A tájrajzból egy emlékezetes kép maradt meg számomra. Haldokló férjének jelképes vadnövényt, aszfodóloszt visz a feleség. A görögök szerint e virág fogadja be a túlparton az emberi lelkeket a további életre...

Ennyi élmény után, búcsúzóul cím-idézet egy március 10-i napilapból: „Krím félsziget: turizmus elhalasztva. A szakemberek szerint csak évek múlva lehet újra kedvelt úti cél ez a csodaszép tengerparti terület.”

...Minden kommentár nélkül.

Dezső László

Csendima

Túl a börtön poklán
a kényszerkezelésen
a gyilkos injekciókon
az orvoshiénák pokoli piruláin
a hamis papok és papnők
Isten-gyalázásán

áldott csendes magányomban
garantáltan nő- és tévémentesen
csak a madarak hajnali énekében bízva
e haldokló gyógyíthatatlanul beteg
bűnös országban

várom a szent világvégét
az utolsó ítéletet
amikor vége lesz a talmi
csillogásnak
örökre elhallgatnak a ricsajrádiók
nem lesz többé izgi akciófilm a
tévében
lévén már tévé sem lesz meg rádió sem
meg mobiltelefon sem

és végre csend lesz
Szent Csend
a Paradicsom csendje
csak a madarak éneke szól
és a szelíd oroszlánok tigrisek
a megszelídült farkasok a verebekkel
és cinkékkal együtt dicsőítik
Szent Nevedet
Uram!

Tavaszhimnusz

Aranyesőtől sárgállik, aranylik a bokrok ezrede
Íme, tavasz-király hadserege.
Hajnalban madárénekre ébredünk,
Mely jelzi, hogy a teremtő velünk.
De nekünk nem kell ez a csodás harmónia,
A száguldó, őrült autósok z sivaja kell.
A madárkák rémülten elhallgatnak,
Lárma van, rohanás és hangzavar,
Mindenki szalad, rohan a pénze után...
De aztán ismét leszáll az est
És újra megszólalnak a madárkák,
Kikapcsolom a tévét, és csak őket hallgatom
Isten szent madárkáit.

Kalandos gasztronómiai emlékek a laktanyából

A dátumra is pontosan emlékszem: 1972. szeptember 2-án reggel kóstoltam először laktanyakosztot. Előző éjjel, úgy éjfél előtt futott be a vonatunk a dél-alföldi város kis állomására, amellyel éppen szemben, az országút túloldalán terpeszkedett el a kaszárnya. Éjszaka lévén alig érzékeltem valamit az épülettömbökből, meg aztán nagyon nem is érdekelt az éj takarta látvány. Egyszerűen túl akartam lenni ezen a szörnyű napon! Hiszen reggel nyolc órakor kellett – sokadmagammal – jelentkezni a kispesti Fő utcai művelődési házban, s azután kezdetét vette „a nagy utazás”, amelynek végpontján megkezdtem tizenegy hónapos, előfelvételis katonai szolgálatomat.

Bevallom, az „antrém” nem igazán sikerült. Az étkezdeben lebonyolított hosszadalmas adminisztráció, a kötelező nyiratkozás, a civil ruha csomagba helyezése és a kutyafuttában „végrehajtott” tusolás után elvezettek bennünket a „körletbe”, annak a századnak a folyosójára, illetve helyiségeibe, ahol a következő csaknem egy esztendő töltem, ugyancsak sokadmagammal. Itt, a folyosón egy szétterített sátorlapba dobálták az egyéni felszerelésemet, a különböző alsó- és felsőruhákat, a sisakot és a gyalogsági ásót, a csajkát és a málhazsákokat, és ki tudja, még mi minden – számomra akkor ismeretlen – kacatot. Összefogtam a sátorlap négy sarkát, és magam után vonszolva bementem egy hálókörletnek nevezett hodályba, ahol a sötétben csak a korábban érkezett alvók hortyogását lehetett hallani. Vaksin tapogatózva kerestem magamnak egy üres ágyat, betoltam alá a sátorlapba hajtogatott batyumat, és végre eldőlt. Lehunytam a szemem, és éppen fohászt sóhajtottam, amikor az ágyam mellé lépett egy sovány emberke, és halkán, nem susogva, inkább sziszegve azt mondta: – Hajtsa ki a stokit!¹

Egyrészt halvány fogalmam sem volt, mit jelent ez a felszólító mondat, másrészt már az ájulás környékezett az álmoosságtól és a fáradtságtól, nem beszélve a teljes letargiáról. Ezért röviden, higgadtan – a parancsot meg nem tagadva, de a végrehajtást elhalasztva – annyit mondtam: – Majd holnap...

– Rábaszott... – sziszegte a vékony ember, és elment.

Másnap, azon a nevezetes 1972. szeptember 2-ai napon, illetve a rá következő tizenegy hónap alatt aztán rájöttem, hogy a fenyegetőzése nem volt üres beszéd... No, de ez egy másik történet lehet.

Tehát azon az – emlékezetem szerint – borongós reggelen a még meglehetősen rendezetlenül levonuló század fősorakozott az étkezde bejáratánál. A laktanyában eltöltött rendkívül csekély idő ellenére már sok mindent furcsálltam, ezúttal az étkezde kialakításán csodálkoztam el. Az étkezde kocka alakú épülettömbje ugyanis a laktanya központi tere – mint nem soká megtudtam, ennek „alakuló tere” a neve – mellett állt, viszont a bejárata nem innen nyílt, hanem az épület mögötti, betonkerítéssel övezett, ugyancsak lebetonozott placcról.² Olyan ez – vélekedtem, a katonai gondolkodásmód ismeretének hiányában –, mintha egy körüti étterem bejárata nem a körúról, hanem a világítódúvarról, a sufnik mellől nyílna. Ezen elcsodálkoztam, aztán hamar megtanultam, fölösleges bármin csodálkozni, mert a lassan telő napok mindegyre újabb csodálkoznivalókat hoztak.

Az étkezdebe való belépést hosszadalmas ceremónia előzte meg. Mindenekelőtt percekig ütemesen helyben kellett járnunk. Az előző este sziszegve fenyegetőző vékony ember – később kiderült, Gál tizedes szakaszparancsnok-helyettes – a sorok között járkált kinyitott zsebkéssel, és ha egy be-, illetve legombolatlan zsebet látott, a reinitens gombot azonnal lenyisszantotta, és szűkszavú utasítások kíséretében a hanyag katona markába nyomta. Az utasítások arra vonatkoztak, mikor és mennyi idő alatt kell a rendetlen öltözetű honvédek visszavarnia a gombot.

A helyben járás tarthatott néhány percig, de tarthatott akár negyed óráig is, attól függően, hogy az előttünk bejutott századok milyen gyorsan fogyasztották el a reggelit, ebédet, vacsorát.

Ezen a szeptember 2-ai borongós reggelen tehát századunk Gál tizedes vezénylete mellett helyben járt a betonplaccon. Emlékeim alapján állíthatom, a helyben járás nem volt valami mintaszerű, hiszen összszokottságról, rutinról, begyakorlottságról szó sem volt. A gimnáziumban nem tanítottak ilyesmit. Mindenki emelgette a lábát, ahogy tudta, miközben figyelte a mellette lépdelőt és próbálta fölvenni a ritmust, amihez Gál tizedes föltűnően halkán diktálta az ütemet.³

Amikor az étkezdeben fölszabadult egy századnyi férőhely, akkor következett a – Sapkát le! – vezényszó, amire az egész századnak egyöntetű mozdulattal le kellett kapnia a fejről a simlis sapkát. Ez – mondhatom, természetesen – sosem sikerült elsőre. Ilyenkor addig ismételtük a műveletet, ameddig az egész század nem hajtotta végre teljes egyöntetűséggel – magyarul, egyszerre – a parancsot. A sikeres „sapkát le” után egyes oszlopban bevonultunk az étkezdebe, és az egyik oldalán korláttal elkerített, másik oldalán üvegfalal övezett kiszolgáló pultok elé járultunk az ételéért. Itt most hatásos volna azt írni, hogy

kíváncsian lestük, mi lesz a menü. De ez nem volna igaz, ugyanis az étkezde bejáratánál lógott a falon egy négyzet alakú iskolai tábla, amelyre krétával fölírták az aznapi étrendet. Az étrend elolvasása az újonc katona számára valóságos fejtörő volt, ugyanis – mint a honvédségnél általában – az ételek neveit is rövidítették. Ha például vasárnap ezt olvashattuk: „r. shús, pir. burg., káp. sa”, akkor rántott sertéshús, pirított burgonya és káposztasaláta volt az ebéd. A főnti felirat rendszerint jókedvre derítette a társaságot. Ám ha azt olvasta a fekete táblán: „f. mhús, babföz.”, az bizony hervasztó volt, hiszen főtt marhahúsról és babfőzelékről utalt a krétával fölírt rövidítés. Az „f. mhús, babföz” elnevezésű étkekkel csak két baj volt. A babban mindig volt kavicsdarab, amire az éhes katona rendszerint ráharapott, és szerencséje volt, ha nem tört le egy darab a fogából. A marhahúsnak csúfolt szürke színű, cafatos szélű hússzeletről pedig a bennfentesek úgy tájékoztattak, hogy az valójában Mongóliából származó tevehús. Hogy ez a mendemonda igaz volt-e, máig sem tudom, de hogy annak a szürkésbarna színű, szálkás textúrájú, ennek ellenére nyúlós valaminek az íze még csak nem is emlékeztetett a marhahúsra, az biztos.

De térjek vissza arra a nevezetes szeptember 2-ai reggelre. A század bevonult az üvegfalú kiszolgáló pult elé, ahol mindenki magához vett egy ovális fémtálcát, amelybe préssel behomorítottak különböző méretű mélyedéseket: egyet a levesnek, egyet a második fogásnak, egyet a salátának és egyet a pohárnak. Ebbe helyeztük bele a szakácsok által elének lökött műanyag evőcsészéket, a magasabb falúba a leves került, a laposabbba az „f. mhús, babföz.”, ám legtöbbször tarhonyás hús, a kicsibe valami süteményféle, no meg a pohár az asztalokon álló kancsóknak levő víznek.⁴

Arra már negyven év távlatából nyilván nem emlékszem, mi volt a reggeli ezen a nevezetes napon, vagyis fogalmam sincs, miféle gasztronómiai élményben volt részem katonai szolgálatom első reggelén. Azt viszont tudom, általában mi volt reggelire. Vegyünk egy tipikus menüt: kenyér, sült szalonna, kávé. A sorkatonai szolgálatban részt nem vett nőknek és a fiatalabb korosztályoknak azonban tudniuk kell, hogy a sült szalonna és a kávé nem egészen azt jelenti, amire ők gondolnak. A sült szalonna először is nagy volt és vastag, igaz, kakastaréj formájú. Nagysága és vastagsága, illetőleg a reggeli elkészítésére szánt idő rövidsége miatt rendszerint nem sült át teljesen, a közepe nyúlósan nyers maradt. A kávé valamilyen pótkávéból készülhetett, kesernyés és híg volt; íze leginkább az akkortájt Nektárnak nevezett barna sörére emlékeztetett. Gyakran volt reggelire tojásrántotta, amit magas falú tepsikben

sütöttek meg, és éles lapátokkal, kockákra vágva adagolták a műanyag tálkákra. Alakra olyan volt, mint egy méretes krémes az ezredkantinban. (Az ezredkantin krémeséről még szó lesz!) A rántotta sosem volt nyúlós, tekintve, hogy tojásporból készült. Viszont rengeteg hagymát vágta közé, a sült hagyma jó íze ehetővé tette a rántottakockát. A tojás mellé rendszerint teát adtak. A híg, ám édes tea felszínén furcsa olajos foltok úszkáltak. Ezeknek a gyanús foltoknak jelenlétére kétféle magyarázat terjedt el. Az egyik szerint a teába brómot adagoltak a fiatal emberek nemi vágyának csökkentése céljából; a másik – szerintem reálisabb – magyarázat úgy szólt, hogy a csészek nincsenek rendszeresen elmosogatva.⁵

Amikor megkaptuk az ételt, a tálcájával mindenki a hosszú asztalok egyike mellé telepedett, és jóízűen – vagy kevésbé jóízűen – nekilátott az evésnek. Ajánlatos volt igyekezni, ugyanis az elsőként helyet foglaló Gál tizedes, amint befejezte a táplálkozást, azonnal „föl!”-t vezényelt. Ilyenkor a tálcával a mosogatóhelyiség pultjához járultunk, és a gőzben úszó pokol tornácának ablakán belöktük. Akik utolsókként ültek le enni, azok bizony az utolsó falatokat menet közben nyelték le.

Tizenegy hónapon át naponta háromszor vonultunk a főntebb leírt étkezdébe. Illetve vasárnap csak kétszer, ugyanis vasárnaponként – hogy a szakácsoknak is legyen kimenőjük – hideg vacsora volt. Ez leggyakrabban kenyér, tőpörtyű és zöldpaprika volt, téli időszakban a paprika helyett egy szelet nápolyi vagy efféle nyalánkság. A tőpörtyűről – megint csak a nem katonaviseltek tájékoztatására – el kell mondani, hogy tenyérnyi volt, vastag bőrén látványos szőrszálakkal, illetve sörtével. Olykor ez sem sült át teljesen, tehát a közepe szalonnás volt. Ezzel a vasárnapi vacsorával még több gond is volt. Ha olyan vasárnap volt tőpörtyű, amely napon látogatás volt a laktanyában, következőképpen jelentős mennyiségű házi koszt érkezett a körletbe, a tőpörtyűt egyszerűen kidobtuk. Kellott a fenének, amikor ott volt a sült kacsacomb, a meggyes rétes vagy a mama sütötte Stefánia vagdalt. Ugyancsak befolyásolta a tőpörtyű sorsát, hogy hány katonát engedtek el aznap délután kimenőre. Aki kimenőre készülődött, nem ette meg a tőpörtyűt, részben azért, mert sietett mielőbb kijutni a laktanyából, részben meg azért, mert úgyis beültek egy kisvendéglőbe pacalpörköltet enni. A közönséges vasárnapokon viszont komoly tétje volt az optimális méretű és kellően átsült tőpörtyű megszerzésének. Ezt az ellátmányt a századügyeletes és a napos egy sátorlapban hozta föl a konyháról a század körletébe. Mivel a konyhában az adagolás szemmérték alapján történt, a kiterített tőpörtyűs ponyva körül meglehetősen tolongás tá-

madt a normálisabb méretű és minőségű darabokért. Aki későn jött, annak legföljebb a morzsalék, a töpörtyű törmeléke jutott, kenyérből is csak a sercli, paprikából meg a formátlan, kis nyomorék. Azaz a vasárnap délutáni töpörtyű fogadtatása nagyon is függött attól, milyen helyzetben érkezett a század körletébe, volt-e aznap látogatás, hányan mentek kimenőre stb.

A laktanyakoszt leggyakrabban használt alapanyaga kétséget kizáróan a tarhonya volt. Móricz Zsigmond után szabadon én is elmondhatom, ha mindazt a tarhonyát összeöntenék, amit én tizenegy hónap alatt elfogyasztottam ebben a délalföldi kaszárnnyában, megtelne egy teherautó. A tarhonyát nem azért utáltuk, mert túl gyakran szerepelt az étlapon – bár ez is elég indok lett volna –, hanem azért, mert menthetetlenül és reménytelenül ragacsos volt. Az éhes katona mégis rávetette magát a zsíros, ragacsos tarhonyára, szinte belapátolta. Ez a tömör anyag valószínűleg betontömbbé állt össze a gyomrában, amittől elnehezedett, esetenként émelygett. Arról nem is szólva, hogy a tarhonya közé kevert hús bizony sokszor cafatos, mócsingos, zsíros, porcos aprólék volt, afféle nyesedék. Nos, a kettő együtt, a ragacsos tarhonya és a porcogós „hús”, bizony erősen rányomta bélyegét a laktanya gasztronómiájáról kialakított véleményünkre. Pedig egyikünket se a Gundelből sorozták be katonának, igazán nem voltunk kényes ízlésű inyencek; ahogy mondani szokták, a vasszőget is megettük. De a tarhonyát...

Amit viszont az étkeztetés javára lehet írni, azok a vasárnapi ebédek voltak. Hagyományos húsleves cérnametélttel, rántott karaj valamilyen burgonyával és savanyúság – leggyakrabban csalamádé – volt az ünnepi menü. Némi túlzással azt mondhatnám, hogy a vasárnapi ebédek már-már emlékeztettek az otthoni vasárnapok családi ebédjeire. De hogy fokozzam a pozitív emlékezést, vasárnaponként a reggeli is többnyire virsli volt, füstölt, roppanós virsli, mustárral, fehérkenyérrel. És ha éppen látogatás is volt, nos, akkor a kulináris élmények szinte az örületig fokozódtak. A hálókörletben kicsomagolt dobozok, kosarak az ország minden tájának konyhaművészetét reprezentálták a tolnai „köttes rétestől” a csabai szárazkolbászig, a tiszai rántott haltól a nagymama házi krémeséig. Pocsékolásig volt ennivaló, ilyenkor aztán a vacsorára a töpörtyűt sátorlapban cipelő századügyeletesnek azt mondtuk: – Kend a hajadra!

A töpörtyűről a mai napig a nemes bosszú fogalma jut eszembe. Egy vasárnap délután Gál tizedes gondosan bevizezte a haját, laposra fésülte szőkés tincseit, hogy kimenőre indulásban nehogy hosszú haja miatt fordítsa vissza a kapuügyeletes.

Bevett módszer volt ez, a vizes haját a fül mögé lapítani fésűvel, majd a laktanya kapuján kilépve a harcos ujjával összeborzolta fürtjeit, hogy valamelyest kinézzen – épp azokban az években, amikor a fiúknál is a vállig érő haj divatozott. Nos, Gál tizedes mialatt gondosan tányérsapkája alá igazította vizes haját, a válla fölött hátraszólt nekem: – M. honvéd, vételezze föl a vacsorámat, és tegye be a szekrényembe! Tiszta? – Ez a „tisza?” kérdőszerű valóságos kigyósziszegésként hatott. – Értettem – feleltem nagyon alakiasan, talán még a bokámat is összecsatlantottam.

A tizedes elment (ezek szerint nem fordították vissza a kapuban a hosszú haja miatt), én meg vételeztem a töpörtyűadagját. Igyekeztem a legszőrösebb, leggusztustalanabb, legpuhább darabot kiválasztani, amennyire a tolongás közepette lehetett. Természetesen egy idomtalan zöldpaprikát és egy kemény serclit is fölmarkoltam a tizedes ellátmányaként. Majd az egészet betettem a szekrényébe. Itt következett a bosszúállás művelete: a zsíros töpörtyűt gondosan ráhelyeztem a milliméter pontossággal összehajtott, műgonddal kivaszt ingeire,⁶ mellé tettem a morzsás kenyérsarkat és az idomtalan paprikát. Ezután már csak várnom kellett, és lesni a hatást.

Éjfélkor félpityókásan megérkezett a kimenőről Gál tizedes. Halkan dudorászott, miközben a sötét hálókörletben gatyára vetkőzött. A szekrényében kitapogatta a félretett vacsorát, leült az ágyára, és gombvagdosó bicskájával falatozni kezdett. Amikor befejezte, összecsatlantotta a bicskát, és lefeküdt. Persze az igazi, a katartikus hatásra reggelig kellett várnom, amikor ébresztő után benézett a szekrénybe, és megpillantotta a műgonddal összehajtogatott, mintaszerűen tárolt ingén a tenyéryi zsírfoltot. Azt a sziszegést, amit akkor hallatott, máig föl tudom idézni...

Külön fejezetet lehet szentelni a konzerveknek, amelyek szintúgy fontos alkotóelemei voltak a katonai étkeztetésnek, elsősorban az úgynevezett kihelyezések, azaz vidéki gyakorlatok alkalmával. Hosszan lehetne írni a meghatározhatatlan ízű, de föltétlenül gusztustalan „gyíkhúsról”, ami a dobozán olvasható felirat szerint eredetileg „Tavaszi vagdalt” volt. Nemkülönben horrorisztikus élmény volt a kerek, kék oldalú dobozba préselt olajos hal. Ezzel is csak két baj volt, hogy az olaj íze leginkább a teherautóknál használatos kenőolajára emlékeztetett, a hal íze viszont semmire sem emlékeztetett, legkevésbé a haléra. Viszont rendkívül büdös volt. Az állaga a préselt foszladék benyomását keltette. A katonák számára kiosztott konzervek választékában szerepeltek bizonyos készétel konzervek is, ezeket rendszerint tábori körülmények között fogyasztottuk. Bár valamennyiünk egyéni fölszerelésé-

ben megtalálható volt a spirituszfőző, a konzer-
vet sohasem melegítettük meg, részint a spiri-
tuszfőző használatának körülményessége, ré-
szint a rendelkezésre álló idő rövidege miatt.
Így aztán hidegen kanalaztuk a székelykáposztát,
a babfőzeléket húsgombóccal, a babgulyást vagy
krumplipaprikást.

A laktanyai „élelmiszer javadalmazást” a találé-
kony katona – amikor csak tehetett – kiegészítet-
te. Ennek sokféle módja volt, a mikéntje lényeg-
ében az adódó alkalomtól és a honvéd észjárá-
sától függött. A látogatások alkalmával össze-
gyűlt házi koszt elfogyasztásáról, mint afféle lu-
cullusi lakomáról, gasztronómiai orgiáról, már
szóltam. De ennél sokkal érdekesebb, sőt kaland-
osabb megoldások is voltak. Egy alkalommal –
mint annyiszor – a Tisza mentén gyakorlatoz-
tunk. A lőtér szélén földút vezetett, ahol egy kö-
dös-nyirkos őszi délután, ahogy a rajzfilmeken
látni, fölbukkant egy piros traktor, amelyik két,
sütőtökkel megrakott pótkocsit vonatott. Aznap
este a tábori barakkok hatalmas vaskályhái tete-
jén temérdek, kockára vagdosott tök sült-pirult.
Az egyetlen gondot az jelentette, hogy a sok egy-
forma tökdarabot a tulajdonosaiknak valami-
képpen meg kellett különböztetniük. Erre szol-
gáltak a gyufaszálak, amelyeket a tökök nyál-
csorgató gazdái leleményesen, igen különböző
alakzatokban belenyomtak a gyümölcs vörös hú-
sába. Ilyenformán nem képezhette vita tárgyát,
melyik sülttök-kocka, kié.

A reggeli, ebéd, vacsora kiegészítésének ter-
mészetesen a legegyszerűbb és legnagyobb mé-
rű módja az volt, ha a katonának ismeretsége volt a
konyhán. Egy szakács barátsága – elegendően:
haversága – valóságos főnyereménynek számít-
tott. Ezzel kapcsolatos – utólag nézve hajme-
resztően vakmerő – kalandom a következőképp
történt. Azon a derűs napon, amikor a konyhán
remekbeszabott, foszlós tésztájú, púpos hátú,
porcukortól hamvas, lekváros buktát sütöttek,
éppen őrszolgálatban voltam. Üldögéltem az őrs-
szoba kemény székén, és az ablakon rézsútosan
besütő Nap fényében olvasgattam, midőn meg-
csörren az őrszoba telefonja, és engem kérnek a
készülékhez. Szakács ismerősöm szól a kagyló-
ba: – Gyere át, remek buktá van, most sült ki. –
Eláll a lélegzetem, máris csorog a nyálam, mint
Pavlov kutyájának. – Megyek – nyögöm, és a
vihár sebességével kezdek gondolkodni, miképp
is mehetnék át a konyhára buktát vételezni. Tud-
nivaló, hogy az őrszolgálatban levő katona a nála
lévő öt tár – azaz százötven darab – éleslőszert
nem teheti le, még pihenés vagy alvás közben is
a derekán kell lennie a tömött és nehéz tártáská-
nak. – Hogyan hozzam el a buktákat? – töröm a
fejem. Majd egy szemvillanás alatt megfogom

agyamban a vakmerő ötlet: kirakom a teli tára-
kat a pihenőszoba egyik pricese alá, és elballagok
a konyhába, hogy a táruk helyébe elhelyezzek öt
buktát a tölténytáskába. Csak egyetlen pillanatra
jut eszembe az ezerszer elismételt figyelmeztet-
és: „Őrszolgálati vétségért hadbíróság jár”.
Mégsem tévovázom. A tárukat becsúsztatom az
ágy alá, és uzsgyi, irány a konyha!

Az öt tár helyére öt buktá kerül, és vidáman
fütyörészve sietek vissza az őrszobára. Később,
miközben boldogan majszoltam a vegyes ízzel
töltött, porcukros finomságot, hasít belém a ré-
mes gondolat: mi lett volna, ha megtalálják az
ágy alatt a teli tárukat...

Azt az életbölcseiséget, hogy „minden rossz-
ban van valami jó” itt, a laktanyában tapasztal-
tam meg – miután Gál tizedes közreműködésé-
vel számos alkalommal az ún. „laktanyafogság”
büntetésében részesültem. Ez a különböző idő-
tartamra kiszabott fenyegetés nem csupán azt je-
lentette, hogy az illető egy hónapig nem kapha-
tott kimenőt, de azt is, hogy a büntetés időtarta-
ma (egy-két hét, maximum harminc nap) alatt
délutánonként, a kiképzési idő leteltével külön-
böző munkákra oszthatták be a „laktanyást”. A
falevelsöpréstől árokásásig, betonozástól kony-
hai munkáig sok mindenféle, de rendszerint fá-
radtságos és éjszakába érő elfoglaltságot jelen-
tett a büntetési idő letöltéséig. Most a konyhai
munkákról lesz szó. E munkakör tennivalói túl-
nyomó többségében krumpli- és zöldségpucolás-
ban merültek ki. A nyolc-tíz laktanyafogsággal
sújtott honvéd körülült egy fél teherautónyi bur-
gonyát vagy sárgarépát, és addig nem mehetett
aludni, amíg az egészset meg nem hámozták. Ez
volt a rossz. A rosszban viszont az volt a jó, hogy
a konyhaügyeletes tiszt rendkívüli ellátmányban
részesítette az éjszakába nyúló műszak dolgozó-
it. Zsíros kenyér és hagyma volt rogyásig, de
jobb napokon és empatikusabb konyhaparancs-
nokok szolgálata idején nagy mennyiségű felvá-
gott, zöldhagyma, kockasajt, vaj és sok minden
más vigasztalhatta a krumplihámozásban meg-
fáradt katonákat. Egy szombaton, valamikor éj-
fél után fejeztük be a másnapi húslevesbe való
gyökérszöldség tisztítását. Ekkor az ügyeletes
konyhas tiszt megnyitotta előttünk a hűtőkamra
ajtáját, ahol hegyben állt a füstölt roppanós virs-
li. – Mindenki vehet... – közölte a jólelkű tiszt, és
kulcsait csörgetve elvonult. Sok tucat pár virslit
tekertem a derekam köré, hónom alá csaptam
egy kétkilós kenyeret, és aznap éjszaka megven-
déltem a szakaszt. Mondanom sem kell, Gál
tizedes nem volt a kedvezményezettek között.

Az étkezés – nem függetlenül az étel mennyisé-
gétől, minőségétől – afféle jellempróba is volt. A
katona rendszerint éhes, tehát enni akar. Sokszor

minden áron. Jól emlékszem, mennyire megütöztetem, amikor egyik katonatársam – amolyan affektáló művészlélek, aki folyton magasröptű dolgokról értekezett kicsiny számú, ám rajongásra hajlamos, tátott szájú hallgatóságának – valószínűs közelharcot vívott a repetáért. Egy este tejet adtak a vacsorához, ami eléggé ritka tüne-

Czírok Ferenc rajza

mény volt a pótkávé és a brómozott tea mellett. Amikor az ételosztó szakács elrikoltotta magát: – Repeta! –, Művészlélek minden fennköltséget és filozófiát hátrahagyva, akrobatikus mozdulattal átugrotta az étkezőhely és az üvegezett pult közötti korlátot, és máris odatartotta műanyag bögréjét az ételosztó elé. Nem kevésszer lehettem szemtanúja tumultuózus_jeleneteknek vasárnap délutánonként, amikor a sátorlapról ki-ki a legjobb töpörtyűket akarta megszerezni magának. Hasonló közelharc csupán a heti pizsamaosztás-kor alakult ki, ugyanis a meglehetősen viseltes, ám tisztára mosott és fertőtlenített ruhadarabok között mindig akadt olyan, amelyik éppen a legintimebb testrésznél volt elhasadva.

Tizenegy hónap laktanyai gasztronómiájáról teljes képet adni lehetetlen. Viszont néhány jellegzetes és emlékezetes epizód mindenképp fölidézendő – négy évtized távolából is.

Az első. A Tisza árteréhez közel fekvő gyakorlótéren táboroztunk. Meleg nyár volt, kétszemélyes sátrakban aludtunk.⁷ Értelemszerűen a szabadban étkeztünk. Madáracsicsergéses reggel volt. Kiosztották a reggelit: fehér kenyér, disznósajt, tea és ráadásként nápolyi szelet tízóráira. Egy fa tövében telepedtem le. Magam elé helyeztem a csajkában levő teát, elővettem a késem, leszeltem egy „katonát” a kenyérből és a disznósajtból, és már előre élveztem a disznósajt fűszeres, paprikás, borsos ízét, amikor fölhangzott a tábort betöltő üvöltő parancs: – Harcjárműre!

Nem tudtam, lenyeljem-e az első falatot vagy gyorsan kiigyam a teát, hová tegyem az előbb még oly ígéretes disznósajtot és fehér kenyeret. A legrosszabb megoldást választottam: fölkaptam az egészséget, és futni kezdtem a harcjármű⁸ felé. A forró és cukros tea kilötyögött, aminek következtében a kezemet leforráztam, és ahol nem fájt, ott ragacsos lett, a disznósajtot és a kenyeret futás közben a zsebembe gyömösöltem, amitől az étel csupa dohánypor lett, tekintve, hogy a füstszűrő nélküli Symphonia cigarettából rendszeresen kiszóródott a dohánytörmelék.

Amikor bekászálódunk a harcjármű szűk utasterébe, ki-ki próbálta a reggeli romjait ehető állapotba hozni. Volt, aki a gázálarc-táskából kotorta elő a beporosodott disznósajtot, volt, aki a zubbonya zsebéből, a golyóstolla mellől halászta elő a kenyérszeletet... Miközben a PSZH egész személyzete, azaz valamennyien hangosan szentségeltünk, Gál tizedes megfontoltan hallgatott, miközben agancsnyelű – gombvagdosásra is szolgáló – bicskájával szenvtelenül falatozott. Ő ugyanis előre tudott a riadóról, és amint fölvette reggeli „élelmiszer javadalmazását”, nyomban beült a PSZH parancsnoki ülésébe, és jóízűen nekilátott enni.

A második. Ugyancsak a Tisza partján gyakorlatoztunk. Védelmi harcot vívtunk a föltételezett ellenséggel. Magyarán egész nap a lövészárokban dekkoltunk. És éhezünk, mert – állítólag – elakadt a hadtápos teherautó. Közbevetőleg jegyzem meg, már akkor tudtuk, ez is a kiképzés része: szokják a katonák kissé az éhezést is... Végre éjjél körül megérkezett a vacsora, háti ételhordóban⁹ gyalogszerrel hozták a hadtáposok. Mondani sem kell, micsoda étvágygal esett neki ki-ki a maga adagjának. A baj csak az volt, hogy a zsíros húsos tarhonya hidegre hűlt és merevedett a hosszú gyalogúton. Vacsora után fél órával mindenki fájlalta a hasát. A hirtelen befalt hideg és zsírosan masszív étel megfeküdte a gyomrunkat.

Itt azonban még nincs vége a történetnek. Amikor a háti ételhordó kiürült, Gál tizedes – nyilván nem véletlenül – engem jelölt ki elmosni. Persze egy lövészárokban némi találékonyságra van szükség a mosogatáshoz. Érdeklődő kérdésekre, hogy mégis hol tudnék mosogatni, először elküldött a franchba, majd engedélyezte, hogy elhagyjam a lövészárkot, hogy keressek mosogatóra alkalmas helyet. Nekiindultam az éjszakának. Messze-messze mintha egy tanyát véltem volna fölfedezni. Arrafelé vettem az irányt, ott bizonyára találok kutat. Amikor már meglehetősen közel értem, olyan heves kutya-csaholás fogadott, hogy jobbnak láttam visszafordulni. Végül kimentem a Tiszához. Föltúrtem a zubbonyom ujját, tekintélyes mennyiségű homokot szórtam az ételhordóba, majd hosszasan

súroltam az edényt. Természetesen a még oly sok homok és a hideg víz együttesen sem tudta eltávolítani az edény belső falára tapadt zsírt. Sötét volt, alig láttam, a kezem már fázott a hideg víztől, a homok kidörzsölte a tenyerem, miközben a gyomromat úgy éreztem, mintha betonnal lenne kiöntve. Egy idő után azt gondoltam, kellő tisztaságú állapotba hoztam a testes edény belsejét, és a csillagos éjszakában visszatértem a jó kilométernyire húzódó lövészárokhoz. Gál tizedes azonban nem találta megfelelőnek a háti ételhordó tisztaságát, ezért – jellegzetes sziszegő hangján – újból elküldött a francba, illetve a Tiszához... Amikor pirkadni kezdett, talán ötödször fordultam a lövészárók és a folyópart között. És miközben a hideg zsírtól émelygő gyomrommal küszködtem, megfogadtam, leszeelés után többé soha nem eszem tarhonyát.

A harmadik. A katona valamilyen rejtélyes okból kifolyólag édesszájú teremtmény. Él-hal a süteményért. Egy délután a laktanya mögötti mezőre, a gyakorlótérnek nevezett vizenyős, zombékos, fűcsomókkal benőtt „prérre” indult volna kiképzésre a szakasz. Csakhogy Gál tizedesnek valami halaszthatatlan elfoglaltsága támadt, és – minő tévedés! – rám bízta a szakaszt, velem az élen vonuljon ki a gyakorlótérre a megfelelő felszerelésben, és ott várakozzunk rá. – Értettem – csaptam össze a bokám, és a szakasz élére állva „Lépés, indulj”-t vezényeltem. Megkerülve az úgynevezett alakulóteret, éppen az ezredkantin előtt lépdeltem huszonegyed magammal, amikor láttam, hogy egy furgonból hatalmas fémtálcákra friss, kívánatos, magas, vaníliaillatú krémesek tömegét rakodják ki és hordják be a kantinba. A nyálam is csorogni kezdett. Egy pillanat alatt örült elhatározásra jutottam! – Szakasz, állj! – vezényeltem. Mindenki azonnal tudta, miről van szó. Kiadtam az új vezényszót: – Oszolj! Irány a kantin!

A többit ki lehet találni. Gál tizedes valami oktatási célú szemléltető táblával és spirálfüzetével a hóna alatt, nyakában a távcsóval kibakartott a gyakorlótérre, ahol egy lelket sem talált. Először tétován körülnézett. De mivel a délalföldi síkságon messzire ellátni, nem került sok időbe megértenie, hogy a szakasza egyszerűen nincs a gyakorlótéren. Elindult vissza a laktanyába. Amikor az ezredkantin elé ért, akkor találkozott az első kifelé jövőekkel, akik papírtálcával kezükben, kidagadt pofával krémest habzsoltak, vihogtak vagy kvaterkázta, erre-arra bók-lászva dohányoztak.

– M. honvéd! – sívította... Találkozásunk e késleltetett pillanatában valószínűleg neki is, nekem is, mintegy egyszerre eszünkbe jutott az a szeptember eleji éjszaka, amikor először sziszegte a fülemben: – Rábaszott...

Jegyzetek

¹ A stoki vasból készült, négy lábú, faüleses sámlí, amelyet nappal az ágy alatt kellett tárolni. Éjszakára ennek a tetejére került a katona szabályszerűen összehajtott nappali ruhája. Vagyis a „stokit kihajtani” kifejezés a nappali öltözet előírászerű elhelyezését jelenti.

² Általában elmondható, hogy ebben a helyőrségben minden létező szabad felületet lebetonoztak. A betonozásnak valóságos kultusza volt. Megrázó élményeim egyik elsője az volt, hogy ugyanezen a nevezetes szeptember 2-ai napon, délután, már alkonyattájban rendkívüli ezredsorakozót rendeltek el, ahol a parancsnok nyilvánosan, az ezred „személyi állománya” előtt dörgő hangon megfenyített egy teherautósofórt, mert ráhajtott a frissen betonozott járdaperemre, ahol a gépkocsi gumibroncsának mintázata nyomot hagyott. Ha jól emlékszem, hét nap fogdabüntetést kapott. Vagyis katonaeletem első napján megtanulhattam, a betonnak, a betonozásnak igen nagy jelentősége van e helyt. A beton állandó tisztogatásáról később szereztem erős benyomásokat.

³ Később volt alkalmam megfigyelni, hogy a tisztetek túlnyomó többségével szemben Gál tizedes sosem ordított, csak sziszegett. Ez egyrészt vészjóslóbb volt, mint a vöröslő fejjel, kidagadt nyaki erekkel üvöltő Szabó tizedes őrjöngése, másrészt Szabó, ha kidühöngte magát, megjámborodott, Gál azonban bosszúálló természet volt. Hetekkel, hónapokkal később is emlékeztetett az elkövetett vétségre, és a büntetést is hosszúra nyújtotta. Esetemben mindenképp.

⁴ Ha a század később ment ebédelni, az étkezőasztalon álló kancsókból rendszerint kifogyott a víz. Bár a konyhaszolgálatosoknak elvileg ebédeltetés közben pótolniuk kellett volna, ez többnyire elmaradt.

⁵ A mosogatóhelyiség az étkező alakulótér felé eső oldalán kapott helyet. Ez maga volt az infernó. Vastag gőzben, iszamos betonpadlón, moslékszagban, fölgvűrt ingujjú katonák könyékig a zsíros mosogatóleben kotorásztak... Nem kevés ügyeskedés révén sikerült úgy lehúznom a tizenegy hónapot, hogy egyszer sem kerültem a mosogatóbrigádba. Mosogatásból mindazonáltal kivettem a részem, de erről is lesz még szó.

⁶ A szekrény szigorúan előírt „belrendjének” meghatározó tényezője volt a sarkosan összehajtott, milliméter pontossággal egymásra helyezett ruhadarabok rendje. Gál tizedes szekrényének belrendje volt az etalon, a mérce: minden katona szekrényének így kellett kinéznie.

⁷ Lám, ismét a sátor! Az első este a sátorlapba dobálták az öreg katonák a felszerelésünket; sátorlapban hozták föl a század körletébe vasárnap délutánonként a vastag, sörtés tőpörtyűt, és olykor aludtunk is alatta.

⁸ Ez a mindközönségesen PSZH-nak (páncélozott szállító harcjárműnek) nevezett négykerekű, Csepel motorral hajtott, úszni is képes, két fedélzeti géppuskával főszerelt járművet jelenti. Ez volt akkoriban a Magyar Néphadsereg gépesített lövész alakulatainál a legelterjedtebb harcjármű.

⁹ A háti ételhordó duplafalú, alumíniumból készült, leginkább hátizsákra emlékeztető, sötétzöldre festett, pántos, háton hordható, zárható fedelű nagy fazék volt. Időnként pörköltet, időnként pótkávét, máskor meg savanyú káposztát vittek benne. Ennek megfelelően a benne hordozott ételnek az illata, aromája olykor emlékeztetett az előzőleg szállított ételére.

Végh Tamás

Évzáró ének

I.
Tőlem a líra
Már messzire szállt.
Távoli, fénylő,
Csillagpor csupán.
Ami most zendül,
Kardos, harcos,
Dacos ének,
Endre urat hívom,
Tanúként idézem.

Kurucként bujdosok
Labancos időkben.
Drága Fejedelem,
Mikor lesz lakásom
E puszta mezőben?

II.
Múltam gyöngysorait
Felfűztem
Cérnaszál időmre.
Könnyű fonál pattan,
Gyöngyzápor takar be.

Tőlem a líra
Már messzire szállt,
Száradó könnycsepp,
Anyám homlokán.

III.
Tőlem a líra
Már messzire szállt,
Lant szava visszhang,
Mely szívembe vág.

Ó, Drága Uram,
Mikor emelem magasra
Csendesült derűvel újra
Dicső múltunk poharát?

Július végi töredékek

I.
Öklömnyi nagy csöndekét görget a szél,
Néptelen utcára néha zaj ficamodik:
Motorhörgés, lánynevetés, nyitott
Ablakom alatt csattanó kérdés,
Légszomj. Minden több kevés.

II.
Maradtak itt még, mint romok között
Botladozó túlélők, némely öregek,
Felettük már az idő sem száll,
Inkább, mint fénylő glória lebeg.
Nézem őket: ismerős ismeretleneket.
Értem távolodó emlékeik üzenetét.

III.
Sokan vannak itthon, a többiek
Meg szabadságon. Strandok, tavak,
S egyéb vizek telnek, zajlanak
A kirándulások, s a magánszféra
Ismeretlen katonáinak autóival telnek
Meg a parkolók, terek, állomások.

IV.
Kertjeink felett a kora délutáni hőség,
Mint gazdátlan gondola ring, szélroham
Kerekedik, majd elül, felhő kékül,
Feketedik, de ma sem fog esni, tudjuk
Azt, hogy locsolnunk kell este megint.

V.
Öklömnyi nagy csöndekét görget a szél,
Néptelen utcánkra léha zaj ficamodik.
Edénycsörgés, vacsorazaj, csukott
Ablakok mögött sustorgó tévék.
Légszomj. Minden több kevés.

Banka Gabriella festménye

Mit üzennek nekünk a hunok és Atilla király?

Nincs könnyű helyzetben az a regényíró, netán történész, aki a hunokról és Atilláról szeretne történelmi regényt vagy szakkönyvet írni. A 19. század második fele óta folyamatosan tart a korábban megingathatatlannak tűnő szkíta – hun – avar – magyar folytonosság tagadása hivatalos körökben, továbbá minden olyan örökség elvetése, melyet manapság az *újfeszítő népek kultúrája* szakkifejezés alatt foglalnak össze. Mindenképpen dicséretes tehát az olyan írói vállalkozás, amelynek célja a hun örökséget felvállaló hagyomány bemutatása és népszerűsítése. Cey-Bert Róbert Gyula *Atilla, a hun üzenet* (Püski, 2012) című történelmi regénye a legújabb kísérlet erre, és bátran állítható, nagyszerű munkát végzett a szerző: műve méltó módon állít emléket nemcsak a hunoknak, de elsősorban legismertebb uralkodójuknak, Atillának.

Vajon mitől különleges ez a könyv, miért adható bátran elsősorban is az ifjúság kezébe? Véleményem szerint elsősorban azért, mert tiszta szívvvel és jó szándékkal íródott. A regény szinte minden sorából érződik, hogy az író – a szó legnemesebb értelmében – tanítani szeretne. Megtanítani az olvasót arra, hogy melyek a legfontosabb erények az ember és a nemzet életében. Mire kell odafigyelni ahhoz, hogy teljes értékű életet élhessünk itt a Földön. A regény első részében megismerjük a gyermek Atillát, aki a hun főtáltos, Torda atakám szárnyai alatt ismerkedik meg mindazzal, amit a későbbi uralkodónak feltétlenül magáévá kell tennie, ha el szeretné nyerni a hunok istenének, Üstengrinek a tetszését. „Az ősök tisztelete, szeretete, tanításuk, mondáik, hősi tetteik ismerete olyan lelki hidat képez, amelyen keresztül az ősök áldása eljut a hun lélekbe, megerősíti és megnemesíti azt. Ellenségeink mindezt tudják, ezért az őseinkhez vezető lelki hidat mindenáron le szeretnék rombolni, mert akkor könnyebben megrontanánk a lelkünket, és harc nélkül legyőzhetnének bennünket. Ha hívek maradunk őseinkhez, akkor az ősök szellemével összekötő lelki híd szilárdan áll, és ellenségeink nem képesek fölény kerekedni.” (66. old.) – többek közt ilyen és ehhez hasonló tanításokat kap Atilla a hun főtáltostól. Az ősök, a család tisztelete és a legfőbb erényeknek számító hűség, tisztelet, becsületesség szintén sűrűn elhangzanak a nevelő szájából. „Addig erős a hun nép, amíg erősek a családok. A hun

család alapja az egymás közti szeretet és segítőkészség, a tisztelet az idősek és a vezetők iránt, a tisztesség, a becsület és az istenhit. Ha ez nincs meg, akkor nincs hun család, vége a hun nemzetnek, szétesik, és ellenségei könnyűszerrel megsemmisítik.” (67. old.) Könnyű rájönni, rögtön a regény első pár fejezetének olvasásakor, hogy az író a hunokon és Torda főtáltoson keresztül a mai magyarsághoz szól, a hun erényeket a mai magyarok – és tulajdonképpen minden tisztességes ember – számára követendő példának tartja. Egyik legfőbb tanítása pedig a következőképpen szól: „Ha egy nép nem tiszteli őseit és nem ismeri lélekerősítő hagyományait üzenetét, az meggyengül, előbb-utóbb elveszti szabadságát, szolgává válik és ellenségei kenytől és kedvétől függ az élete.” (77. old.) Nem lehet nem észrevenni, hogy a főtáltos némelyik tanítása nyílt üzenet a ma emberének: „A kínai Sun Tsu már több évszázaddal ezelőtt azt mondta, hogy a legmagasabb fokú művészet abban áll, hogy csatatéren vívott harc nélkül, szellemi és lelki síkon győzzük le az ellenfelet, isteneik és őseik tiszteletének a lerombolásával, hagyományaik, legendáik eltörlésével, életmódjuk megváltoztatásával, vallás terjesztésével, kereskedelemmel, kölcsönökkel.” (80. old)

Nem csoda, ha ilyen bölcs tanítómester mellett Atilla korán átérzi az uralkodás felelősségének súlyát, és megfogalmazza legfőbb célját: „Átérezem az előttünk álló feladatok jelentőségét, amelyek közül a legfontosabb a szétszóródott hun és újfeszítő rokon népek egységének megteremtése. Népeink két hatalmas birodalom, a keleti Kínai Középbirodalom és a nyugati Római Birodalom között megosztva, szétszóródva élnek. Erős, egységes, összefüggő Hun Birodalmat kell létrehoznunk, amely hidat képez kelet és nyugat között.” (196. old) Íme, Atilla célja röviden megfogalmazva! Ennek megvalósítása érdekében egy küldöttséget szervez, amelynek élén Koreáig, sőt Japánig is eljut, hogy felvegye az ottani rokonnépekkel a kapcsolatot.

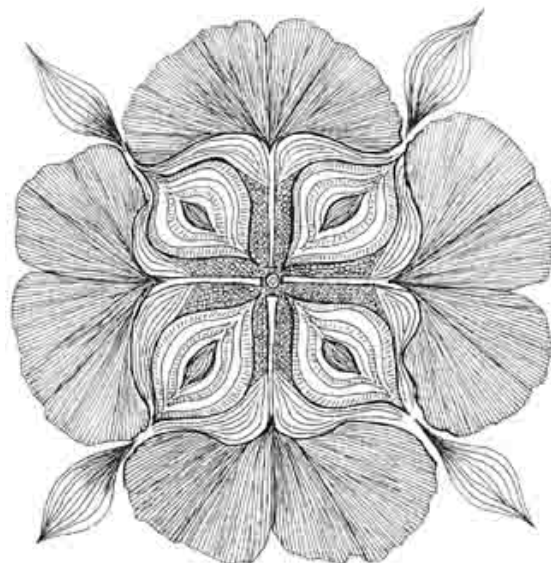
Diplomáciai érzékét dicséri, hogy mindenhol megérteti szándékát és mindenhol el tudja fogadtatni az elképzelését egy nagy és erős birodalom létrehozásával kapcsolatban. „Továbbra is fontos céljának tekintette a keleti, nyugati és déli hun tudatú népek összefogását egy eddig még soha nem látott, hatalmas Hun Szövetség keretében. Atilla úgy érezte, hogy a hunok Üstengri által meghatározott küldetése az, hogy segítsék az égi és földi világ, a szellemi, lelki és az anyagi világ, az ember és a környezet közötti eszményi összhang megvalósítását.” (408–409. old.) Nagyon fontos dolgot fogalmazott meg itt a szerző, hiszen a nyugati (és

az ókori római) történetírás általában véve „nem tud mit kezdeni” a hunokkal, nem tud magyarázatot adni „hirtelen feltűnésükre” Európában, arról pedig, hogy a hunoknak valamiféle küldetése is lehetett, sejtelve sincs. Nagyon jó példa erre a *Der Spiegel* német hetilap történelmi száma (*Der Spiegel Geschichte*), konkrétan a tavalyi, tehát 2013/2. szám, amelyben a hunokról is olvasható egy cikk a 108. oldalon. Már a címe is mindent elárul arról, miként is tekintenek erre a népre a nyugati történészek: „Bestien auf zwei Beinen”, azaz „Bestiák két lábon.” Cey-Bert Róbert Gyula egyik nem titkolt célja a regénnyel ennek a nagyon is leegyszerűsítő és hamis talajon álló véleménynek a megcáfolása. Mert miként is lehet megmagyarázni azt a tényt, hogy Atilla nem foglalja el Konstantinápolyt, hisz megtehetné, és miért hagyja futni a római sereget a catalaunumi csata után, hiszen, ha csatát vesztett volna, akkor pár hónap múlva képtelen lett volna az észak-itáliai hadjárat megindítására. És amit végképp nem tudnak megmagyarázni a nyugati történészek, az az, hogy nem foglalta el Rómát és megkímélte az Örök Várost, pedig alkalma adódott volna rá bevonulni. A regényíró ezekre a kérdésekre is megadja a választ, Atilla szájába adva, a hun erények felől közelítve: „*Én nem akarok Alarik módjára viselkedni! Egy győztes hadvezérnek tudnia kell, hogy mikor kell megállnia.*” (433. old.) A Leó pápával történt találkozás Róma falai előtt egyébként az egyik legizgalmasabb fejezete a regénynek, sikerült a szerzőnek úgy megírnia, hogy abból a hun uralkodó erkölcsi nagysága világosan kiderül az olvasó számára.

A történelmi regény egyik fontos szála Atilla és a későbbi római hadvezér, Aëtius barátsága. Szívet és lelket egyaránt nemesítőek azok a fejezetek, amelyekben az akkori világ két leghatalmasabb birodalmának képviselője barátságoskút tesz, hogy aztán a cselekmény előrehaladtával ez az eskü próbatételeknek legyen alávetve. Aëtius a gyengébbik fél, ő az, akit a sors és a történések gyakrabban állítanak próbák elé a barátságban, de végül hű marad a barátságokhoz. Atilla többet ad a barátságba, ő az, aki többször megbocsát és mind erényekben, mind erkölcsileg fölötte áll a római hadvezérnek.

Atilla legfőbb célja, hogy olyan uralkodó legyen, aki elnyeri Üstengri tetszését. Ennek legfőbb bizonyítéka és jele a hun hagyomány szerint az, ha az uralkodó meglátja a napkorongban a kiterjesztett szárnyú kék sólymot. Vajon a szokásos uralkodói erények mellett mit kellett még tennie Atillának ahhoz, hogy megláthassa a kék sólymot a napkorongban? Mitől volt több, mitől volt jelentősebb uralkodó, mint az elődei? Nos, a vá-

laszt erre is megtalálhatjuk a regény vége felé: **lelki nyomot kellett maga után hagynia.** „*A lelki nyom olyan, mint a sivatagi homokba vetett mag. A száraz, meleg időben a mag álomba merül. De ha eljön az eső, akkor kikel, virágba borul és magokat hoz. A magok a lelki nyom üzenetét hordozzák. A felelősségteljes uralkodó gondol távoli leszármazottaira, és megerősítő lelki nyomot hagy számukra. A lelki nyom valójában évszázadokon, évezredekön átsuhanó üzenet, amely megerősíti az utódokat. Minden jó apa és anya hagy lelki nyomot a gyermekekben a nevelésével, a magatartásával. Az üzenet generációkon át visszhangozhat az utódokban.*” (518–519. old.) Úgy érzem, a regény kulcsmondatait sikerült az előbb idéznem, amelyeket Atilla mondott ki. Az olvasóban joggal merülnek föl olyan kérdések, hogy vajon a ma emberében, a mostani magyarokban mennyire visszhangzik az Atilla által hátrahagyott lelki nyom? Vajon értjük az üzenetet? Méltóak vagyunk az atillai örökségre? A regény utolsó sorainál tartva, az olvasó rádöbben: nem az ősökön, hanem csak és kizárólag rajtunk, az utódokon múlik, hogy milyen lesz a jövőnk. A hun elődök odafönről figyelnek, sőt, vigyáznak ránk, de ehhez az kell, hogy lélekben velük legyünk. Atilla ezzel kapcsolatos válasza Aëtiusnak, immár az égi birodalomban, a következőképpen hangzik: „*A földi Hun Birodalom meggyengül és szétesik. Az égi Hun Birodalom megerősödik, és segítséget nyújt az utódoknak, akik évszázadok múlva ismét erőre kapnak keleten, nagy területeket hódítanak meg, és egy jelentős csoportjuk visszafoglalja Atilla örökségét, a karapáti Hunguriát... Mindig velük leszünk, és segítségükre sietünk, ha felépítik és erősítik a lelkükben a hidat, amelyen szellemi és lelki szinten tarthatjuk velük a kapcsolatot.*” (531. old.)

Czirok Ferenc rajza

Sólyom Zsuzsanna

Pribojszky Mátyás: **Menedék. Elbeszélések**

A kötet öt különböző történetet dolgoz fel, amelyek – a Kubikosok című novellát kivéve – fiktív eseményekre épülnek. Helyenként maga a szerző is jelzi, hogy az adott történet kizárólag az alkotói képzelet szüleménye (Egy politikus). A Kuttyán-kört pedig egyenesen a "light-sci-fi" kategóriába sorolja. A Kubikosok kivételt képez, mivel ebben a novellában egy olyan téma feldolgozására kerül sor, amelyre a szocio-novella megnevezés a legmegfelelőbb. Bár a leírt események eltérnek egymástól, a sajátos írói stílusra jellemző fordulatok mégis egységben tartják és igencsak olvashatóvá, illetve élvezetes (és tartalmas) olvasmánnyá teszik a történeteket. Ugyanakkor ezen az egységen belül mindegyik novella megőrzi a sajátosságát, ami szintén a sikeres írói bravúrnak tudható be.

Menedék

A Menedékben egy kis magyar közösség, "kilencvennyolc, óhazától elszakadt" személy sorsának alakulása bontakozik ki az olvasó előtt. Ebben a kis mikrovilágban szinte mindenféle embertípus jelen van: a tekintéllyel bíró, józan gondolkodású Salánki Ernő; a minden hájjal megkent, hatalomra vágyó Reich Rezső (már a családneve is sokat elárul: reich – német szó, jelentése: gazdag); a fizikai erejét előszeretettel fitogtató Snóbli, aki valamilyen okból kifolyólag jobbnak látja polgári nevét titokban tartani; a szintén erős fizikumú Cso-ki; az országosan közkedvelt híres komikus, Kontra Imre; a hivatásos természetgyógyász Gujdár Antal; a szerszámkészítő lakatos Ábrahám Péter, és még sorolhatnánk a különböző társadalmi rétegekből származó embereket, akiket egy váratlan fordulat arra kényszerít, hogy egy ismeretlen, elhagyatott szigeten, ahová akarata ellenére kerülnek, megtanuljanak egymás mellett élni. A túlélésért folytatott küzdelemben előbb-utóbb felszínre törnek a mélyen elrejtett indulatok, érzelmek.

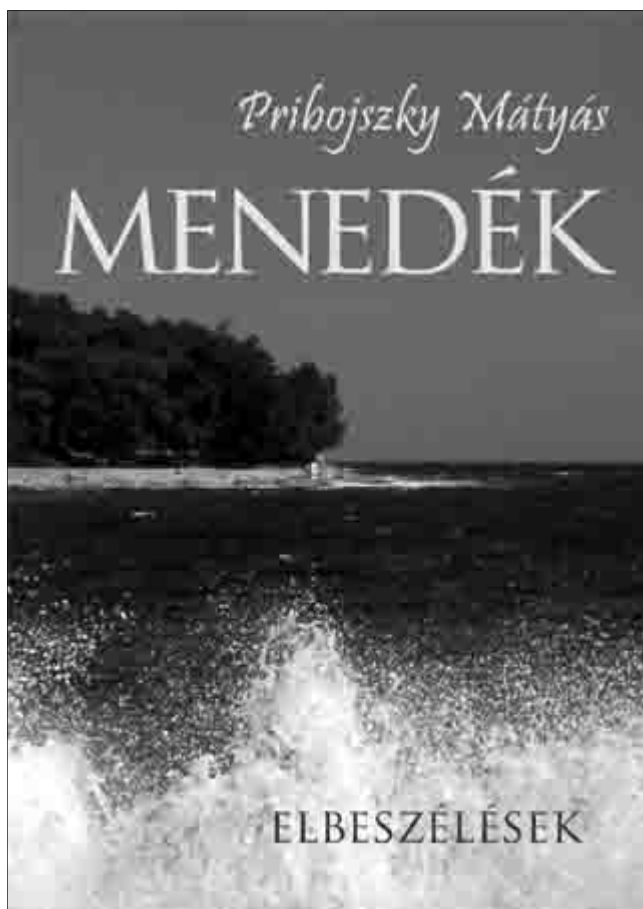
A váratlan fordulatokban, intrikákban gazdag cselekménysorozatokon keresztül, "valahol, az óceán közepén ÚJHAZA" jön létre, amelynek a neve MENEDÉK ÁLLAM. Kemény árat kell fizetniük az ott-élőknek az új haza megteremtéséért: a jó és a rossz közötti állandó harcok, sikerek és kudarcok, béke és belháborúk követik egymást.

Csak egy kérdés marad megválaszolatlanul, amit Salánki Ernő fogalmaz meg: "Ki lesz a következő? Lesz-e, aki felborítja az egyensúlyt, előidézi egy újabb válságot, s ha igen, miként, miért teszi? Mi okból? Képesek lesznek-e ismét győzni az álnokság, a rossz, sunyi szándék felett, mint eddig?" Vajon meddig tart az a békés állapot, amit évek hosszú küzdelme során értek el?

A Kuttyán-kör

A „light-sci-fi”-nek is beillő Kuttyán-kör története egy távoli kis tanyán kezdődik. A megözvegyült Kuttyán Mihály különös jelenség szemtanúja: a házatól nem messze fekvő búzatábla fölött egy körkörös fénycsóva jelenik meg, majd a búzatáblában egy körülbelül tizenöt méter átmérőjű, szabályos kört fedez fel.

Ezt követően csodák sorozata indul el a kis tanyán: a beteges Kuttyán Mihály teljesen meggyógyul, sőt, olyan fizikai erőnlétre tesz szert, hogy atlétikai versenyeken vesz részt, és fölényrel győz; a szellemileg visszamaradott 12 éves Köntös Icu, akire az orvosok kimondták, hogy "menthetetlenül örökre »gyerek« marad", 280-as IQ-t ér el; Szatmári Borika magzata rohamosan elkezdi fejlődni, két hónapos korában már

Kiadó: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület,
2014

egy 4-5 hónapos magzatra jellemző fejlődést mutat ki a vizsgálat.

A rejtelmes események híre rövid időn belül szárnyra kap. Hogy ki hogyan értelmezi a titokzatos KÖR megjelenését, és ki hogyan próbál profitálni belőle, kiderül a novella folyamán, mint ahogyan az is, hogy honnan is ered ez a jelenség.

Egy politikus

Milyen mértékben vonhatóak felelősségre a fiak az apák által elkövetett cselekedetekért? Kapnak-e legalább egy esélyt az utódok, hogy helyrehozzák elődeik hibáit? Mennyire van előítélet és bizalmatlanság, illetve mennyi bizalmat előlegez meg egy adott társadalom egy olyan személynek, akinek az egyik szülője akár a gyilkosságtól sem riadt vissza, ha az adott rendszer úgy követelte. Ezt a témát fejti ki – néha az idealizálás határát súrolva – Pribojszky Mátyás "Egy politikus" című írásában.

Kálvária

Milyen változást idézne elő egy szürke, jelentéktelen emberben, ha az égiektől hat napon keresztül hatalmat kapna arra, hogy amit kimond, nyomban valóra válik? Képes-e győzedelmeskedni fizikai testben az emberi mohóságon, gyarlóságon, magán a bűnön, vagy ehhez nem elegendő az emberi erő, hanem szüksége van egy nálánál jóval hatalmasabb erőre? "Az ember valóban megbukott, nem tudta önmagát megváltani?" – teszi fel a kérdést a szerző. Mély mondanivalót hordozó kérdések, amelyek mindig is foglalkoztatták az emberiséget. A válasz a befejező részben hangzik el, s bár kissé lehangolóan tűnhet, de ugyanakkor ott rejlik benne a biztatás is: "Bízzál a Mindenhatóban!"

Kubikosok

„Ebbe a munkába beleszakadunk. De mit tehetünk? A családnak ennie kell otthon. Kénytelenek vagyunk csinálni. A kubikosélet már csak ilyen, a földtől függ, megélünk-e.” Ezek a gondolatok csak a novella utolsó soraiban fogalmazódnak meg, de magukba foglalják a Kubikosok mondanivalóját. Bár a választott téma általánosnak tűnik, de hűen tükrözi azt a társadalmi különbséget, ami azóta fennáll, amióta ember él a Földön.

Cseh István

Korona

Parányi kis eső kell,
átlátszó, rejtelmes cseppekkel.
Égi, isteni bölcsességekkel,
túlvilági gyöngyszemecskékkel.

Kéne hozzá kevés szellő,
Vagy szél, madárdaltól bömbölő.
Tisztaságban, néha portól tündöklő,
fényt szilánkosra, színekre törő.

Nem hiányozhat a világos,
a legnagyobb mutatványos.
A fantáziátlan ötlet gyáros,
pulzáló, poros, leltáros.

Föld kell már, csak gazdagon,
hiszen táptalan, szikkadt talajon
semmi, senki nem marad talpon.
Megszokás ez, csoda-monoton.

S két kezem kell utoljára,
mely` majd az egészet megmunkálja,
húzza, tépi, húzgálja, megformálja,
s oda teszi, föl fejem búbjára.

A babérkoszorút.

Helyes ez így?

Az értelmet keresni...
Ugyan minek?
Átélni, majd feledni;
A lényege a semminek.

Menni valami után,
Aztán nem elérni.
Ezt tesszük bután,
így tudunk csak élni.

Helyes ez így? – kérdem.
Jól cselekszünk?
Talán igen, talán nem...
De legalább keressük.

Lehet, maga az út a lényeg,
Csupán az, és semmi más.
A sötétség, s a fények,
A leesés, s a felkapaszkodás.

Az értelmet keresni...
Ugyan minek?
Átélni, majd feledni,
Lényege a ... Minek?

Menj szobor!

Remegésre ébredtél fel,
lüktető szürke, penészes falakra.
Foltos, megsárgult szalagokat tépnél el
ráröhögve csonka önmagadra,

az egész áttetsző jövőre és jelenre,
hiszen mi jó volt, nem más, mint a múlt.
Mindent szorítanál bomladozó kezedbe,
de maga az életed az ujjaid közül kibújt.

S lám! Hol van most, megtalárod a távolban?
A báli maszkok serege mögött?
Hülyeség, csupán csak álmodban,
megkövülő, mohásodó sírgödrök fölött.

Vágtak, ütöttek, vésővel kezükben,
őszinteséget hazudó bölcsességgel szemükben.
S lettél aki vagy, egy a sok közül, társas magány,
te koptatott, tört, csiszolt, betonfaragvány.

Azt, hogy az idő formálna, te sem gondolod ko-
molyan.
Elvenni elvesz, de mit ad neked vissza?
Megsebez, letör belőled komoran
és mohón, kuncogással bíbor véredet issza.

Mozdítsd meg kő kezed!
Üsd holtra, amily gyorsan csak lehet!
Aztán hátat fordítva menj oda, ahol neked jó le-
het,
de csakis neked, ezt ne feledd!

Csak menj szobor és neved,
zokogva neved!
Könnyes, ragyogó szemmel neved!
Csak előre, hátra ne less!

Remegésre ébredtél fel,
lüktető szürke, penészes falakra.
Egy vésőt bomló kezedbe vegyél fel,
s formáld magad olyanra,

amilyenre akarod!

Szilánkos Mennysország

Kopasz fák merednek a mélységbe,
s a ködben jeges hópihék hullanak.
Tépett varjak menekülnek a tűz közelébe,
s a csillagok az égen széjjelporlanak.

S lám; sötétség van mindenhol,
kívül a világban, s bent a szívben.
Üvöltő emlékek hadserege lohol
a dermesztő feledés zord közelében.

Ricsaj, bömbölő fellegek, hangzavar,
melyek megtéveszteni kívánnak.
Miközben a fájó némaság önmagának akar,
s játékszerének, ennek az érthetetlen világnak.

Csak menni, menni, menni,
hátranézni minek?
Hisz' elől is ugyanarra lelni:
látni a végét a semminek.

Kopasz fák merednek a mélységbe,
élettelen leveleik szakadékba hullanak.
Tán soha nem is léteztek,
s a csillagok sem valódiak.

S lám; mindig lemegy a nap,
nem élhetünk soha örök fényben.
Arcunkba a szél csak szilánkos hullámokat csap
a földi mennysország dühöngő tengerében.

Banka Gabriella festménye

Konyhakalendárium

Tisztelettel köszöntjük folyóiratunk olvasóit és mindenkori jó étvágyat kívánva közöljük: konyhakalendáriumot szerkesztünk! Negyedévenkénti megjelenésünknek és az évszakoknak megfelelően a frissen termett (nem üvegházi vagy fóliás) zöldségekből, gyümölcsökből készíthető étékfogásokkal ismertetjük meg Önöket. Tervezett közléseink: hazai, tájjellegű ételek („nagyi-módra”), külhoni finomságok közléről (mi rotyog a szomszédok fazekában vagy még messzebb?), ötletek, módosítások, ajánlások pontos adatok nélkül (pl. jó, ha tudja valaki: mi az a vajgaluska), a mai kordivat szerinti gasztrotörténetek (a múltból), sütemények, itókák (egy kicsit másként, mint régen!). Lehetnek: előételek, saláták, alkalomhoz és ünnephez illő fogások, zöldséges és húsos ételek, nagycsaládos tepsis lakomák, variálható desszertek. Jegyzetünk célja, hogy kevésbé ismert, praktikus, olcsó(bb) és nem bonyolult receptekkel lépjük meg önöket. (Ha mégis, akkor a fiatal szakácsnőknak jelezzük!)

Jó étvágyat kívánunk!

Hármas saláta

Hűtött zöldségekkel dolgozzunk! Hozzávalók: egy csokor zsenge zöldhagyma fehér és zöld része felkarikázva; egy kisebb fej zöldsaláta 1 cm-es kockákra vágva (de ne legyen vizes!), vagy. Nagy saláta halványsárgás „szíve”, vagy: fél fej jégsaláta a fenti módon felvágva; egy csomó zsenge pirosretek héjával, tökgyalun reszelve; egy kis csokor kerti (nem „ipari”) kapor apróra vágva. Öntetnek: sovány tejföl (nagy poharas) és só. Tálalás előtt két villával emelgetve összekeverjük a zöldeket, tejfölözzük, sózzuk. Hamarosan tálalni kell, mert vizet ereszt! Sült húshoz, grillezett és egybesült csirkéhez illik. Hétfégi kirándulásra előkészítjük este a csirkét. Ébredéskor bekapcsoljuk a sütőt. Mire indulunk, kész a sült hús. A salátához vigyük külön a tejfölt és a sót, a helyszínen keverjük össze! Diétázók rozsenyérrel fogyaszthatják vacsorára.

Hagymazöldje saláta

A zsenge hagymacsokrok zöldjéből készítjük, felkarikázva. Ebéd előtt étvágygerjesztőnek tálaljuk, tejföllel, sóval keverve, pici tálkákban. Amikor a hagymazöld már érettebb és nyálkásodik, akkor már ne használjuk fel, csakis a zsengeje jó!

A kép forrása: Magyar Konyha Kiadó Kft.

Uborka előétel

A zsenge, kerti uborkát meghámozzuk és 1 cm-es kockákra vágjuk, meghintjük vágott kaporzölddel és sóval, kefirrel elkeverjük és fogyasztjuk. Leves előtt vagy húsos második fogáshoz tálaljuk.

Sajtos újkáposzta-cikkek

Csak tavasszal-nyárelőn készítjük laza, kb. 80 dkg-os újkáposztából. A külső, vastag levelet leszedjük, majd negyedekre vágjuk a káposztafejet, torzsájával együtt. Vízen, só nélkül megfőzzük a negyedeket és tészaszűrőbe tesszük: csurogjon le és hűljön ki! Közben sűrű tejfölöszt készítünk: 5 dkg vajon fél liternyi szitált zsemlemorzsát kicsit megpirítunk, fél liternyi fele tejföl, fele víz keverékével feleresztjük, sűrűre összeforraljuk. Langyosra hűtve kevés sót és maroknyi reszelt, olvadó sajtot keverünk bele. A cikkek leveleit két helyen szétemeljük és evőkanállal belerakjuk a tejfölöszt. Vajazott jénai tepsire rakjuk. A tetejét a szósz maradékával megkenjük, reszelt sajttal megszórjuk és sütőben összemelegítjük. Önálló ebéd-és vacsoraétel. Egy személyre 2-3 cikket számítunk. Tálalhatunk mellé tejfölt is.

Főtt-sült kelkáposzta

Ezt a fogást is tavasszal-nyáron készítjük zsenge, kis fej kelkáposztából, vagy nagyobb fej belső, sárgás részéből. (A külső, zöld leveleket frankfurti leves készítéséhez használhatjuk fel.) A kelkáposztából kb. 3 cm-es cikkekét vágunk torzsájával együtt. Enyhén sós vízben megfőzzük, lehűtjük. Közben kicsit sűrűbb és sósabb palacsintatésztát készítünk csipetnyi szódabikarbónával. A cikkekét lisztbe, majd a palacsintatésztába

mártjuk és olajban kisütjük. Tálaláskor sózott, borsozott, fokhagymás tejfölt kínálunk hozzá, vagy fokhagymás majonéz-szószt.

Piros sóskaleves

Hozzávalók: egy közepes nagyságú sárgarépa reszelve, egy szem burgonya körömnyi lapokra vágva, négy marék tisztított sóska tépkedve. Ezeket a zöldségeket kevés zsiradékon összedinszteljük, kiskanálnyi piros paprikával elkeverjük és kb. egy liter csontlével felöntjük. Ha ez nincs, akkor vízzel és tyúkleveskockával, sóval ízesítjük. Készre-puhára főzzük. Külön edényben két személyenként egy tyúkojást keményre főzünk. Tisztítjuk, felszeleteljük és a kész levesbe tesszük, majd két evőkanálnyi tejfőllel sűrítjük.

Fehér sóskaleves

Hozzávalók: egy csirke apróléka és fehér zöldségek: egy kisebb petrezselyemgyökér, egy szem burgonya és egy cikk zeller. Hideg vízben tesszük fel főzni. Lassan forraljuk, és amikor már minden puhul, fél dl mosott rizst és nyolc-tíz összetépett sóskalevelet tesszünk bele. Készre főzzük. Az asztalon tejfölt kínálunk hozzá.

Nagy alföldi borsólevese

Hozzávalók: egy vegyes (petrezselyem és sárgarépa) csokor új leveszöldség, fél liter zsenge, tisztított cukorborsó, két gerezd új fokhagyma. Vízen lassú tűzön főzzük, sózzuk és egy kiskanál cukorral ízesítjük. Amikor már minden megpuhult, vajgaluskát főzünk bele és piros paprikás rántással berántjuk, amit fél liter tejjel eresztünk fel. Összeforraljuk és tálaljuk.

Czirok Ferenc: Régi konyha kemencével

A 2014/1 szám szerzői

Baán Tibor költő, kritikus, esszéista, Budapest
Banka Gabriella színművész, költő, Újvidék—
Pécs

Bárdos István, dr., művelődéstörténész,
Esztergom

Czirok Ferenc képzőművész, író, Zell am See
(Ausztria)

Milan Čarňanský novellista, Lőcse (Szlovákia)

Cseh István egyetemi hallgató, Máriahalom

Csiba Zsolt pszichológus, író, Budapest—
Piliscsaba

Dezső László újságíró, Esztergom

Filemon Béla főszerkesztő, Esztergom

Jaksits Ilona okleveles építőmérnök, közgazdász,
Budapest

Juhász Gyula helytörténész, Párkány (Szlovákia)

Horváth Gáborné, dr., szerkesztő, Esztergom

Horváth Ödön költő, Kismaros

Mezey László Miklós író, kritikus, irodalomtör-
ténész, szerkesztő, Budapest

Németh László fotóművész, Párkány (Szlovákia)

Gregor Papuček költő, műfordító, Budapest

Ruda Gábor oktatáskutató, Pilisvörösvár

Sólyom Zsuzsanna magyar–német szakos közép-
iskolai tanár, Marosvásárhely (Románia)

Szabóné Marlok Júlia, dr., nyelvész,
Pilisszentkereszt

Székely András Bertalan, dr., művelődéssocio-
lógus, Isaszeg

T. Ágoston László író, Budapest

Tátyi Tibor, dr., szerkesztő, Párkány (Szlovákia)

Ujváry Tibor költő, zenész, Esztergom

Végh Éva festőművész, Dorog

Végh Tamás költő, Isaszeg

Vércse Miklós író, műfordító, Párkány (Szlovákia)

Wernke Bernát költő, Esztergom

Wernke Éva Léna gimnáziumi tanuló, Esztergom

Támogatók

Magánszemélyek

Esztergom és Vidéke Társadalmi és Kulturális
Folyóirat
www.evid.hu

Kiadó: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület
2085 Pilisvörösvár, Szt. János u. 8.

E-mail: muravidék@freemail.hu

www.muravidék.eu

Felelős kiadó: Ruda Gábor

Főszerkesztő: Filemon Béla

Szerkesztők: Horváth Gáborné, Németh Gabriella,
Szűcs Katalin, Tátyi Tibor

Korrektúra, szöveggondozás: Tátyi Tibor

A címlapon és a 30–31. oldalon Végh Éva „Delhi”,
ill. „Koradélutáni rapszódia” című festménye
látható.

Grafikai tervezés és borítóterv: Németh Csongor

Nyomdai előkészítés: Trajan Kft.

Nyomdai munkák: Bodnár Nyomda Bt., Budapest

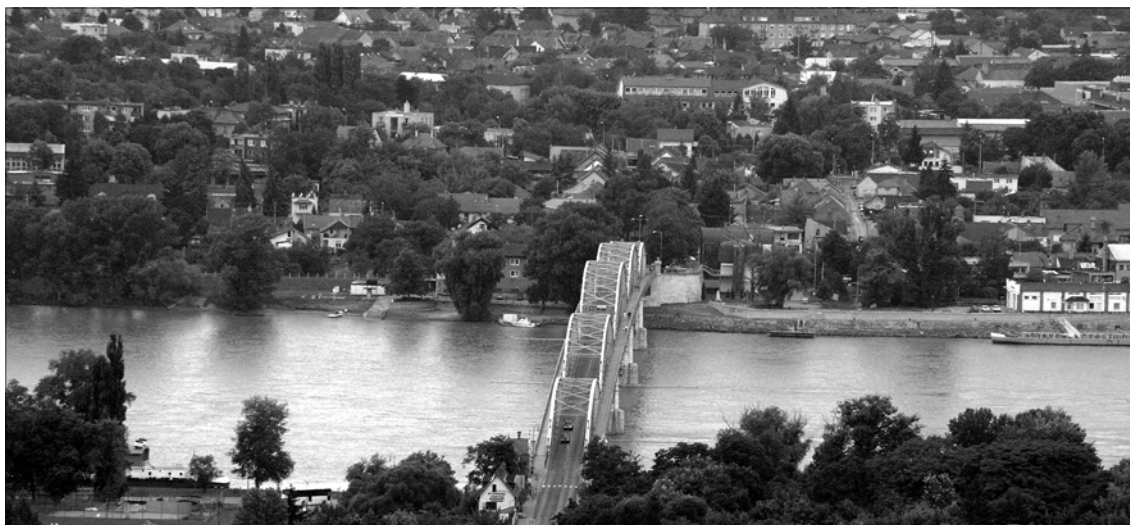
Megjelenési gyakoriság: negyedévente

Példányszám: 100

Példányonkénti ár: 450 Ft (1,50 €)

Éves előfizetési díj: 1600 Ft (5,20 €)

HU ISSN 0864-7054 (nyomtatott)

Ruda Gábor fényképfelvétele

Budapest VII. előírás 2. szám. Szerda, 1986. január 6-án

ESZTERGOM és VIDÉKE

Városi és megyei érdeklődés közlönye.

ESZTERGOMI ÉRTESÍTŐM I. SZÁM

Közzététel: Budapest, Szerda, 1986. január 6-án. Megjelenés: minden szerda délután 12 óráig.

Közzététel: Budapest, Szerda, 1986. január 6-án. Megjelenés: minden szerda délután 12 óráig.

ESZTERGOM és VIDÉKE

Budapest VII. előírás 2. szám. Szerda, 1986. január 6-án

ESZTERGOMI ÉRTESÍTŐM I. SZÁM

Közzététel: Budapest, Szerda, 1986. január 6-án. Megjelenés: minden szerda délután 12 óráig.

ESZTERGOM és VIDÉKE

1987 JANUÁR

KULTURÁLIS TÁJÉKOZTATÓ

ESZTERGOM és VIDÉKE

1988 NOVEMBER

Művelődés, helyismeret, idegenforgalmi tudást

ESZTERGOM és VIDÉKE

1989 JANUÁR I. SZÁM

Művelődés, helyismeret, idegenforgalmi tudást

Rehílt karácsonyi ünnepeket! Borot, kását, bikességet hosszon az új év népiünnep, egész magyar nemzetünk!

ESZTERGOM és VIDÉKE

1988. karácsonyi kiadás

ALAPÍTÁSTÓL HÍVŐKEN

ESZTERGOM és VIDÉKE

TÁRSADALOM • KULTÚRA • MŰVELŐDÉS • HELYSZINEK • IDEGENFORGALOM

1992. JANUÁR 25. • 3. SZÁM • ÁRA: 29,50 Ft

Helyi hírek

ESZTERGOMI RIPIORT

AUGUSZTUSI ÜNNEPÜNK FÉNYEI

A Városi, Városi Községi és a Szent István Napok rendezvényeiről - 4-5. oldalain!

ESZTERGOM és VIDÉKE

1988. június 16. - 24. sz. • POLGÁRI HETILAP • Ára: 50 Ft

POLGÁRI HETILAP

A Szent Korona Esztergomban

SZENT ISTVÁN SZERZŐVÁROSÁ BÉNÉS NARÁCSONYI, DOLDOG ÉY ESZTENDŐT NITÁN NEMZETÜNK MINDEN TAGJÁNAK - NÁRHOL IS ÉY A FÖLDYERÉNT!

ESZTERGOM és VIDÉKE

1988. június 16. - 24. sz. • POLGÁRI HETILAP • Ára: 50 Ft

Vásáron

Ar Esztergom és Vidéke szerkesztői és munkatársai szívesen közlik a hozzájuk érkező karácsonyi üdvözlőleveleket és ajándékajánlatokat!

ESZTERGOM és VIDÉKE

POLGÁRI HETILAP

ÖRÖKNAPTÁR HÁROUK ÉS BÉKÉK KÖZÖTT 1683 - 1838

ESZTERGOM és VIDÉKE

A nemzeti egység hírnöke, költője és szorgalmazója!

Szent István születésének a nemzeti egység hírnöke, költője és szorgalmazója!

Esztergom és Vidéke

Mediterán rendezőpark épít a Páris-origén

Szent István születésének a nemzeti egység hírnöke, költője és szorgalmazója!

Esztergom és Vidéke

Városi tulajdonba került a Fürdő Szálló épülete

Szuzukiban már gyártják a Swift

Szent István születésének a nemzeti egység hírnöke, költője és szorgalmazója!

Esztergom és Vidéke

Mediterán rendezőpark épít a Páris-origén

